

Vysoká škola ekonomická v Praze

Fakulta informatiky a statistiky

Studijní program: Kvantitativní metody v ekonomice

Studijní obor: Ekonomická demografie

EKONOMICKÁ A SOCIÁLNÍ STATISTIKA GENDEROVÝM POHLEDEM

Diplomová práce

Autorka diplomové práce: Bc. Lucie Slavníková

Vedoucí diplomové práce: Ing. Jaroslav Sixta, Ph.D.

akademický rok 2015/2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci *Ekonomická a sociální statistika genderovým pohledem* zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité prameny a literaturu, ze kterých jsem čerpala.

V Praze dne 4. 5. 2016

.....

podpis

Poděkování

Své poděkování věnuji Ing. Jaroslavu Sixtovi, Ph.D. za ochotu při vedení této diplomové práce, poskytnuté cenné rady a podnětné připomínky.

Abstrakt

Sběr statistických dat v evropských zemích včetně České republiky je v současné době na vysoké úrovni, stále však existuje prostor k obohacování statistik i hledání inovativních způsobů, jak získaná data využívat. V souvislosti se snahami vlád o prosazování rovných příležitostí pro ženy a muže se hovoří o genderové statistice. Ta by měla sloužit jako základ pro zjištění postavení mužů a žen ve všech oblastech společnosti a pomáhat hodnotit vliv různých opatření ex ante i ex post. Genderové statistiky přitom nezahrnují jen data tříděná dle pohlaví, ale i další takzvaně genderově senzitivní statistiky.

Cílem této diplomové práce je pokračovat v záměru poskytnout provázanou představu o potřebě genderových statistik v návaznosti na stejnojmennou diplomovou práci Ing. Barbory Stanislavové z roku 2013. Důraz je kladen na doplnění informací o současném vývoji genderových výzkumů souvisejících s ekonomikou a na popis vybraných indikátorů genderové statistiky. Předchozí práce pokrývá obecné indikátory genderové rovnosti a oblast trhu práce, tato diplomová práce se zaměřuje na indikátory rodinné oblasti. Popis genderových statistik je doplněn konkrétními daty pro Českou republiku a další evropské země, aby bylo názorně ilustrováno využití genderových statistik.

Klíčové pojmy

gender, statistika, rodina, rovné příležitosti

Abstract

Statistical data collection is on high level at this time in European countries including Czech Republic. However, there is still a space for enriching statistics and looking for innovative ways of using obtained data. In context of the governments' efforts to promote equal opportunities for women and men, gender statistics is being addressed. It should serve as a base for detecting a position of women and men in all areas of the society and it should help to evaluate the impact of various actions ex ante as well as ex post.

The aim of this diploma thesis is to continue to fulfill the intention to provide an interconnected picture of need for gender statistics in connection with diploma thesis written by Ing. Barbora Stanislavová in 2013. The emphasis is put on adding information on current course of gender studies connected with economy and on describing selected gender statistics indicators. The previous thesis covers general gender equality indicators and labour market area, this diploma thesis concentrates on indicators in family area. Gender statistics description is accompanied by actual data for Czech Republic and other European countries in order to provide illustrative example of use of gender statistics.

Key words

gender, statistics, family, equal opportunities

Obsah

Seznam zkratek.....	7
ÚVOD	8
1 Gender v publikacích	11
1.1 Vymezení základních pojmů.....	11
1.2 Gender v odborné literatuře	13
1.3 Genderová problematika a mezinárodní organizace	18
2 Genderová problematika v ČR	24
2.1 Vládní úroveň.....	24
2.2 Nevládní úroveň.....	30
2.3 Genderové statistiky a ČSÚ	32
3 Ukazatele genderových statistik v rodinné oblasti	37
3.1 Rodinná perspektiva v indexu genderové rovnosti	38
3.2 Vybrané doporučené indikátory	43
3.3 Kontext rodinné politiky	64
ZÁVĚR	70
Seznam zdrojů	73
Seznam grafů.....	80
Seznam tabulek.....	81
Přílohy	82

Seznam zkratek

COE – Rada Evropy
COŽP UK – Centrum pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy
CVVM – Centrum pro výzkum veřejného mínění
ČR – Česká republika
ČSÚ – Český statistický úřad
EC – Evropská komise
EIGE – Evropský institut pro rovnost žen a mužů
EU – Evropská unie
EU 28 – 28 členských zemí Evropské unie
FHS UK – Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy
GEK – Genderová expertní komora ČR
GESIS – Leibnizův institut sociálních věd
GS – Gender Studies, o.p.s.
IAEG-GS – Inter-Agency and Expert Group on Gender Statistics
IAEG-SDGs – IAEG on Sustainable Development Goals Indicators
ILO – Mezinárodní organizace práce
ISSP – International Social Survey Programme
LFS – Labour Force Survey
MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí
OECD – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
o. p. s. – obecně prospěšná společnost
OSN – Organizace spojených národů
SDSN – Sustainable Development Solutions Network
SOÚ AV – Sociologický ústav Akademie věd ČR, v. v. i.
ÚJČ AV – Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR, v. v. i.
UN – Organizace spojených národů
UNECE – Evropská hospodářská komise OSN
v. v. i. – veřejná výzkumná instituce

ÚVOD

Genderová problematika je v současné době tématem, kterému je ve společnosti věnováno stále více pozornosti. Předpokládá se, že prosazování genderové rovnosti, zejména v určitých klíčových oblastech, je prospěšné, protože vede ke zvyšování možností rozvoje člověka a jeho lidského kapitálu, což vytváří prostor i pro zlepšování vztahů ve společnosti, zvyšování produktivity práce a zvyšování výkonnosti celé ekonomiky. Proces prosazování rovných příležitostí pro muže a ženy však zahrnuje mnoho oblastí lidského života a je tedy nutné, aby byl doprovázen důkladnou analýzou stavu genderových nerovností v jednotlivých oblastech. Tak mohou být identifikovány klíčové problémy a navrženy správné kroky vedoucí k rovným příležitostem mužů a žen.

Statistiky jsou základním opěrným bodem pro takové analýzy, neboť umožňují obvykle snadné srovnání v čase i geograficky a přinášejí obsáhlá data, která se při správné interpretaci stávají neocenitelným zdrojem informací nejen o vývoji v jednotlivých oblastech dané společnosti, ale také o zkušenostech cizích zemí. Lze si tak předem utvořit představu o tom, které potenciální prvky pro prosazování genderových rovností fungují a zda větší rovnost skutečně vede i ke zlepšování celkového stavu společnosti. Takové informace však lze získat jen z kvalitních statistik, které jsou kromě jiných předností dostatečně obsáhlé, přesné a včasné. Proto je důležité věnovat statistikám s potenciálním přesahem do genderové problematiky dostatečnou pozornost.

Tato diplomová práce se věnuje genderové problematice s důrazem na význam genderové statistiky. Cílem práce je pokračovat ve snahách Ing. Stanislavové o poskytnutí provázané představy o potřebě genderových statistik, a to zejména rozšířením záběru výzkumu, který Ing. Stanislavová započala, z trhu práce do rodinné oblasti. Kroky k naplnění tohoto cíle zahrnují především informování o aktuálním vývoji genderové problematiky v České republice a v Evropě a rozbor hlavních indikátorů genderové statistiky v oblasti rodiny. Pro poskytnutí skutečně provázané představy o důležitosti statistiky ve vztahu k genderu je na téma pohlíženo ze široka a práce přináší množství informací ze současné ekonomické a částečně i politické praxe.

Práce je členěna do tří kapitol. V první kapitole jsou nejprve představeny hlavní pojmy genderové problematiky. Protože genderové statistiky nacházejí hlavní uplatnění

v prosazování rovných příležitostí mužů a žen, jsou upřednostněny pojmy související s touto oblastí. Konkrétně se jedná o termíny gender, genderová analýza, genderové role, genderové stereotypy, genderová rovnost, genderový mainstreaming a genderové rozpočtování. Další část první kapitoly rozvíjí pomocí analýzy odborné literatury pojmy genderové role a genderové stereotypy, a to zejména v souvislosti s rozdělením prací a péče mezi muže a ženy v domácnosti. Následuje stručný rozbor dvou diplomových prací napsaných v minulých letech na Vysoké škole ekonomické v Praze, které tématicky doplňují zaměření této diplomové práce.

Třetí část první kapitoly přináší pohled na genderovou problematiku řešenou v mezinárodních organizacích. Text vychází zejména ze současných strategických dokumentů zaměřených na odstraňování nerovného postavení mužů a žen v různých oblastech společnosti. Jejich prostřednictvím podkapitola informuje o nalezených problémech, stanovených cílech a navrhovaných řešeních souvisejících se statistickými daty a rodinnou problematikou. Vše je prezentováno se záměrem předložení praktických důvodů pro potřebu vedení kvalitních genderových statistik.

Druhá kapitola této diplomové práce rozebírá statistické a rodinné aspekty genderové problematiky v České republice. První část kapitoly je koncipována podobně jako v případě mezinárodních organizací. Druhá podkapitola seznamuje s hlavními nevládními organizacemi, které v České republice aktivně působí v oblasti rovných příležitostí pro muže a ženy, a třetí popisuje, jak genderovou problematiku zpracovává Český statistický úřad.

Třetí kapitola práce se zabývá konkrétními indikátory genderových statistik v rodinné oblasti. Nejprve informuje o novém způsobu měření nerovností mužů a žen skrze Gender Equality Index. Jeho konstrukci popisuje na příkladu dílčích indikátorů spojených s rodinnými aspekty a komentuje aktuální hodnoty naměřené pro tyto indikátory v mezinárodním srovnání. Druhou část třetí kapitoly tvoří rozbor konkrétních mezinárodně doporučených ukazatelů genderových statistik v rodinné oblasti. Jejich zaměření se soustředí na účast rodičů na trhu práce a rozdělení domácích prací či péče o členy rodiny. Podkapitola komentuje možnosti datového naplnění těchto indikátorů, jejich vypovídací schopnost a upozorňuje na jejich případné nedostatky. Indikátory jsou průběžně doplňovány ukázkou a komentářem konkrétních datových výstupů. Cílem přitom není

provést ucelenou genderovou analýzu a charakterizovat situaci rodin v České republice či v Evropě, nýbrž vhodným způsobem ilustrovat praktické možnosti využití genderových statistik. Kapitulu doplňuje upozornění, že je genderové statistiky vhodné analyzovat v širším kontextu, zejména v případě mezinárodního srovnávání.

1 Gender v publikacích

1.1 Vymezení základních pojmů

Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR, v. v. i. uvádí definici pojmu gender v Akademickém slovníku cizích slov jako „rozdíl mezi muži a ženami z hlediska jejich postavení a uplatnění ve společnosti a kultuře“.¹ Využívání tohoto pojmu v současnosti roste, a tak se i jeho popis obohacuje. Vzhledem k ekonomickému pojetí práce byly pro vysvětlení pojmů v této kapitole zvoleny za zdroj mezinárodní a národní instituce, konkrétně Evropská unie, Rada Evropy, Vláda ČR a Český statistický úřad.

Pojem **gender** odkazuje na konstruované sociální rozdíly a vztahy mezi muži a ženami. Takové rozdíly se mohou lišit v závislosti na sociálním a kulturním zázemí společnosti, a tudíž jsou proměnlivé v různých dobách a místech.² Systematický sběr a zpracování informací o takových rozdílech se označuje jako **genderová analýza**.³

Genderové role označují naučené chování v dané společnosti určující jaké aktivity, úkoly a zodpovědnosti jsou považovány za mužské či ženské. Toto vnímání genderových rolí je ovlivněno věkem, společenským postavením, rasou, náboženstvím i geografickým, ekonomickým a politickým prostředím. Muži i ženy zastávají ve společnosti více rolí. Muži však obvykle vykonávají jednotlivé role postupně, zatímco ženy bývají nuceny zastávat své role současně a rozdělovat čas jim věnovaný.⁴ Konkrétní genderové role se tvoří obvykle v oblasti rodiny, zaměstnání a celospolečenských norem a hodnot.⁵

¹ ÚJČ AV: *Internetová jazyková příručka* [online]. (c) 2008-2016 [cit. 3. 4. 2016]. Dostupné z: http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=gender_1.

² ÚŘAD VLÁDY ČR: *Vládní strategie pro rovnost žen a mužů v České republice na léta 2014-2020* [online]. 2014 [cit. 3. 4. 2016]. Dostupné z: http://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Projekt_Optimalizace/Strategie-pro-rovnost-zen-a-muzu-v-CR-na-leta-2014-2020.pdf. Příloha 3, str 1.

³ EC: *Glossary* [online]. Aktualizováno 24. 9. 2015 [cit. 3. 4. 2016]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/justice/glossary/index_en.htm.

⁴ EC: *Commission staff working document accompanying the Strategy for equality between women and men 2010-2015* [online]. 21. 9. 2010 [cit. 3. 4. 2016]. Dostupné z: [http://www.europarl.europa.eu/registre/docs_autres_institutions/commission_europeenne/sec/2010/1080/COM_SEC\(2010\)1080_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/registre/docs_autres_institutions/commission_europeenne/sec/2010/1080/COM_SEC(2010)1080_EN.pdf). Str. 54.

⁵ ČSÚ: *Gender: Základní pojmy* [online]. Aktualizováno 29. 2. 2016 [cit. 3. 4. 2016]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/gender/gender_pojmy.

Předpoklady týkající se genderových rolí a dalších vlastností mužů a žen ve společnosti mohou být zjednodušené a zaujaté – pak se označují za **genderové stereotypy**. Takové zevšeobecňování může vést k diskriminaci osob, které z daného stereotypu vybočují.⁶

Snahy o odstraňování překážek založených na pohlaví postupně vedou k **genderové rovnosti** (neboli **rovným příležitostem**), kdy disponují muži a ženy stejnou viditelností, postavením a účastí ve všech sférách a úrovních veřejného i soukromého života.^{7,8}

Anglickým vyjádřením genderové rovnosti je pojem *gender equality*, který by mohl být někým omylem zaměňován s termínem *gender equity*. Ten však znamená spíše *genderovou spravedlnost*. Rozpoznává, že muži a ženy mají odlišné potřeby a moc a vztahuje se k rozdělování výhod a zodpovědnosti mezi muže a ženy za účelem stírání nerovnováhy mezi nimi.⁹

Důležitým mezinárodně přijatým prostředkem k navyšování genderové rovnosti je **genderový mainstreaming**. Zahrnuje integraci genderové perspektivy do příprav, navrhování, implementace, monitorování i evaluace politik,¹⁰ a to na různých úrovních – kromě státní správy a samosprávy například i v případě firemních předpisů.¹¹ Hodnotí se, jaký dopad by přijaté rozhodnutí mělo na muže a ženy. Mainstreaming se uplatňuje i při přípravách rozpočtů veřejných financí, pak se hovoří o **genderovém rozpočtování**.¹² To se snaží odhalit dopad rozdělení veřejných prostředků na muže a ženy a vytvořit z rozpočtů nástroj pro zvyšování genderové rovnosti.¹³

⁶ ČSÚ: *Gender: Základní pojmy* [online]. Aktualizováno 29. 2. 2016 [cit. 3. 4. 2016]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/gender/gender_pojmy>.

⁷ Tamtéž.

⁸ ÚŘAD VLÁDY ČR: *Vládní strategie pro rovnost žen a mužů v České republice na léta 2014-2020* [online]. 2014 [cit. 3. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Projekt_Optimalizace/Strategie-pro-rovnost-zen-a-muzu-v-CR-na-leta-2014-2020.pdf>. Příloha 3, str 2.

⁹ EC: *Glossary* [online]. Aktualizováno 24. 9. 2015 [cit. 3. 4. 2016]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/justice/glossary/index_en.htm>.

¹⁰ EIGE: *What is gender mainstreaming?* [online]. (c) 2016 [cit. 3. 4. 2016]. Dostupné z: <<http://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/what-is-gender-mainstreaming>>.

¹¹ ÚŘAD VLÁDY ČR: *Vládní strategie pro rovnost žen a mužů v České republice na léta 2014-2020* [online]. 2014 [cit. 3. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Projekt_Optimalizace/Strategie-pro-rovnost-zen-a-muzu-v-CR-na-leta-2014-2020.pdf>. Příloha 3, str 2.

¹² ČSÚ: *Gender: Základní pojmy* [online]. Aktualizováno 29. 2. 2016 [cit. 3. 4. 2016]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/gender/gender_pojmy>.

¹³ COE: *Gender budgeting* [online]. 2005 [cit. 10. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/12462/GenderBudgeting-report2005_En.pdf>.

1.2 Gender v odborné literatuře

Gender se často objevuje také v literatuře s odbornějším zaměřením. Pak se pojmy uvedené v předchozí podkapitole dále rozšiřují či naopak zpřesňují. Gender je v tomto ohledu převážně předmětem sociologických studií, objevuje se ale i v dalších pracích, které ze sociologie vycházejí nebo z ní čerpají dodatečné znalosti.

Podrobný rozbor genderu mohou obsahovat například knihy vytvořené jako učební texty pro genderová studia. Učebnice *Muži, ženy a společnost* označuje gender za společenskou kategorii – maskulinitu či femininitu, konstruovanou nad biologickým faktem bytí mužem či ženou. Genderový stereotyp zastupuje zjednodušenou představu maskulinního muže či femininní ženy.¹⁴ Konkrétní biologické odlišnosti, zejména rození dětí a jejich kojení ženami a také mužský, zpravidla vyšší a silnější vzrůst, pak vedou k vytvoření genderových rolí.¹⁵

Příčinu vzniku genderových rolí založenou na biologii označuje publikace *Pohlaví, gender a společnost*, shrnující různé výzkumy genderu, za „striktně iracionální pověry“.¹⁶ Argumentuje řadou konkrétních studií různých lidských společností, kde se genderové role odvíjejí mnohem více od kulturních tradic, než v předchozím odstavci uvedených biologických předpokladů. Někde dokonce do té míry, že v naší kultuře vlastnosti typické pro ženy se v jiných přisuzují mužům a naopak.¹⁷ V otázce péče o dítě publikace uznává, že dítě potřebuje pro plný rozvoj svého potenciálu dobrou fyzickou péči, stálé citové vztahy a stimulaci. Pro jejich zajištění pak pečovatel musí omezit své sociální a ekonomické role, ale to neznamená, že by toto břemeno nemohla žena sdílet s mužem. Rodičovství zahrnuje jak mateřství, tak otcovství.¹⁸

Přítomnost obou rodičů ve výchově a v péči o malé dítě podporuje také příspěvek *Rodina ve světle hodnotových změn* ze sborníku mezinárodní konference *Rodina*

¹⁴ CURRAN, DANIEL J. – RENZETTI, CLAIRE M.: *Ženy, muži a společnost*. Překlad Lukáš Gjurič et al. 1. české vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2003. 642 stran. ISBN 80-246-0525-2. Str. 20.

¹⁵ Tamtéž, str. 23.

¹⁶ OAKLEY, A.: *Pohlaví, gender a společnost*. Překlad Milena Poláčková a Martin Poláček. 1. české vydání. Praha: Portál, 2000. 176 stran. ISBN 80-7178-403-6. Str. 105.

¹⁷ Tamtéž, str. 51.

¹⁸ Tamtéž, str. 103.

a společnost. Varuje před silným tlakem na rodiče, aby dítě příliš brzy odkládali do zařízení ranné péče o děti, jako jsou jesle, a oba vykonávali práci na plný úvazek. Absence nepřerušovaného kontaktu s rodiči v prvních letech života může totiž podle neurologů znamenat dokonce nižší podporu vývoje mozku dítěte. Spíš než vysokou zaměstnanost rodičů doporučuje příspěvek podporovat prosazení řádného uznávání práce pro rodinu, která je v současnosti nejen v České republice neohodnocena, neměřena a tedy i nezařazena do výpočtu hrubého domácího produktu ekonomiky. Takové opatření by mohlo zvýšit i plodnost.¹⁹

Učebnice *Gender a společnost* upozorňuje, že tvorba genderových stereotypů probíhá už od mladého věku, mimo jiné skrze nepřímé zobrazování tradičních genderových rolí už na počátku školní docházky ve výukových materiálech, kdy například v zadání příkladů v matematice často vystupují v typičtější ženských činnostech pouze ženy.²⁰ Zmiňuje také pojem „genderová smlouva“ znamenající obecný souhlas s hlavní rolí muže na pracovním trhu a ženy v zázemí.²¹ Smlouva způsobuje, že si dívky plánují profesní dráhu již s vědomím, že budou v budoucnu muset kariéru přerušit a starat se o děti.²²

Již citovaná učebnice *Ženy, muži a společnost* dodává, že domov a veřejný svět nelze považovat za dvě oddělené sféry a nelze tedy ani rodinné role striktně dělit mezi partnery. Pokud by role důsledně děleny byly, pak by se jednalo o roli „instrumentální“ s vedoucí a rozhodovací mocí, kterou by vykonával partner ekonomicky zajišťující rodinu – zpravidla muž, a roli „expresivní“ zaměřenou na domácí práce a péči o děti a další členy rodiny, příslušející častěji ženě.²³

Publikace hovoří také o rozdělení domácích prací a o skutečnosti, že ani samy osoby v domácnosti často péči o domácnost nepovažují za práci. Důvodem pro takové

¹⁹ PIEPENBURG, H.: Rodina ve světle hodnotových změn. Překlad Alena Povolná. In *Rodina a společnost*. Sborník projevů z česko-německé konference pořádané dne 22. května 2014 v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR. 1. vydání. Praha: IDEÁL, 2014. 108 stran. ISBN 978-80-86995-28-1. Str. 71-74.

²⁰ VALDROVÁ, J: *Gender a společnost*. 1. vydání. Ústí nad Labem: SLON, 2006. 236 stran. ISBN 80-7044-808-3. Str. 29.

²¹ Tamtéž, str. 11.

²² Tamtéž, str. 72.

²³ CURRAN, DANIEL J. – RENZETTI, CLAIRE M.: *Ženy, muži a společnost*. Překlad Lukáš Gjurič et al. 1. české vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2003. 642 stran. ISBN 80-246-0525-2. Str. 214-215.

vnímání může být například fakt, že domácí práce není specializovaná činnost, neustále se opakuje a v jistém smyslu není nikdy hotová, což způsobuje její podstatu ve výrobě pro okamžitou spotřebu. Navíc narozdíl od placených prací není v té domácí stanovena pracovní doba a její vykonávání je prováděno v soukromí. K rozdělení prací kniha poznamenává, že ženy obvykle zastávají každodenní činnosti, zatímco muži provádějí ty příležitostné. Vzhledem k tomu také pracují doma ženy pod větším časovým tlakem než muži.²⁴

Kritiku současného stavu v oblasti domácích prací v České republice přináší odborně zaměřená publikace *Pečuj a vypečeme tě: zpráva o neplacené práci v ČR*. Upozorňuje na nespravedlivé uspořádání, kdy neplacená aktivita v domácnosti na úkor placené práce připravuje osobu nejen o současné ohodnocení, ale i o část příjmu v důchodu. Vzhledem k tomu, že drtivou většinu domácích prací a péče o děti odvádějí ženy, přispívá neplacený charakter domácích prací a péče k nižším důchodům žen. Přitom nejvíce znevýhodněny jsou touto skutečností pečující osoby, u kterých dojde k rozchodu s partnerem, protože jimi odvedenou domácí práci už neocení ani společnost, ani bývalý partner, jemuž domácí práce druhého umožnila plně se věnovat placené práci.²⁵

Neplacené práce jsou ve stejné publikaci popisovány i pohledem ekonomické teorie a označeny za skryté bohatství ekonomiky. Péče o domácnost a rodinné příslušníky se dá totiž považovat za oblast, kam výrobní sektor přesouvá náklady na reprodukci a regeneraci pracovních sil. Tím, že tyto náklady nevykazuje, zvyšuje zisk. Z tohoto hlediska by změna vyžadovala proměnu celé ekonomie od orientace na efektivitu a maximalizaci zisku k zaměření na lidské potřeby a obecné blaho.²⁶

Genderová problematika je hojně komentována také v příspěvcích odborně zaměřených časopisů. O problémech nehodnocení domácích prací pojednala v článku z roku 1993 Janice Peterson. Tehdy byla kritika zaměřena na ženskou práci, dnes se hovoří více obecně o domácích pracech, jelikož častěji se pracem v domácnosti věnují už

²⁴ CURRAN, DANIEL J. – RENZETTI, CLAIRE M.: *Ženy, muži a společnost*. Překlad Lukáš Gjurič et al. 1. české vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2003. 642 stran. ISBN 80-246-0525-2. Str. 231-232.

²⁵ WICHTERLOVÁ, L.: Předmluva. In *Pečuj a vypečeme tě: zpráva o neplacené práci v ČR*. 1. vydání. Praha: Gender Studies, o.p.s., 2012. 79 stran. ISBN 978-80-86520-45-2. Str. 6.

²⁶ WAGNEROVÁ, A.: Úvodem. In *Pečuj a vypečeme tě: zpráva o neplacené práci v ČR*. 1. vydání. Praha: Gender Studies, o.p.s., 2012. 79 stran. ISBN 978-80-86520-45-2. Str. 8.

i muži a naopak ženy se již obvykle angažují i v placeném zaměstnání. Autorka upozorňuje, že tradiční statistická měření produkce a zaměstnanosti podhodnocují ekonomický příspěvek žen, jelikož jsou to právě ženy, kdo obvykle vykonává mnoho aktivit nezahrnutých v ekonomických definicích. Tradičně je do ekonomických aktivit zahrnována produkce statků či služeb pro trh a jejich tržní cena, a tak jsou i z definic pracovní síly vyňaty osoby produkující jen na úrovni domácnosti. Přitom je ale tato produkce nezbytná nejen pro kvalitu života jednotlivých rodin, ale i pro tržní ekonomiku. Článek také poznamenává, že formální status ekonomické neaktivity je podporován i způsobem sběru statistických dat, kdy se mnohá data rozdělují podle ekonomického statutu osoby.²⁷

Gender proniká i do závěrečných prací na vysokých školách. Vyhledávání slova „gender“ ze všech polí v katalogu knihovny Vysoké školy ekonomické v Praze při omezení na vysokoškolské kvalifikační práce například nabídne 188 prací²⁸ zahrnující genderový pohled v mnoha různých oblastech. Prací zaměřených na rodinu je více, zatímco primárně statistikou se zabývají jen některé.

Ing. Barbora Stanislavová si ve své diplomové práci *Ekonomická a sociální statistika genderovým pohledem*, kterou dokončila koncem roku 2013, stanovila za cíl poskytnout provázanou představu o potřebě genderových statistik vzhledem k odlišnosti některých údajů za muže a ženy a potřebě zjišťovat a odstraňovat příčiny těchto rozdílů.²⁹ Autorka pracovala s daty do roku 2012. V první kapitole vysvětlila základní pojmy, se kterými pracovala – gender, genderové stereotypy, diskriminace na základě pohlaví, skleněný strop, genderová segregace zaměstnání a Gender Pay Gap.

Ve druhé kapitole se věnovala nejprve genderu v evropském kontextu – informovala o Pekingské akční platformě, která se zaměřila na odstraňování překážek

²⁷ PETERSON, J.: What's in a number? Gender bias and ideology in economic statistics. *The Social Science Journal*, 1993, roč. 30, č. 3, str. 285-290. ISSN 0362-3319.

²⁸ Stav katalogu 10. 4. 2016.

²⁹ STANISLAVOVÁ, B.: *Ekonomická a sociální statistika genderovým pohledem*. Praha, 2013. 86 stran. Diplomová práce na Fakultě informatiky a statistiky Vysoké školy ekonomické v Praze na Katedře ekonomické statistiky. Vedoucí diplomové práce Jaroslav Sixta. Str. 4.

účasti žen ve všech oblastech života³⁰, a pojednala o genderových kvótách, jejichž princip ilustrovala příkladem Islandu. Další část druhé kapitoly se věnovala historii genderové problematiky v České republice, kde autorka představila různé orgány a vládní úkony prosazující rovnost mužů a žen. Hlavním obsahem kapitoly však byla analýza přístupů k měření genderových nerovností, v rámci níž představila autorka dvě metody měření – Global Gender Gap Index a Gender Inequality Index. Hodnoty těchto indexů analyzovala autorka jak v čase, tak i z geografického hlediska, a druhý z indexů analyzovala také pro islámské země, které vzhledem k vysoké hodnotě Gender Inequality Indexu přicházejí o vysoký podíl potenciálního lidského rozvoje³¹.

Dále se Ing. Stanislavová zaměřila na dvě konkrétní oblasti ekonomiky, ve kterých se vyskytuje genderová nerovnost, a to v tomto případě na segregaci na trhu práce a mzdovou diferenciaci. Vysvětlila, v čem nerovnosti spočívají, a analyzovala související ukazatele - poměr žen a mužů v jednotlivých hospodářských odvětvích v ČR i ve světě, Dissimilarity Index, Karmel and MacLachlan Index, poměr mužů a žen v řídicích funkcích, podíl podnikatelů a podnikatelek, mzdové rozdíly dle různých kategorií třídění a ukazatel Gender Pay Gap.

Ing. Tereza Tomsová napsala na jaře roku 2013 diplomovou práci *Česká společnost 21. století z pohledu genderové statistiky*. Analýzu založila na genderových statistikách publikovaných ČSÚ (kromě oblasti práce a mezd analyzované v množství jiných prací³²) a využila i indikátory pro genderovou statistiku doporučené úřadem. Na základě získaných dat pak zhodnotila postavení mužů a žen v současné české společnosti.

³⁰ STANISLAVOVÁ, B.: *Ekonomická a sociální statistika genderovým pohledem*. Praha, 2013. 86 stran. Diplomová práce na Fakultě informatiky a statistiky Vysoké školy ekonomické v Praze na Katedře ekonomické statistiky. Vedoucí diplomové práce Jaroslav Sixta. Str. 11.

³¹ Tamtéž, str. 32.

³² TOMSOVÁ, T.: *Česká společnost 21. století z pohledu genderové statistiky*. Praha, 2013. 100 stran. Diplomová práce na Fakultě informatiky a statistiky Vysoké školy ekonomické v Praze na Katedře demografie. Vedoucí diplomové práce Jitka Langhamrová. Str. 9.

1.3 Genderová problematika a mezinárodní organizace

Genderovou tematikou se v současnosti zabývá čím dál více organizací. Genderová rovnost totiž přináší ekonomické benefity, mimo jiné umožňuje efektivnější zužitkování talentu a potenciálu ženské pracovní síly.³³ K ekonomickému růstu Evropské unie například přispěl téměř 80% poměr žen mezi nově zaměstnanými osobami v letech 2000 až 2009.³⁴ Pokud se politiky plánují bez analýz dopadů na muže a ženy, přichází společnost o příležitost ke svému rozvoji a o ekonomický růst, který by prospíval všem.³⁵ Za účelem prosazování genderové rovnosti se proto publikuje mnoho studií a doporučení.

Z existence těchto výzkumů a strategií vyplývá potřeba genderových statistik, ať se jedná o statistické údaje sledované zvlášť za muže a ženy nebo i jiné indikátory, které vypovídají o genderových nerovnostech v různých oblastech společnosti. Jsou důležité jak pro monitorování a hodnocení vývoje akcí provedených za účelem vyrovnávání příležitostí mužů a žen, tak i pro počáteční odůvodnění iniciace těchto akcí. Následující odstavce shrnují vybraná opatření v oblasti genderové rovnosti podporovaná různými mezinárodními institucemi.

Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj vydala v roce 2016 příručku s doporučeními pro genderovou rovnost ve veřejném životě. V textu mimo jiné rozpoznává, že pro efektivní prosazování a udržování genderové rovnosti a mainstreamingu je potřeba vyvinout a implementovat strategii, stanovit institucionální rámec, specifikovat zodpovědnost a mandát různých činitelů jednajících v zájmu dané strategie a posílit kapacity a zdroje věnované těmto snahám, a to na základě genderově zaměřených statistik a indikátorů.³⁶ Pro efektivní provádění gender mainstreamingu doporučuje OECD hodnotit dopad jakýchkoli plánovaných opatření z hlediska genderu na základě prokázaných dat.³⁷ Uvádí potřebu vyvinout lepší indikátory dopadů z hlediska

³³ EC: *Strategy for equality between women and men – 2010-2015*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2011. 40 stran. ISBN 978-92-79-16981-6. Str. 8.

³⁴ Tamtéž, str. 12.

³⁵ OECD: *2015 OECD Recommendation of the council on Gender Equality in Public Life*. Paříž: OECD Publishing, 2016. ISBN 978-92-64-25282-0. Předmluva generálního tajemníka.

³⁶ Tamtéž, článek I/1- I/2.

³⁷ Tamtéž, článek I/3.

genderu³⁸ a zároveň zajistit včasný a efektivní přístup k informacím o výkonnosti prováděného mainstreamingu, a to zejména za účelem „sledování výsledků vůči cílům, monitorování pokroku v socio-ekonomickém vývoji a pro srovnání s mezinárodními a jinými ukazateli“.³⁹ Doporučení také obsahuje apel na sladování rodinných a profesních povinností, na motivaci otců k přijímání rodičovské dovolené a flexibilních forem zaměstnání⁴⁰ a v neposlední řadě na posílení mezinárodní spolupráce skrze průběžné sdílení relevantních vědomostí, zkušeností a příkladů dobré praxe.⁴¹

Organizace spojených národů představila v roce 2015 dokument *Přeměna našeho světa: Agenda pro udržitelný rozvoj 2030*. Součástí agendy je 17 cílů, ve kterých se leckde objevuje i genderový pohled. Nejvíc tuto problematiku pokrývá 5. cíl: dosažení genderové rovnosti a posílení postavení všech žen a dívek. Jednou z cest k naplnění tohoto cíle je oceňování neplacené péče a domácích prací, čemuž mají napomáhat veřejné služby a politiky sociální ochrany.⁴² K vyhodnocování mechanismů, které budou používány pro implementaci jednotlivých prvků agendy, je zapotřebí vytvoření soustavy vhodných indikátorů.⁴³ Proto byla ustanovena skupina expertů **Inter-agency and Expert Group on Sustainable Development Goals Indicators**, která se vývoji a využívání těchto ukazatelů intenzivně věnuje.⁴⁴ Skupinu tvoří zástupci zemí celého světa, z Evropy se jedná o příslušníky Francie, Německa, Nizozemí a Švédska.⁴⁵ Navrhované indikátory jsou rozděleny do třech úrovní, jejichž podoba se prozatím rovněž mění. Jejich struktura z března 2016 je následující:

Úroveň 1 – Existují metodologie a standardy, zajištěn pravidelný sběr dat zeměmi

Úroveň 2 – Existují metodologie a standardy, není zajištěn pravidelný sběr dat zeměmi

³⁸ OECD: *2015 OECD Recommendation of the council on Gender Equality in Public Life*. Paříž: OECD Publishing, 2016. ISBN 978-92-64-25282-0. Článek II/2/iii.

³⁹ Tamtéž, článek II/2/ii, vlastní překlad.

⁴⁰ Tamtéž, článek III/1/iii.

⁴¹ Tamtéž, článek V.

⁴² OSN: *Cíle udržitelného rozvoje (SDGs) 2015-2030* [online]. Nedatováno [cit. 2. 4. 2016]. Dostupné z: <<http://www.osn.cz/osn/hlavni-temata/cile-udrzitelneho-rozvoje-sdgs-2015-2030/>>.

⁴³ UN: *Sustainable development goals – Home* [online]. (c) 2016 [cit. 2. 4. 2016]. Dostupné z: <<http://unstats.un.org/sdgs/>>.

⁴⁴ UN: *Sustainable development goals – IAEG-SDGs, Inter-agency Expert Group on SDG Indicators* [online]. (c) 2016 [cit. 2. 4. 2016]. Dostupné z: <<http://unstats.un.org/sdgs/iaeg-sdgs/>>.

⁴⁵ UN: *Sustainable development goals – IAEG-SDG, Membership* [online]. (c) 2016 [cit. 2. 4. 2016]. Dostupné z: <<http://unstats.un.org/sdgs/iaeg-sdgs/members/>>.

Úroveň 3 – Neexistují metodologie a standardy, teprve jsou vyvíjeny a testovány⁴⁶

Průběžné návrhy indikátorů jsou s veškerými podrobnostmi publikovány online⁴⁷, díky čemuž se IAEG-SDGs stává velmi cennou iniciativou, jelikož se nejen odborníci, ale například i studenti z různých zemí světa mohou rozpracovanými návrhy kdykoli inspirovat a okamžitě pracovat na adaptaci indikátorů pro své země nebo i přispět k vylepšení indikátorů vyvíjených IAEG-SDGs. V České republice již vznikl *Výbor pro indikátory udržitelného rozvoje*, který se věnuje implementaci těchto indikátorů do národních statistik a koordinuje také přípravu indikátorů pro chystanou strategii Česká republika 2030.⁴⁸

Podobná skupina jako IAEG-SDGs existuje v rámci OSN i přímo pro genderovou statistiku, a to už od roku 2006. **Inter-Agency and Expert Group on Gender Statistics** koordinuje Globální program genderové statistiky realizovaný Statistickou divizí OSN. Program se snaží o zvýšení konzistence různých existujících iniciativ v oblasti genderových statistik, vyvíjí a poskytuje metodiku pro běžné i nové oblasti sledované z hlediska genderu a připravuje nový datový portál pro snadnější přístup k genderovým datům a metadatům. Členové IAEG-GS tvoří poradní skupiny a v současnosti se zaměřují zejména na průzkum nepokrytých genderových otázek a na navrhování způsobů získávání chybějících dat.⁴⁹

Obohacování statistik o genderový pohled je dlouhodobý proces. Apel na zdokonalování genderově založených statistik vyjádřila už v roce 1995 také **Pekingská akční platforma** OSN. Kromě potřeby shromažďování a analýz statistických dat členěných dle pohlaví a dalších demografických charakteristik zdůraznila nutnost rozvoje a testování příslušných indikátorů a výzkumných metod pro posílení genderové analýzy.

⁴⁶ UN: *Provisional proposed tiers for global SDG indicators* [online]. 24. 3. 2016 [cit. 2. 4. 2016]. Dostupné z: <<http://unstats.un.org/sdgs/files/meetings/iaeg-sdgs-meeting-03/Provisional-Proposed-Tiers-for-SDG-Indicators-24-03-16.pdf>>. Str. 2.

⁴⁷ Na adrese <<http://unstats.un.org/sdgs/iaeg-sdgs/metadata-compilation/>>.

⁴⁸ RITSCHELOVÁ, I.: Indikátory pro Agendu 2030. *Statistika & My*, 2016, roč. 6, č. 03, str. 4-5. ISSN 1804-7149.

⁴⁹ UN: *About the Global gender statistics programme* [online]. (c) 2014 [cit. 2. 4. 2016]. Dostupné z: <<http://unstats.un.org/unsd/gender/about.html>>.

Vyjádřila se také k problému nedostatečného sledování neplacené práce a žádala zhotovení metod pro kvantitativní odhad hodnoty takové práce.⁵⁰

V rodinné oblasti platforma doporučovala umožnění svobodné a rovnoprávné volby práce na plný nebo částečný úvazek, stejné sdílení rodinných povinností ženami i muži nebo například prošetření způsobu, jakým lidé rozdělují svůj čas mezi různé pracovní i volnočasové činnosti.⁵¹

Evropská unie rovněž působí jako iniciátor změn v oblasti genderových nerovností. Rovnost je dokonce jednou z pěti hodnot, na jejichž základě Evropská unie vznikla.⁵² V současné době se členské země snaží naplňovat priority stanovené v roce 2010 strategií Evropa 2020 uvedené v *Tabulce 1.1*.

Tabulka 1.1 – Priority strategie Evropa 2020

Priorita	Specifikace
Inteligentní růst	Ekonomika založená na znalostech a inovacích
Udržitelný růst	Konkurenceschopnější a ekologičtější ekonomika méně náročná na zdroje
Růst podporující začlenění	Vysoká zaměstnanost, sociální a územní soudržnost

Vlastní zpracování, zdroj informací: EC⁵³

S třetí uvedenou prioritou souvisí jedna ze sedmi takzvaných stěžejních iniciativ, Program pro nové dovednosti a pracovní místa. V jejím rámci by měly členské státy EU mimo jiné „podporovat nové formy rovnováhy mezi pracovním a soukromým životem a politiky aktivního stárnutí a zvýšit rovnost žen a mužů.“⁵⁴

K naplňování dlouhodobých cílů je samozřejmě potřeba tvořit krátkodobější a specifické plány. Ani oblast genderu není výjimkou. V dílčí strategii pro roky 2010-2015 doporučovala Evropská komise mimo jiné zhodnotit zbývající rozdíly v právech na

⁵⁰ OSN: *Zpráva ze čtvrté světové konference o ženách* [online]. Nedatováno [cit. 9. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/12427/Peking-1995_1.pdf>. Str. 120-121.

⁵¹ Tamtéž, str. 108-109.

⁵² EC: *Strategy for equality between women and men – 2010-2015*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2011. 40 stran. ISBN 978-92-79-16981-6. Str. 8.

⁵³ EC: *Sdělení komise – Evropa 2020, Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění* [online]. 3.3. 2010 [Cit. 2. 4. 2016]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC2020&from=CS>>. Str 5.

⁵⁴ Tamtéž, str. 19.

dovolenou ve vztahu k rodinným povinnostem a podat zprávu o dostupných zařízeních péče o děti v jednotlivých státech.⁵⁵ Také apelovala na zdůraznění role mužů v prosazování genderové rovnosti a podávání roční zprávy o pokroku v oblasti genderové rovnosti.⁵⁶ Navazující strategie na zbylé období plánuje kromě dalších kroků upravovat právní rámec a poskytnout finanční prostředky⁵⁷ z Evropských strukturálních a investičních fondů například pro investice do zařízení péče o děti nebo harmonizaci pracovního a soukromého života rodičů.⁵⁸ Účast rodičů na trhu práce plánuje EU navyšovat hlavně podporou rovnoměrnějšího rozdělení rodičovské dovolené mezi partnery a častějšího využívání flexibilních úvazků jak ženami, tak i muži.⁵⁹

Do uvedených strategických záměrů EU se promítl také vliv takzvaných **Barcelonských cílů** z roku 2002 zaměřených na dostupnost a kvalitu zařízení péče o děti. V rámci snahy o odstraňování překážek ekonomické aktivity žen požadují Barcelonské cíle poskytnutí péče pro alespoň 90 % dětí od 3 let do dosažení věku povinné školní docházky a alespoň 33 % mladších dětí.⁶⁰ Dostupnost kvalitní péče by měla pomoci rovněž v odstraňování problému předčasného odcházení mládeže ze vzdělávacího systému a zvyšovat počet plánovaných rodičovství. Současně by vyšší zaměstnanost žen měla vést ke snižování rizika chudoby,⁶¹ které je v dnešním světě také palčivým problémem.

Publikace z roku 2013 hodnotí pokrok v dosahování Barcelonských cílů. Upozorňuje, že pro mnohé rodiny jsou velkou překážkou ve využívání zařízení péče o děti finanční náklady a také provozní doba, která často nekoresponduje s pracovními závazky rodičů.⁶² Státy by také měly podpořit rozvoj zařízení pro péči o další závislé členy rodin a pobízet otce k převzetí většího objemu rodinných povinností.⁶³

⁵⁵ EC: *Strategy for equality between women and men – 2010-2015*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2011. 40 stran. ISBN 978-92-79-16981-6. Str. 14.

⁵⁶ Tamtéž, str. 36.

⁵⁷ EC: *Strategic engagement for gender equality 2016-2019*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2016. 48 stran. ISBN 978-92-79-53430-0. Str. 10.

⁵⁸ Tamtéž, str. 19.

⁵⁹ Tamtéž, str. 10.

⁶⁰ EC: *Barcelona objectives*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2013. 41 stran. ISBN 978-92-79-29898-1. Str. 4.

⁶¹ Tamtéž, str. 5-6.

⁶² Tamtéž, str. 17.

⁶³ Tamtéž, str. 18.

Pro podporu prosazování genderové rovnosti zřídila EU v roce 2010 **Evropský institut pro rovnost žen a mužů**, který by se měl postupně stát zdrojem znalostí dotýkajících se genderových záležitostí. Institut pomáhá sbírat, analyzovat a následně šířit informace a srovnatelné údaje o otázkách rovnosti žen a mužů.⁶⁴ Děje se tak například formou vedení statistické databáze nebo skrze publikování obsáhlé sekce o gender mainstreamingu, která obsahuje mimo jiné i konkrétní informace o používání tohoto prostředku prosazování genderové rovnosti v jednotlivých členských zemích.

⁶⁴ EIGE: *Evropský institut pro rovnost žen a mužů – stručně*. Úřad pro publikace Evropské unie, 2015. 15 stran. ISBN 978-92-9218-613-5. Str 2-4.

2 Genderová problematika v ČR

2.1 Vládní úroveň

V České republice působí v oblasti genderových rozdílů od roku 2001 **Rada vlády pro rovné příležitosti žen a mužů**. Kontroluje naplňování principu rovnosti žen a mužů v ČR, vyhledává aktuální problémy v této oblasti, doporučuje vládě vhodné směry postupu a spolupracuje i s nevládními organizacemi a orgány územní samosprávy. Radě předsedá příslušný člen vlády, v současné době **ministr pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu**.⁶⁵

Vláda ČR každoročně aktualizuje dokument **Priority a postupy vlády při prosazování rovnosti žen a mužů** a v současnosti přistoupila navíc k vypracování rámcového dokumentu **Vládní strategie pro rovnost žen a mužů v České republice na léta 2014 – 2020**. V rámci politického působení podporovaného těmito dokumenty usiluje vláda o rovné postavení, účast a uznání žen a mužů ve všech oblastech společenského života.⁶⁶

Strategie na roky 2014 – 2020 identifikuje 8 hlavních strategických oblastí a oblast horizontální, působící skrze ostatní oblasti. Pro každou oblast uvádí zjištěné nedostatky, formuluje hlavní cíl, navrhuje jednotlivá nápravná opatření a popisuje indikátory, které pomohou zhodnotit, zda byl cíl naplněn. Oblasti, které pokrývá strategie, jsou následující:

1. Institucionální zabezpečení rovnosti žen a mužů
2. Vyrovnané zastoupení žen a mužů v rozhodovacích pozicích
3. Rovnost žen a mužů na trhu práce a v podnikání
4. Sladování pracovního, soukromého a rodinného života
5. Vzdělávání, výzkum a rovnost žen a mužů ve znalostní společnosti
6. Důstojnost a integrita žen a mužů

⁶⁵ VLÁDA ČR: *Rada vlády pro rovnost žen a mužů* [online]. (c) 2009-2016 [cit. 20. 3. 2016]. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/uvodni-stranka-rady-vlady-pro-rovne-prilezitosti-zen-a-muzu-121632/>>.

⁶⁶ ÚŘAD VLÁDY ČR: *Vládní strategie pro rovnost žen a mužů v České republice na léta 2014-2020* [online]. 2014 [cit. 20. 3. 2016]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Projekt_Optimalizace/Strategie-pro-rovnost-zen-a-muzu-v-CR-na-leta-2014-2020.pdf>. Str. 4.

7. Rovnost žen a mužů ve vnějších vztazích
8. Všední život a životní styl
9. Horizontální strategické priority
 - 9.1 Genderové stereotypy a vztahy
 - 9.2 Legislativa v oblasti rovnosti žen a mužů
 - 9.3 Sběr statistických dat
 - 9.4 Muži a rovnost žen a mužů
 - 9.5 Spolupráce s partnery⁶⁷

Každá z uvedených oblastí obsahuje významné poznatky a prosazování cílů v ní stanovených je důležité pro pronikání genderové rovnosti do všech oblastí života. Tato diplomová práce se však zaměřuje na genderové statistiky, a to zejména v rodinné oblasti. S ohledem na tuto skutečnost se jeví významnými zejména následující identifikované problémy uvedené v *Tabulce 2.1*.

Tabulka 2.1 – Vybrané problémy z oblasti genderových nerovností v současné ČR

Oblast	Identifikovaný problém
1	Nedostatečné zajištění genderové agendy z hlediska statistické základny. Neuspokojivé datové naplnění indikátorů definovaných Pekingskou akční platformou v oblasti genderové statistiky.
3	Diskriminace a znevýhodňování žen na trhu práce v důsledku péče o děti či blízké osoby.
4	Nízká kapacita a kvalita, nevyjasněné kompetence v otázkách zařízení poskytujících služby v oblasti vzdělávání a péče o děti a o závislé osoby.
4	Nedostatečná nabídka flexibilních forem práce a související nejistota zaměstnání.
4	Nízká podpora rodičů s malými dětmi ze strany státu i zaměstnavatelů.
4	Nejasný výklad a nedostatečné právní předpisy v oblasti sladování pracovního, soukromého a rodinného života.
4	Nedostatečné ocenění péče a domácí práce společností.
4	Nízká účast mužů na péči o malé děti, závislé osoby a o domácnost.
7	Neexistence dlouhodobého, systematického a jednotného přístupu k politice EU v oblasti genderové rovnosti. Nezajištění spolupráce a politického dialogu a výměny zkušeností s dalšími členskými zeměmi v genderové agendě.
9	Přetrvávající genderové stereotypy a nevědomé předsudky ve všech sférách a na všech úrovních společnosti. Nefungující princip tzv. gender mainstreamingu.

⁶⁷ ÚŘAD VLÁDY ČR: *Vládní strategie pro rovnost žen a mužů v České republice na léta 2014-2020* [online]. 2014 [cit. 20. 3. 2016]. Dostupné z: < http://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Projekt_Optimalizace/Strategie-pro-rovnost-zen-a-muzu-v-CR-na-leta-2014-2020.pdf>. Str 10-27.

9	Negativní dopady zdánlivě genderově neutrálních právních předpisů na rovnost žen a mužů.
9	Chybějící statistická data ve strategických oblastech genderové rovnosti a z toho vyplývající nedostatečné monitorování aktuální situace.
9	Nesystematické využívání dat v analýzách a v návrzích řešení genderové agendy.

Vlastní zpracování, zdroj informací: Úřad vlády ČR⁶⁸

Indikátory navržené pro nápravu problémů z *Tabulky 2.1* obsahuje *Tabulka 2.2*. Indikátory nekorespondují plně s problémy, protože strategie pro některé problémy specifický cíl a indikátor neuvádí, nebo naopak uvádí k jednomu problému více dílčích cílů. V *Tabulce 2.2* jsou rovněž zahrnuty dva indikátory uvedené v závěru strategie, jejichž plnění je v kompetenci příslušných členů vlády ve spolupráci s Českým statistickým úřadem.

Tabulka 2.2 – Vybrané indikátory Vládní strategie pro rovnost žen a mužů 2014-2020

I	Je zajištěna dostatečná kapacita služeb vzdělávání a péče o děti předškolního věku, která dosahuje tzv. Barcelonských cílů. Služby v oblasti vzdělávání a péče o děti jsou zařazeny v gesci jednoho resortu. Je zajištěn pravidelný monitoring a plánování dostupnosti a kvality těchto služeb.
II	Je zajištěna dostatečná kapacita služeb poskytujících péči o závislé osoby a tyto služby jsou zkvalitňovány. Jsou vyčleněny dostatečné finanční prostředky na financování těchto služeb.
III	Podpora rodičů s malými dětmi je ze strany státu dostatečně zajištěna, jsou podporováni zaměstnavatelé ze strany státu a je zaveden bonus pro rodiče, kteří se na mateřské/rodičovské vystřídají.
IV	Muži se ve vyšší míře podílejí na péči o děti a blízké osoby. Je vedena osvěta o tomto tématu.
V	Téma participace mužů na péči o malé děti, závislé osoby a o domácnost je ve veřejném povědomí.
VI	Téma péče a práce v domácnosti jako neplacené práce je ve veřejném povědomí, jsou konány osvětové aktivity v této oblasti a jsou statisticky sledovány.
VII	Jsou revidovány příslušné právní normy a jsou přijata legislativní opatření k zajištění dostatečného legislativního rámce v oblasti sladování pracovního, soukromého a rodinného života.

⁶⁸ ÚŘAD VLÁDY ČR: *Vládní strategie pro rovnost žen a mužů v České republice na léta 2014-2020* [online]. 2014 [cit. 20. 3. 2016]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Projekt_Optimalizace/Strategie-pro-rovnost-zen-a-muzu-v-CR-na-leta-2014-2020.pdf>. Str 10-27.

VIII	Jsou podporovány, a to i legislativně, flexibilní formy práce, a to tak, aby nedocházelo ke snižování jistoty zaměstnání a zaměstnaneckých benefitů. Jsou sbírány statistické údaje o nabídce flexibilních forem práce a o jejím využívání a o počtu rodičů, kteří se po mateřské/rodičovské vracejí k původnímu zaměstnavateli. Jsou sdíleny příklady dobré praxe.
IX	Dlouhodobý, systematický a jednotný přístup k politice EU v oblasti genderové rovnosti je nastaven a je prohlubována spolupráce, dialog a výměna zkušeností s dalšími členskými zeměmi v genderové agendě.
X	Institucionální rámec pro genderový mainstreaming je vytvořen a funguje, dochází k systematickému a důslednému hodnocení dopadů na rovnost žen a mužů ve státní správě.
XI	Systém sběru statistických dat v oblasti rovnosti žen a mužů je optimalizován a rozšířen.
XII	Statistická data segregovaná dle pohlaví jsou systematicky využívána jako podklad pro hodnocení a rozhodování o revizi všech veřejných politik a pro přípravu strategických dokumentů.
XIII	Vyhodnotit strukturu a obsah statistického sledování genderových údajů a uplatnit požadavky na jejich změny a doplnění.
XIV	Předložit popis druhů a počtů statistik týkajících se postavení žen a mužů v rozhodujících společenských aktivitách a míry jejich podílu na těchto aktivitách.

Vlastní zpracování, zdroj informací: Úřad vlády ČR⁶⁹

Indikátory hodnotící splnění cílů vycházejících z jednotlivých problematických oblastí mají v této strategii poněkud obecný charakter a jejich formulace je téměř identická s formulací příslušných cílů (z tohoto důvodu zde cíle nejsou uváděny). Mnohé indikátory tak potřebují dodatečné zpřesnění. Znamená „zajištění dostatečné kapacity“ (II) plné uspokojení poptávky, nebo dosažení určité minimální hranice? Jakou formu bude nabývat „bonus“ (III) pro rodiče střídající se na rodičovské dovolené? Na základě čeho lze prohlásit, že je téma „ve veřejném povědomí“? (V, VI) Co konkrétně znamená „statistické sledování“ (VI) osvětových aktivit? Na tyto a další otázky strategie nepřináší odpovědi. Aplikace genderového mainstreamingu by se také neměla omezovat na oblast státní správy (X) a jako podklady k hodnocení by měla být využívána i další data, nejen dělená dle pohlaví (XII). Přesto má však i taková formulace indikátorů význam, neboť alespoň poskytuje východisko pro budování konkrétních hodnotících mechanismů a měřítek.

V roce 2014 vydala vláda také **Zprávu o možnostech optimalizace sběru dat k hodnocení naplňování principů rovnosti žen a mužů**. Jako základní zdroje pro tvorbu

⁶⁹ ÚŘAD VLÁDY ČR: *Vládní strategie pro rovnost žen a mužů v České republice na léta 2014-2020* [online]. 2014 [cit. 3. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Projekt_Optimalizace/Strategie-pro-rovnost-zen-a-muzu-v-CR-na-leta-2014-2020.pdf>. Str 17-31.

genderových statistik uvádí zpráva v první řadě údaje tříděné dle pohlaví a další data související s genderovou problematikou, takzvaná genderově senzitivní data. Dále zmiňuje administrativní registry veřejné správy a resortní statistiky, které poskytují díky povinnosti vykazování vyčerpávající informace. Data je vhodné doplnit i údaji ze specializovaných genderových analýz nebo poznatky ze sociologických výzkumů. Zvláštní pozornost doporučuje zpráva věnovat údajům o dynamice genderových vztahů – o výskytu změn a jejich intenzitě.⁷⁰

Zpráva shrnuje, že statistické údaje Ministerstev vnitra, spravedlnosti, obrany a zahraničních věcí nejsou poskytovány k analýzám ani veřejnosti, ani ČSÚ, ačkoli obsahují mnoho genderově senzitivních dat nebo dělených dle pohlaví.⁷¹ Dochází rovněž k závěru, že některá data nejsou v České republice zjišťována vůbec, a navrhuje konkrétní způsoby řešení. Mimo jiné by měla být rozšířena dosavadní nárazová šetření o trávení volného času, zjišťovány údaje o návratech rodičů po mateřské či rodičovské dovolené ke stejnému zaměstnavateli a sledováno využívání různých flexibilních forem práce včetně důvodu.⁷²

V České republice se používají v praxi také prvky genderového mainstreamingu a rozpočtování, byť ne v dostatečné míře, jak uvedla *Tabulka 2.1*. Ke zlepšení může vést nedávné vydání **Metodiky hodnocení dopadů na rovnost žen a mužů pro materiály předkládané vládě ČR**. Hodnocení připravovaných opatření z pohledu rovnosti žen a mužů na vládní úrovni stojí na třech základních otázkách:

1. Týká se materiál postavení fyzických osob?
2. Je postavení žen a mužů v oblasti, které se materiál dotýká, rovné?
3. Přináší materiál zhoršení / zlepšení výchozího stavu?⁷³

⁷⁰ ÚŘAD VLÁDY ČR: *Zpráva o možnostech optimalizace sběru dat k hodnocení naplňování principů rovnosti žen a mužů* [online]. 2014 [cit. 18. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/rovnost-prilezitosti-zen-a-muzu/Projekt_Optimalizace/Zprava-o-moznostech-optimalizace-sberu-dat-k-hodnoceni-naplnovani-principu-rovnosti-zen-a-muzu.pdf>. Str. 8-9.

⁷¹ Tamtéž, str. 27.

⁷² Tamtéž, str. 28.

⁷³ ŠPONDROVÁ, P. et. al.: *Metodika hodnocení dopadů na rovnost žen a mužů pro materiály předkládané vládě ČR* [online]. Duben 2015 [cit. 8. 4. 2016]. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/assets/ppov/rovnost-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/Metodika-PO-OPONENTURE.pdf>>. Str. 4.

Odpověď na každou z těchto otázek je nutné zakládat na statistických údajích, výzkumech a analýzách a/nebo stanoviskách expertů⁷⁴ a lze využít také vládní Databázi⁷⁵ konzultujících organizací.⁷⁶ V procesu hodnocení působí také osoba v roli koordinátora problematiky rovnosti žen a mužů, která je v angličtině označována za *gender focal point*.⁷⁷ Koordinátor ověřuje, zda bylo hodnocení provedeno důsledně podle nastavené metodiky a zda dospělo ke správným závěrům. Dále průběžně kontroluje dostupnost statistik potřebných k průvodné analýze, a pokud data k dispozici nejsou, žádá příslušné orgány o pomoc s jejich získáním.⁷⁸

Příloha 1 uvádí grafické znázornění procesu hodnocení, které přináší detailnější informace, a *Příloha 2* obsahuje konkrétní příklad hodnocení materiálu, v tomto případě vládního návrhu zákona o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů. Uvedený princip hodnocení je možné využít i při přípravách jiných dokumentů mimo úroveň vlády ČR.

Mainstreaming proniká i do oblasti veřejných financí ve formě genderového rozpočtování. Veřejné rozpočty jsou někdy označovány za genderově slepé, protože jsou založeny na ekonomickém pohledu, který chápe jedince jako racionálně uvažující jednotku na trhu, aniž by bral v úvahu jakékoli rozlišující charakteristiky osob ve společnosti (pohlaví, věk, původ apod.).⁷⁹ Genderové rozpočtování pomáhá toto přehlížení odstraňovat.

V České republice se genderové rozpočtování zavedlo jak na úrovni státního rozpočtu, tak na úrovni rozpočtů regionálních a komunálních. Už v roce 2004 vznikla na Ministerstvu práce a sociálních věcí brožura **Rozpočtování z hlediska rovnosti žen a mužů** s popisem doporučeného postupu genderového rozpočtování. Podle ní se dá rozpočtování obecně shrnout do čtyř základních kroků:

⁷⁴ ŠPONDROVÁ, P. et. al.: *Metodika hodnocení dopadů na rovnost žen a mužů pro materiály předkládané vládě ČR* [online]. Duben 2015 [cit. 8. 4. 2016]. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/Metodika-PO-OPONENTURE.pdf>>. Str. 6-8.

⁷⁵ Na adrese <<https://kormoran.odok.cz/ODOK/datako-dir.nsf>>.

⁷⁶ Tamtéž, str. 7.

⁷⁷ Tamtéž, str. 4.

⁷⁸ Tamtéž, str. 5.

⁷⁹ SCOTT, M.: Když se se ženami počítá: genderové rozpočtování jako nástroj pro vytvoření skutečné rovnosti žen. In: *Rovné příležitosti žen a mužů ve městech a obcích – Jak začít? Sborník z konference*. 2. vydání. Praha: Fórum 50 %, 2015. 72 stran. ISBN 978-80-904447-5-1. Str. 23.

1. Zhodnocení postavení žen a mužů v sektoru, na který je rozpočet zaměřen
2. Ověření, zda vládní a místní politiky pokrývají problémy zjištěné v 1. kroku
3. Prošetření, zda byly na řešení těchto problémů a na zajištění genderově senzitivních politik vyčleněny patřičné zdroje
4. Vyhodnocení, zda byly zdroje v rámci naplňování cíle vynaloženy efektivně⁸⁰

Úroveň samosprávy má při genderovém rozpočtování výhodu v podobě dobré znalosti místních podmínek. Musí však z analýzy nejprve vyčlenit takové výdaje rozpočtů, které jsou nastaveny zákonem a obec nemá možnost je ovlivnit, a zvážit také vyřazení výdajů na služby, které je obec vázána poskytovat, ale nemůže určovat jejich cenu.⁸¹

2.2 Nevládní úroveň

Od roku 1991⁸² působí V České republice nevládní nezisková organizace **Gender Studies, o.p.s.** (obecně prospěšná společnost), jejímž hlavním posláním je získávat a pomáhat rozšiřovat informace související s genderovou tematikou⁸³. Tento cíl organizace průběžně naplňuje prostřednictvím mnoha rozmanitých aktivit. Za podpory různých organizací včetně Evropské Unie nebo vybraných ministerstev ČR⁸⁴ provozuje takzvaný názorový portál současného feminismu⁸⁵ a veřejnou **knihovnu**, která je mezi knihovnami podobného zaměření největší ve střední Evropě a kterou využívá jako oborovou knihovnu Katedra genderových studií Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy⁸⁶. U vzniku předchůzce této katedry, Centra studií rodu na Filozofické fakultě UK, stála roku 1998 také společnost Gender Studies. V akademickém prostředí sehrála organizace významnou roli

⁸⁰ FOLTYSOVÁ, M. – PAVLÍK, M. – SIMERSKÁ, L.: *Rozpočtování z hlediska rovnosti žen a mužů*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo financí za podpory Ministerstva práce a sociálních věcí, 2004. 78 stran. ISBN 80-85045-14-1 (MF), 80-86552-90-X (MPSV). Str. 18.

⁸¹ Tamtéž, str. 41-42.

⁸² GS: *Historie Gender Studies, o.p.s.* [online]. Aktualizováno 18. 3. 2013 [cit 19. 3. 2016]. Dostupné z: <<http://genderstudies.cz/gender-studies/historie.shtml?x=237046>>.

⁸³ GS: *Kdo jsme* [online]. Aktualizováno 1. 9. 2009 [cit 19. 3. 2016]. Dostupné z: <<http://genderstudies.cz/gender-studies/kdo-jsme.shtml>>.

⁸⁴ GS: *Podporuji nás* [online]. Aktualizováno 22. 10. 2015 [cit 19. 3. 2016]. Dostupné z: <<http://genderstudies.cz/gender-studies/podporuji-nas.shtml>>.

⁸⁵ Na adrese <www.feminismus.cz>.

⁸⁶ FHS UK: *Knihovna Gender Studies* [online]. Nedatováno [cit 19. 3. 2016]. Dostupné z: <<http://gender.fhs.cuni.cz/KGS-12.html>>.

i pořádáním přednášek a diskuzí s genderovou tematikou od roku 1992 na vybraných univerzitách v Praze, Brně a Olomouci.⁸⁷

Gender Studies taktéž vydává elektronický zpravodaj **Rovné příležitosti v souvislostech**, který byl na počátku určen spíše čtenářům z komerčních firem, ale nyní je koncipován pro využití širokou veřejností,⁸⁸ a vede mnohé další projekty, jimiž ovlivňuje změny rovných příležitostí v rozmanitých oblastech⁸⁹. Mezi aktuálně probíhající patří udílení ocenění **Firma roku** zaměstnavatelům podporujícím rovné příležitosti mužů a žen a sladování pracovního a rodinného života, v roce 2016 se pořádá již 12. ročník. Dále se jedná například o analýzu celoživotních ekonomických nákladů mateřství s cílem navrhnout opatření minimalizující tyto náklady.⁹⁰

Genderová studia jsou také jednou z vědních disciplín souvisejících s veřejnou výzkumnou institucí **Sociologický ústav Akademie věd ČR, v. v. i.** Ústav se zaměřuje na výzkum v oblasti sociologie a veřejného mínění a spolupracuje s mnoha mezinárodními organizacemi. Příkladem takové spolupráce je realizace výzkumů z programu International Social Survey Programme^{91, 92} Oddělení Gender & sociologie SOÚ AV vydává s půlroční periodou od roku 2000 časopis Gender, rovné příležitosti, výzkum.⁹³

Oddělením ústavu je Centrum pro výzkum veřejného mínění. Dlouhodobě provádí deset šetření ročně v rámci projektu Naše společnost, která zjišťují na vzorku minimálně 1000 respondentů veřejné mínění o politických, ekonomických i dalších tématech. Témata se opakují a umožňují sledovat vývoj v čase.⁹⁴ I taková data jsou důležitá pro prosazování genderové rovnosti. Poskytnou představu o povědomí osob ve společnosti o určitých tématech nebo o názorech a postojích, které je nezbytné znát pro zavádění skutečně účelných opatření.

⁸⁷ GS: *Historie Gender Studies, o.p.s.* [online]. Aktualizováno 18. 3. 2013 [cit 19. 3. 2016]. Dostupné z: <<http://genderstudies.cz/gender-studies/historie.shtml?x=237046>>.

⁸⁸ ŠTĚPÁNOVÁ, M.: *O časopisu* [online]. Nedatováno [cit 19. 3. 2016]. Dostupné z: <<http://zpravodaj.feminismus.cz/cz/o-casopisu>>.

⁸⁹ GS: *Kdo jsme* [online]. Aktualizováno 1. 9. 2009 [cit 19. 3. 2016]. Dostupné z: <<http://genderstudies.cz/gender-studies/kdo-jsme.shtml>>.

⁹⁰ GS: *Activity* [online]. (c) 2008 [cit 19. 3. 2016]. Dostupné z: <<http://genderstudies.cz/aktivita/>>.

⁹¹ Více v Kapitole 3.2.

⁹² SOÚ AV: *O ústavu* [online]. (c) 2015 [cit 25. 3. 2016]. Dostupné z: <<http://www.soc.cas.cz/o-ustavu>>.

⁹³ SOÚ AV: *O časopisu* [online]. (c) 2012 [cit 25. 3. 2016]. Dostupné z: <<http://www.genderonline.cz/cs/page/9-o-casopisu>>.

⁹⁴ CVVM: *Kdo jsme* [online]. Nedatováno [cit. 9. 4. 2016]. Dostupné z: <<http://cvvm.soc.cas.cz/o-nas/kdo-jsme>>.

Jako významný krok prosazování rovných příležitostí se může jevit také vznik **Genderové expertní komory ČR** v roce 2015. Její členové poskytují odborné expertízy, vzdělávání či konzultace zájemcům v soukromém i veřejném sektoru. Zapojují se do pracovních skupin nebo poradních orgánů⁹⁵ a pomáhají tak připravovat efektivnější opatření na podporu rovných příležitostí.⁹⁶

2.3 Genderové statistiky a ČSÚ

Na zpracování genderové problematiky ze statistického hlediska se podílí hlavní národní zdroj statistik, Český statistický úřad. Na webu www.czso.cz v záložce *Statistiky* a sekci *Průřezové statistiky* je uveden odkaz *Genderové statistiky* vedle témat *Cizinci*, *Senioři*, *Regionální statistiky*, *Mezinárodní data* a dalších.

ČSÚ definuje **genderovou statistiku** jako záměr publikovat statistiky týkající se jednotlivců včetně kategorie pohlaví a veškeré související charakteristiky analyzovat a prezentovat z pohledu pohlaví jako obecné a primární kategorie členění. Takové statistiky jsou základem pro politická rozhodnutí a umožňují sledování a hodnocení přijatých opatření.⁹⁷

Úřad shromažďuje také data pro Organizaci spojených národů,⁹⁸ která popisuje pojem genderová statistika podrobněji. Data mají adekvátně odrážet rozdílnost mužů a žen a zachycovat veškeré aspekty jejich života. Dále je důležité, aby metody sběru dat braly v úvahu sociální a kulturní faktory, které by mohly způsobit, že v získané datové základně vznikne převaha jednoho pohlaví.⁹⁹

⁹⁵ GEK: *Služby* [online]. Nedatováno [cit. 25. 3. 2016]. Dostupné z: <<http://www.gekcr.cz/sluzby/>>.

⁹⁶ GEK: *Mise a hodnoty* [online]. Nedatováno [cit. 25. 3. 2016]. Dostupné z: <<http://www.gekcr.cz/o-nas/mise-a-hodnoty/>>.

⁹⁷ ČSÚ: *Gender: Genderové statistiky – Úvod* [online]. Aktualizováno 31. 3. 2015 [cit. 7. 4. 2016]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/gender/2-gender_uvod>.

⁹⁸ ČSÚ: *Gender: Historie – Historie genderové problematiky v rámci ČSÚ* [online]. Aktualizováno 29. 2. 2016 [cit. 7. 4. 2016]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/gender/gender_hist-historie_genderove_problematiky_v_ramci_csu>.

⁹⁹ UN: *Gender statistics manual – Integrating a gender perspective into statistics: What are gender statistics* [online]. Aktualizováno 1. 5. 2015 [cit. 7. 4. 2016]. Dostupné z: <<http://unstats.un.org/unsd/genderstatmanual/What-are-gender-stats.ashx>>.

V souvislosti s obecným vymezením genderových statistik je vhodné zdůraznit dvě skutečnosti. Za prvé, data jsou tříděna podle *pohlaví*, nikoli *genderu*. Genderové aspekty, zejména rozdíly způsobené genderovými rolemi, však analýza takových dat poskytne. Za druhé, genderová statistika nezahrnuje pouze data tříděná dle pohlaví. Například národní účty se považují za součást genderových statistik, pokud berou v úvahu příspěvek jak mužů, tak žen ke všem oblastem ekonomiky, a to včetně neplacené práce.¹⁰⁰ Data vypovídající o nerovnostech mezi ženami a muži bez třídění dle pohlaví jsou označována za *genderově senzitivní*, jak již bylo zmíněno také v *Kapitole 2.1*.

Genderovým statistikám se ČSÚ cíleně věnuje od roku 2003. Úsek genderové statistiky sestavuje, analyzuje a prezentuje údaje odrážející otázky vztahující se k mužům a ženám ve společnosti a vede časové řady těchto dat. V případě potřeby navrhuje změny a doplnění současného statistického sledování a spolupracuje s dalšími institucemi. Součástí práce ČSÚ v oblasti genderu je také monitorování odborného i denního tisku.¹⁰¹

ČSÚ vydává dvě publikace s genderovou problematikou. **Ženy a muži v datech** je brožura vycházející jednou za 3 roky, která formou analytických textů s grafy, případně tabulkami, představuje výběr základních statistických dat dělených dle pohlaví. Jednotlivé statistiky jsou doplněny příslušnými metodickými informacemi.¹⁰² Ukázku z brožury přináší následující text a *Graf 2.1*.

„Průměrný měsíční počet příjemců rodičovského příspěvku

Zdroj: MPSV ČR - OKdávky (údaje jsou měsíční průměry za rok 2010)

Počet příjemců je dán počtem řádně přiznaných dávek za sledované období bez ohledu na okamžik výplaty.

V roce 2010 se měsíčně rodičovský příspěvek vyplatil v průměru 359 828 osobám. Jeho příjemci byly téměř výhradně ženy (354 255). Nejvíce příjemců rodičovského příspěvku bylo zjištěno v nejlidnatějších krajích České republiky, tj. Středočeském kraji (44 882), Moravskoslezském kraji (42 887), v Praze (39 221) a v Jihomoravském kraji

¹⁰⁰ UN: *Gender statistics manual – Integrating a gender perspective into statistics: What are gender statistics* [online]. Aktualizováno 1. 5. 2015 [cit. 7. 4. 2016]. Dostupné z: <http://unstats.un.org/unsd/genderstatmanual/What-are-gender-stats.ashx>.

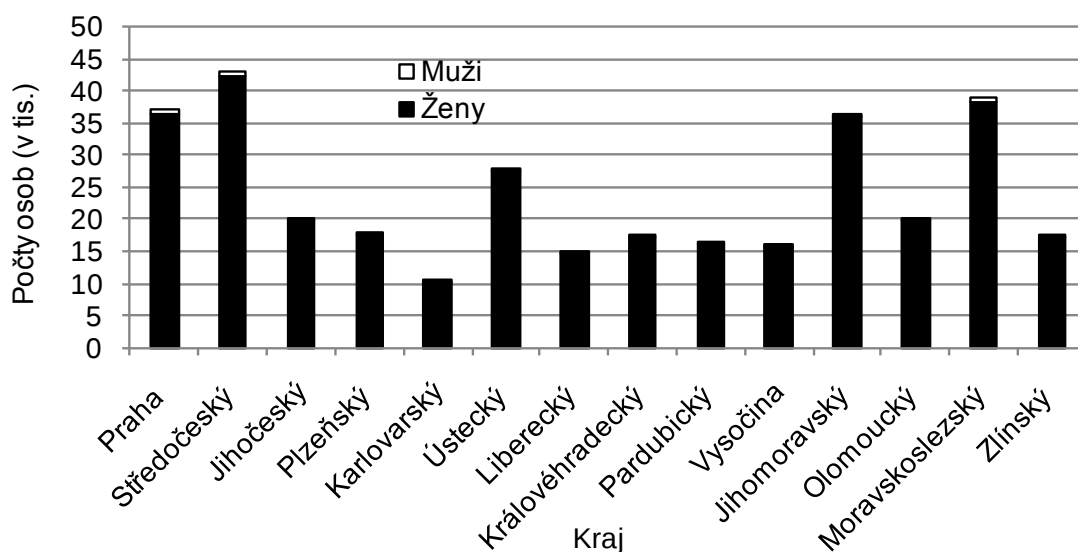
¹⁰¹ ČSÚ: *Gender: Historie – Historie genderové problematiky v rámci ČSÚ* [online]. Aktualizováno 29. 2. 2016 [cit. 9. 4. 2016]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/gender/gender_hist-historie_genderove_problematiky_v_ramci_csu.

¹⁰² ČSÚ: *Ženy a muži v datech – 2014* [online]. 31. 12. 2014 [cit. 9. 4. 2016]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zeny-a-muzi-v-datech-2014-ksmwktemht>. Úvod.

(39 031). Nejméně potom v kraji s nejnižším počtem obyvatel, v kraji Karlovarském (11 195 příjemců rodičovského příspěvku).

Ve všech krajích představovali muži mezi příjemci rodičovského příspěvku méně než 2,5 %. Nejvyšší podíl zaznamenali muži mezi příjemci rodičovského příspěvku v Karlovarském kraji (2,2 %), nejnižší v kraji Vysočina (1,1 %).¹⁰³

Graf 2.1 – Průměrný měsíční počet příjemců rodičovského příspěvku v krajích ČR v roce 2010

Zdroj: ČSÚ¹⁰⁴

Nevýhoda takového způsobu publikování dat je zřejmá – grafické znázornění je obecné a není z něj patrné, zda i v dalších krajích kromě Hlavního města Prahy, Středočeského a Moravskoslezského žijí muži přijímající rodičovský příspěvek. Tuto informaci přinese jen doprovodný text výše, ale ten uvádí hodnoty pouze v procentním vyjádření a specificky jen pro dva kraje. Takové zobrazení dat ani není možné použít pro další analýzy, které by pracovaly s dodatečnými výpočty nebo tvořily nové grafické prezentace dat.

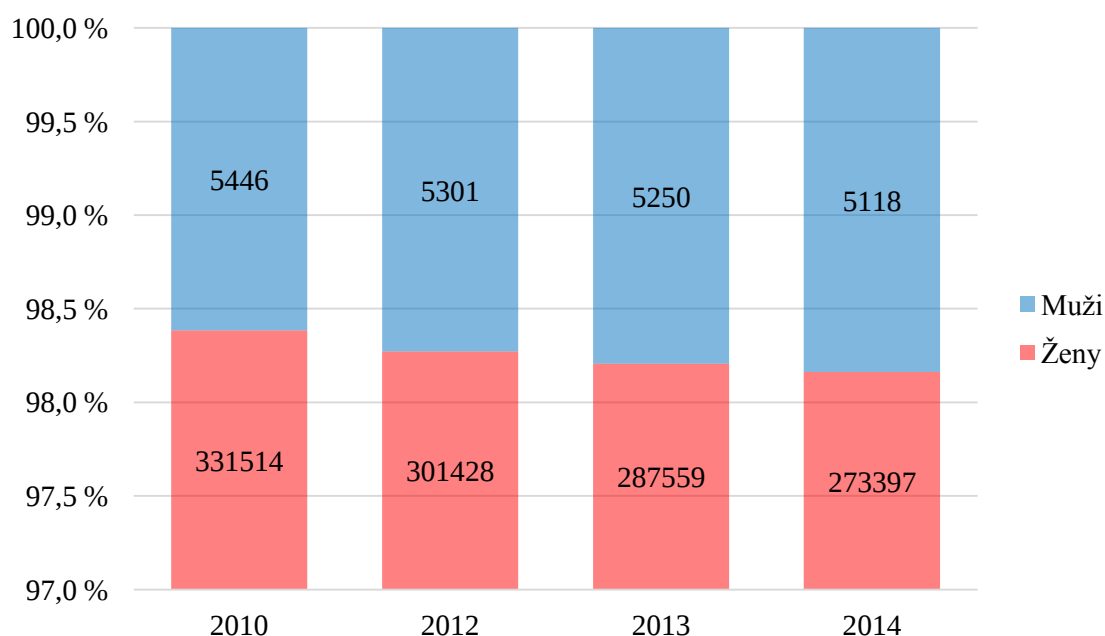
Ročenka **Zaostřeno na ženy a muže** oproti tomu přináší pohled na konkrétní data. Publikace se skládá z tabulkových dat přehledně zobrazujících rozdíly mezi muži

¹⁰³ ČSÚ: *Ženy a muži v datech – 2011* [online]. 30. 12. 2011 [cit. 9. 4. 2016]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/cso/czso/zeny-a-muzi-v-datech-2011-sxlgas83>. Kapitola 5: Sociální zabezpečení.

¹⁰⁴ Tamtéž.

a ženami v různých oblastech společnosti a doplněných o metodické poznámky. Publikace vychází pravidelně více než 15 let.¹⁰⁵ Tabulkové zobrazení umožňuje rozmanitou práci s daty a snadné srovnání v čase. Ročenka se tak stává cenným základem pro analýzy genderových statistik. Příklad možné práce s daty z publikace uvádí následující *Graf 2.2*. Zdrojová data, tak jak na ně odkazuje publikace *Zaostřeno na ženy a muže*, obsahuje *Příloha 3*.

Graf 2.2 – Průměrné měsíční počty příjemců rodičovského příspěvku v ČR v období 2010-2014

Vlastní zpracování, zdroj dat: ČSÚ¹⁰⁶

Při zběžném pohledu na číselné hodnoty s přibývajícím rokem je vidět, že celkový počet příjemců rodičovského příspěvku klesá. V souvislostech této práce je však zajímavější informace, kterou poskytuje rozdělení dat na muže a ženy. Zobrazení procentuálního vyjádření počtů prozrazuje, že ačkoli průměrné počty příjemců-mužů

¹⁰⁵ ČSÚ: *Zaostřeno na ženy a muže – 2015* [online]. 31. 12. 2015 [cit 9. 4. 2016]. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/csu/czso/zaostreno-na-zeny-a-muze-2015>>. Předmluva.

¹⁰⁶ ČSÚ: *Zaostřeno na ženy a muže – 2015: 5. Sociální zabezpečení* [online]. 31. 12. 2015 [cit. 9. 4. 2016]. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/csu/czso/5-socialni-zabezpeceni>>. 5 – 7. Příjemci rodičovského příspěvku podle pohlaví.

klesají, jejich podíl z celkového průměrného počtu příjemců roste. Výhoda informací dostupných přímo v datové podobě spočívá také v tom, že je možné je kombinovat s dalšími daty a získávat přesnější poznatky. V tomto případě se například nabízí možnost analyzovat počty příjemců rodičovského příspěvku vzhledem k tomu, kolik je v daných letech rodičů dětí určitého věku nebo k podobné charakteristice.

Genderový pohled nabízí i mnohé další běžné publikace ČSÚ, které dlouhodobě sledují data v třídění dle pohlaví. Přehled těch nejdůležitějších, členěný dle tematických oblastí, uvádí ČSÚ na internetu spolu s odkazy na zdroje o genderových informacích a datech mimo působnost ČSÚ.¹⁰⁷

¹⁰⁷ ČSÚ: *Gender: Odkazy – Odkazy na další zdroje dat a informací z oblasti genderu* [online]. Aktualizováno 26. 2. 2016 [cit 7. 4. 2016]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/gender/gender_odkazy-odkazy_na_dalsi_zdroje_dat_a_informaci_z_oblasti_genderu>.

3 Ukazatele genderových statistik v rodinné oblasti

Přínos genderových statistik, jak už jej nastínila předchozí část této práce, je značný. Data jsou využívána politiky, vědci, médii, veřejností i dalšími subjekty a slouží především k popisu postavení mužů a žen ve všech oblastech společnosti. Pomáhají informovat veřejnost o nerovnostech v situaci mužů a žen, podporují politická rozhodnutí ve chvíli, kdy je nutné zhodnotit případný dopad opatření na muže a ženy, a přispívají také k hodnocení již provedených opatření.¹⁰⁸

K hodnocení se využívají zejména indikátory tvořené právě z genderových statistik. Statistické hodnoty se obvykle stávají indikátory, pokud k nim lze přiřadit určitou pomyslnou hranici, od které se může odvíjet hodnocení dat a jejich změn. V případě genderových statistik může být hodnocení prováděno na základě srovnání dat pro muže a ženy nebo se v některých případech porovnávají situace různých zemí.¹⁰⁹ Indikátor má tedy smysl v širších souvislostech – poukazuje na určitou skutečnost.¹¹⁰ Pojem indikátor využívá zejména anglicky psaná literatura, v České republice se používá vedle indikátoru i pojem ukazatel. Ukazatel je popisován jako číselná hodnota, která je prostorově, časově a zejména věcně vymezená.¹¹¹ Definice obou pojmů je velmi blízká a není přesně stanoveno, zda jsou vůči sobě synonymy, nebo zda mezi nimi panuje určitý vztah podřízenosti. Dostatečně uspokojivé vysvětlení nepřináší ani formulace z publikace Ekonomické a sociální indikátory, která uvádí, že „termínu indikátor se přiřazují statistické ukazatele, a to jak ve smyslu prvotně zjištěných, tak též odvozených (např. indexy, poměrné hodnoty).“¹¹² Pro účely této práce je kladen důraz na vymezení a vypovídací schopnost dat a pojmy ukazatel a indikátor jsou chápány jako rovnocenné.

¹⁰⁸ UN: *Gender statistics manual – Integrating a gender perspective into statistics: Users and uses of gender statistics* [online]. Aktualizováno 21. 5. 2015 [cit. 18. 4. 2016]. Dostupné z: <http://unstats.un.org/unsd/genderstatmanual/Users-and-uses-of-gender-statistics.ashx>.

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ COŽP UK: *Co jsou to indikátory* [online]. Nedatováno [cit. 20. 4. 2016]. Dostupné z: <https://www.czp.cuni.cz/czp/index.php/cz/oddeleni-indikatoru-environmentalni-udrzitelnosti/12-co-jsou-to-indikatory>.

¹¹¹ JÍLEK, J. – MORAVOVÁ, J.: *Ekonomické a sociální indikátory: Od statistik k poznatkům*. 1. vydání. Praha: FUTURA, 2007. ISBN 978-80-86844-29-9. Str. 19.

¹¹² Tamtéž, str. 20.

Pro správnou interpretaci statistik a jejich využití v praxi je důležité přesné vymezení ukazatelů a možnost mezinárodního srovnání. V Evropě je vedeno několik veřejně přístupných databází, které shromažďují a publikují data z národních i nadnárodních zdrojů. V rámci tématického okruhu této práce mezi ně patří například Genderový datový portál¹¹³ (The World Bank), OECD Genderový datový portál¹¹⁴, Rodinná databáze OECD¹¹⁵, Statistická databáze Evropské hospodářské komise OSN¹¹⁶, Databáze genderové statistiky Evropského institutu pro rovnost žen a mužů¹¹⁷ nebo Eurostat, statistický úřad EU¹¹⁸.

Ani genderové statistiky pro Českou republiku nelze omezovat pouze na data publikovaná Českým statistickým úřadem. Někdy je nutné doplnění údajů z jiných zdrojů, například ze statistik jednotlivých ministerstev. ČSÚ může v takovém případě sloužit jako rozcestník, protože obvykle uvádí u vlastních datových úložišť odkazy na další relevantní zdroje dat.

3.1 Rodinná perspektiva v indexu genderové rovnosti

Od roku 2011 působí za Českou republiku v Evropském institutu pro rovnost žen a mužů zástupce z Českého statistického úřadu a účastní se jednání o konstrukci nově zavedeného indexu genderové rovnosti **Gender Equality Index**.¹¹⁹ Narodil od podobných indexů vyjadřujících rovnost mužů a žen, například Global Gender Gap Index a Gender Inequality Index¹²⁰, je tento konstruován nad větším množstvím vstupních údajů. Celkovou hodnotu tvoří 6 hlavních dílčích oblastí – práce, peníze, znalosti, čas, moc

¹¹³ Na adrese <<http://datatopics.worldbank.org/gender/>>.

¹¹⁴ Na adrese <<http://www.oecd.org/gender/data/>>.

¹¹⁵ Na adrese <<http://www.oecd.org/els/family/database.htm>>.

¹¹⁶ Na adrese <<http://w3.unece.org/PXWeb/en>>.

¹¹⁷ Na adrese <<http://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs>>.

¹¹⁸ Na adrese <<http://ec.europa.eu/eurostat/web/equality/data/database>>.

¹¹⁹ ÚŘAD VLÁDY ČR: *Zpráva o možnostech optimalizace sběru dat k hodnocení naplňování principů rovnosti žen a mužů* [online]. 2014 [cit. 17. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/rovnost-prilezitosti-zen-a-muzu/Projekt_Optimalizace/Zprava-o-moznostech-optimalizace-sberu-dat-k-hodnoceni-naplnovani-principu-rovnosti-zen-a-muzu.pdf>. Str. 7.

¹²⁰ Blíže viz diplomová práce Ing. Barbory Stanislavové, nebo <<http://www3.weforum.org/docs/GGGR2015/cover.pdf>> a <<http://hdr.undp.org/en/content/gender-inequality-index-gii>>.

a zdraví, a doplňují ji 2 vedlejší oblasti – násilí a nerovnosti specifických skupin obyvatel. Skóre se počítá pro 28 členských zemí EU v každé z těchto oblastí a je uděleno na stupnici 1 – úplná nerovnost až 100 – úplná rovnost. Index byl představen poprvé v roce 2013 a doposud byly jeho hodnoty vypočteny pro roky 2005, 2010 a 2012.¹²¹ Některá data vstupující do výpočtů jsou dostupná s delší periodictiou, v takových případech se v mezidobí používají hodnoty z předchozích výpočtů, jak naznačuje report¹²² z roku 2015 a potvrzují datové výstupy.

Každá specifická oblast indexu je tvořena dílčími indikátory. Příklad uvádí *Tabulka 3.1*, která obsahuje vybrané indikátory z oblasti práce a času.

Tabulka 3.1 – Vybrané indikátory indexu genderové rovnosti

OBLAST	RÁMEC MĚŘENÍ	INDIKÁTOR	ZDROJ DAT
Práce	Participace	Zaměstnanost v % dle přepočteného počtu zaměstnanců 15+	Statistický úřad Eurostat - Výběrové šetření pracovních sil
		Délka pracovního života v letech	Statistický úřad Eurostat - Výběrové šetření pracovních sil
	Segregace a kvalita	Možnost čerpat 1-2 hodiny volna v pracovní době za účelem vyřízení osobních nebo rodinných záležitostí (v % pracovníků 15+)	Nadace Eurofound - Průzkum pracovních podmínek v Evropě
		<i>a další</i>	
Čas	Aktivity spojené s péčí	Pracovníci starající se a vychovávající děti nebo vnoučata každý den alespoň 1 hodinu (v % pracovníků 15+)	Nadace Eurofound - Průzkum pracovních podmínek v Evropě
		Pracovníci konající domácí práce a vaření každý den alespoň 1 hodinu (v % pracovníků 15+)	Nadace Eurofound - Průzkum pracovních podmínek v Evropě
	<i>a další</i>		

Vlastní zpracování, zdroj dat: EIGE¹²³

¹²¹ EIGE: *Gender Equality Index – About* [online]. (c) 2016 [cit. 17. 4. 2016]. Dostupné z: <<http://eige.europa.eu/gender-statistics/gender-equality-index/about#about-why>>.

¹²² EIGE: *Gender Equality Index 2015 – Measuring gender equality in the European Union 2005-2012*. Úřad pro publikace Evropské unie, 2015. 189 stran. ISBN 978-92-9218-691-3. Str. 32.

¹²³ Taměž, str. 28 a 47.

První dva uvedené indikátory přímo nevypovídají o rodinných nerovnostech, ale promítají se do nich. Podle mezinárodní metodiky Výběrového šetření pracovních sil (Labour Force Survey) se osoby na rodičovské dovolené považují za ekonomicky neaktivní nebo nezaměstnané.¹²⁴ Rodičovská dovolená může proto znamenat až několikaletou přestávku v ekonomické aktivitě a tedy významně zkracovat celkovou dobu životní pracovní dráhy. Po návratu na pracovní trh je někdy rodič kvůli časově náročné péči o dítě zaměstnán jen na částečný úvazek, který ovlivňuje hodnotu přepočtené zaměstnanosti. Česká republika vykazovala v posledním měření indexu za rok 2012 zaměstnanost 44,2 % žen a 63 % mužů a délku pracovního života 30,9 let u žen a 37,5 let u mužů.¹²⁵ Vliv na oba indikátory mají samozřejmě další aspekty než jen rodinná situace – například doba studia, zdravotní stav nebo aktuální podmínky důchodového pojištění.

Možnost využití krátkého pracovního volna je důležitá pro rovnováhu mezi pracovními a rodinnými povinnostmi. V České republice však zaměstnavatelé nevyjadřují ochotu toto volno poskytovat – možnost využití mělo k roku 2010 pouze 13,2 % zaměstnankyň a 17,3 % zaměstnanců. Vliv na rovnováhu má i skutečnost, zda si partneři mezi sebou rovnoměrně dělí péči o děti a domácnost. K roku 2010 se vaření a dalším domácím pracem věnovalo denně alespoň 1 hodinu 63,1 % pracujících žen, avšak pouze 11,2 % pracujících mužů. O výchovu dětí či vnoučat a péči o ně se staralo alespoň hodinu denně 47 % pracovnic a 23,5 % pracovníků.¹²⁶

Skóre zemí v hlavním indexu i dílčích oblastech nereflektuje pouze nerovnost mužů a žen v dané oblasti, ale také obecnou politickou situaci relevantní pro danou oblast, tedy i úroveň pokroku ve zlepšování podmínek v dané oblasti. Vysoké skóre proto vypovídá nejen o nízkých rozdílech mezi postavením mužů a žen, ale i o celkově dobré situaci země ve sledované oblasti.¹²⁷ Hodnocení situace se do výpočtu promítá prostřednictvím kvocientu vzdálenosti hodnot indikátorů v dané oblasti konkrétní země (za celkovou

¹²⁴ ČSÚ: *Zaměstnanost a nezaměstnanost podle výsledků VŠPS – Metodika* [online]. Aktualizováno 3. 2. 2016 [cit. 4. 5. 2016]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zam_vsp>.

¹²⁵ EIGE: *Gender Equality Index – Czech Republic* [online]. (c) 2016 [cit. 21. 4. 2016]. Dostupné z: <<http://eige.europa.eu/gender-statistics/gender-equality-index/2012/country/CZ>>.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ EIGE: *Gender Equality Index 2015 – Measuring gender equality in the European Union 2005-2012*. Úřad pro publikace Evropské unie, 2015. 189 stran. ISBN 978-92-9218-691-3. Str. 7-8.

populaci bez rozlišení pohlaví) od nejvyšší naměřené hodnoty ve stejné oblasti mezi členskými zeměmi EU.¹²⁸

Index genderové rovnosti pro Českou republiku dosahoval za rok 2012 hodnoty 43,8 bodů ze 100, což znamená pozici ani ne na půli cesty k celkové genderové rovnosti. Srovnání s členskými zeměmi i průměrem Evropské unie zobrazuje *Graf 3.1*, který obsahuje rovněž skóre v oblastech vymezených jednotlivými indikátory uvedenými v předchozí *Tabulce 3.1*.

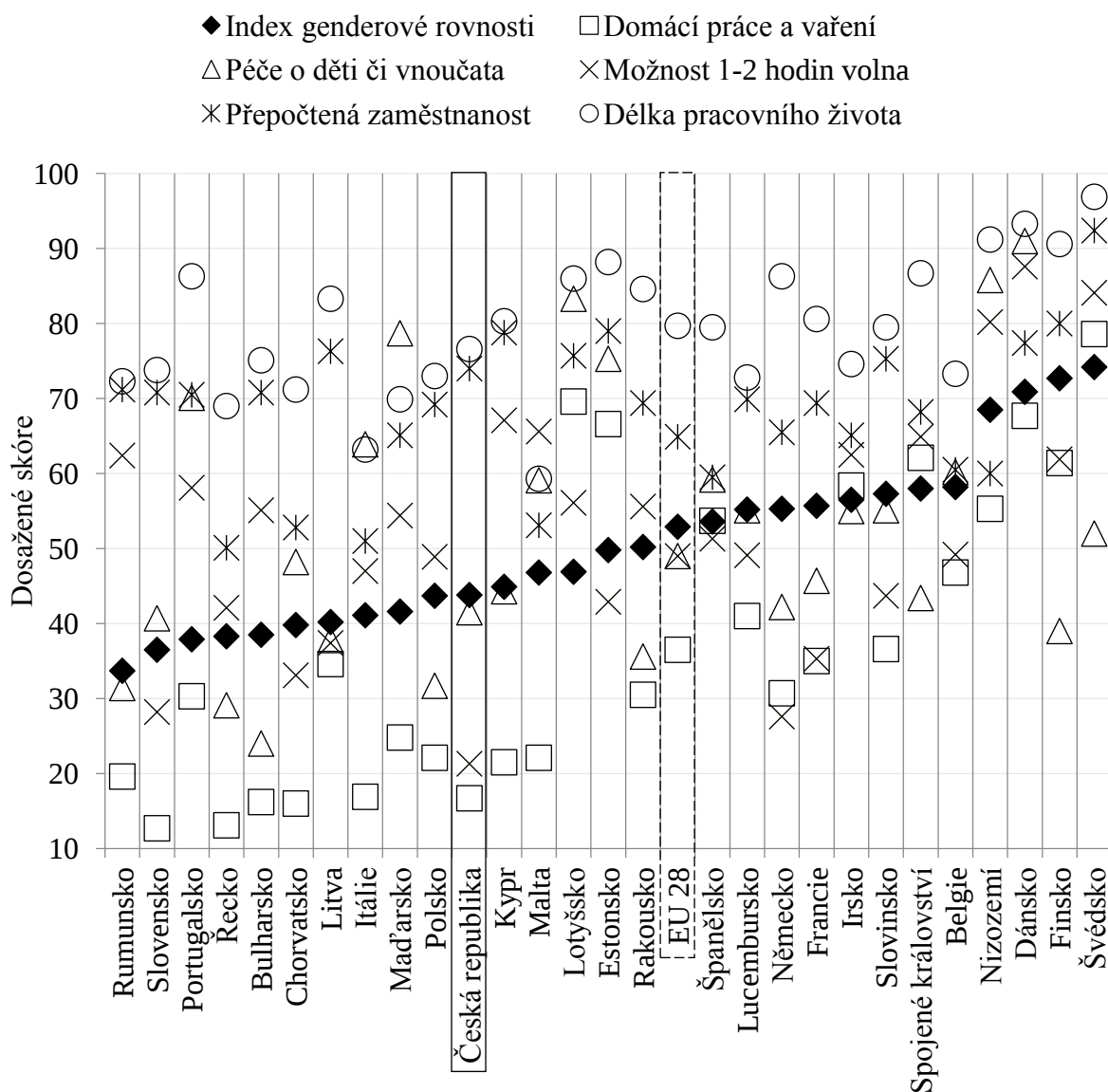
Mezi 28 zeměmi Evropské unie zaujímá Česká republika z hlediska celkové hodnoty indexu genderové rovnosti 18. pozici. Na výši jsou tradičně severské země – první místa obsadily Švédsko, Finsko a Dánsko s více než 70 body ze 100, těsně za nimi se nachází Nizozemí. Na dalších pozicích se ziskem přes 50 bodů stojí Belgie, Spojené království, Slovinsko, Irsko, Francie, Německo, Lucembursko, Španělsko, Rakousko a 50 bodů dosahuje i hodnota průměru EU. Zbylých 15 členských zemí EU včetně České republiky má k genderové rovnosti delší cestu, přičemž nejhorší situace je v Rumunsku, které nezískalo ani 35 bodů.

Skóre délky pracovního života a zaměstnanosti je v České republice na úrovni zhruba 75 bodů a v evropském srovnání přináší uspokojivou pozici. V případě zaměstnanosti dle přepočteného počtu osob je Česká republika dokonce 9. mezi všemi zeměmi EU. V obou jmenovaných oblastech je rovnost žen a mužů a celková situace zemí mezi uvedenými indikátory obecně nejvyšší – nízké hodnoty skóre u zaměstnanosti začínají nad 50 body a skóre délky pracovního života těsně pod 60 body.

Co se týče možnosti využití krátkého pracovního volna z osobních či rodinných důvodů, je situace v České republice nejhorší ze všech zemí EU. Česká republika získala skóre mírně nad 20 bodů, přitom ale průměr EU činí skoro 50 bodů a země s nejvyššími hodnotami – Dánsko, Švédsko a Nizozemí, získaly více než 80 bodů. Nízkou hodnotu tohoto indikátoru pro ČR způsobila jednoznačně hlavně obecná nedostupnost takového typu volna pro zaměstnance, protože dříve uvedený rozdíl mezi muži a ženami činil pouze 4 procentní body.

¹²⁸ EIGE: *Gender Equality Index 2015 – Measuring gender equality in the European Union 2005-2012*. Úřad pro publikace Evropské unie, 2015. 189 stran. ISBN 978-92-9218-691-3. Str. 16.

Graf 3.1 – Skóre vybraných indikátorů indexu genderové rovnosti v zemích EU z měření v roce 2012

Vlastní zpracování, zdroj dat: EIGE¹²⁹

¹²⁹ EIGE: *Scores of the Gender Equality Index and its domains and subdomains* [online]. Data importována 13. 10. 2015 [export dat 17. 4. 2016]. Dostupné z: http://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/indicator/gei_scores_gei_core_scores_subdom.

Největší rozdíl hodnot mužů a žen vykazovala oblast domácích prací prováděných zaměstnanými – ženy převažovaly nad muži téměř šestinásobně. Není tedy divu, že z uvedených inidikátorů získala Česká republika právě u tohoto nejnižší skóre – zhruba 17 bodů. Mezi zeměmi EU se touto hodnotou řadí ČR na 5. nejhorší pozici. I v Evropě je tato oblast hodnocena nízko – pro 20 zemí a průměr EU byl ze všech uvedených indikátorů ten zaměřený na domácí práce ohodnocen nejméně body.

Situace v péči o děti či vnoučata je u pracovníků České republiky příznivější než v případě domácích prací. Skóre přesahující 40 bodů je přibližně o 15 bodů výše nad nejnižší hodnotou zemí EU. Přesto však stále vypovídá spíše o nepříznivé situaci.

Z grafu lze také vyčíst, jak vyrovnaná je situace země z hlediska zobrazených indikátorů. Obecně lze s určitou rezervou říci, že čím vyšší je skóre indexu genderové rovnosti, tím je i obecně vyrovnanější situace země v dílčích oblastech, respektive naopak, přinejmenším v případě aktuálně zobrazených indikátorů. Samozřejmě lze najít i výjimky – od vysokých hodnot ve Švédsku a Finsku se odklonil indikátor péče pracujících o děti či vnoučata a naopak blízké hodnoty Estonska jsou zařazeny až uprostřed žebříčku, jelikož celkovou hodnotu indexu snížila zřejmě špatná situace v jiných oblastech.

Podobným způsobem lze analyzovat i další indikátory, ze kterých se tvoří skóre indexu genderové rovnosti. Taková analýza může poskytnout vzhledem k možnosti srovnání s jinými i zeměmi i informaci o tom, politikami kterých zemí by bylo vhodné se inspirovat pro zlepšení situace ve vlastní zemi, nebo naopak poskytnout základní vodítko k průzkumu, jaké skutečnosti způsobují nepříznivou situaci určitých indikátorů v příslušných zemích.

Konkrétní hodnoty prvků z *Grafu 3.1* seřazené pro každou oblast od nejnižšího po nejvyšší skóre obsahuje *Příloha 4*.

3.2 Vybrané doporučené indikátory

Seznamy indikátorů, které jsou obvykle navrhované jako statistická podpora mezinárodních strategií, jsou ve velkém počtu publikovány na internetu. O indikátorech udržitelného rozvoje Agendy 2030 informuje například publikace *Indikátory a rámec pro*

monitoring cílů udržitelného rozvoje – zahájení datové revoluce¹³⁰ nebo skupina IAEG-SGDs¹³¹, která poskytuje průběžně aktualizované informace o vývoji indikátorů. Základní seznam genderových indikátorů vycházejících z Pekingské akční platformy poskytuje OSN na internetu¹³², ve formě publikace Indikátory pro genderovou rovnost¹³³ i v Manuálu pro genderovou statistiku¹³⁴. OSN zastřešuje i předchozí uvedené zdroje. Z indikátorů doporučených OSN vychází i sada doporučených indikátorů publikovaná Českým statistickým úřadem.¹³⁵

Následující strany popisují doporučené indikátory genderových statistik dotýkající se rodinné problematiky. Seznam vychází z uvedených zdrojů, a jelikož se mnohé indikátory objevují ve více dokumentech a není jisté, kde byl indikátor publikován nejdříve, konkrétní zdroj není uváděn. Je patrné, že OSN představuje hlavního iniciátora vývoje doporučených indikátorů pro mezinárodní i národní měření. Současný stav publikování informací je však poměrně nepřehledný a bylo by třeba provést určitou harmonizaci. Pochvalu si naopak zaslouží zmiňovaná publikace Indikátory pro genderovou rovnost, kde autoři přehledně komentují vývoj jimi doporučených indikátorů, včetně popisu sad indikátorů, které už byly publikovány dříve.

Indikátory zjišťované v rozdělení podle pohlaví mají od tohoto místa dále za názvem značku „(M/Ž)“ a pro přehlednost a usnadnění referencí jsou číslovány. Kompletní seznam indikátorů zařazených v *Kapitole 3.2* obsahuje *Příloha 5*.

¹³⁰ SDSN: *Indicators and a monitoring framework for the sustainable development goals – Launching a data revolution* [online]. 12. 6. 2015 [cit. 23. 4. 2016]. Dostupné z: <<http://unsdsn.org/wp-content/uploads/2015/05/150612-FINAL-SDSN-Indicator-Report1.pdf>>.

¹³¹ UN: *Sustainable development goals – IAEG-SDGs – Metadata compilation* [online]. (c) 2016 [cit. 23. 4. 2016]. Dostupné z: <<http://unstats.un.org/sdgs/iaeg-sdgs/metadata-compilation/>>.

¹³² UN: *Gender statistics* [online]. Aktualizováno 3. 6. 2015 [cit. 23. 4. 2016]. Dostupné z: <<http://genderstats.un.org/>>.

¹³³ UNECE: *Indicators of gender equality* [online]. 2015 [cit. 23. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/stats/publications/2015/ECE_CES_37_WEB.pdf>.

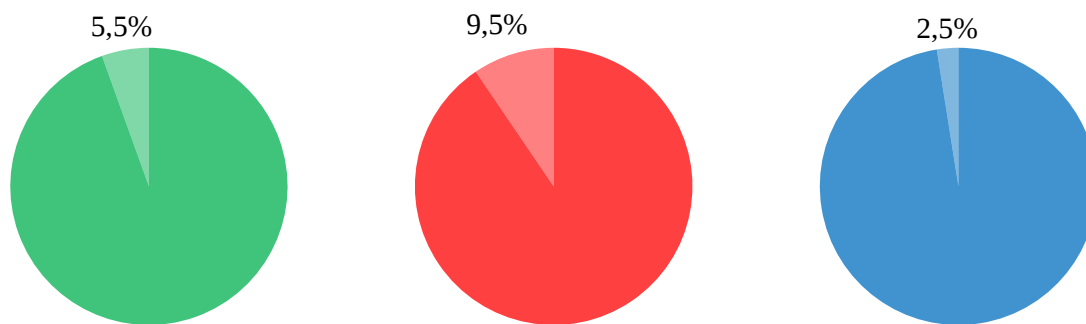
¹³⁴ UN: *Gender statistics manual – Integrating a gender perspective into statistics: Bringing gender issues into statistics* [online]. Aktualizováno 14. 5. 2013 [cit. 23. 4. 2016]. Dostupné z: <<http://unstats.un.org/unsd/genderstatmanual/Chapter-2-Sitemap.ashx>>.

¹³⁵ ČSÚ: *Doporučené genderové indikátory* [online]. Nedatováno [cit. 23. 4. 2016]. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/documents/11296/23211594/ukazatele31.pdf/0fc30eef-c7bc-410e-abfd-646cba808079>>.

Indikátor 1: Podíl zaměstnaných na částečný úvazek (M/Ž)

Ukazatel sleduje poměr osob, které pracují jen na částečný úvazek, ze všech zaměstnaných. Zdrojem může být Eurostat, který publikuje data z výběrového šetření pracovních sil *Labour Force Survey* Mezinárodní organizace práce mezi osobami ve věku 15 až 64 let. Tato data se sledují dlouhodobě a lze dobře srovnávat situaci v čase i geograficky. Úvazek v zaměstnání je zjišťován na základě spontánní odpovědi respondentů.¹³⁶ Data za Českou republiku pro rok 2014 obsahuje *Graf 3.2* – údaje zaměstnankyň jsou červené, zaměstnanců mužského pohlaví modré a zaměstnanců celkem zelené. Poměr částečných úvazků je v České republice velmi malý, nedosahuje ani 10 %. Z procentuálních dat nelze říci, jestli v absolutních hodnotách pracuje na částečný úvazek více žen než mužů, ale jisté je, že mezi ženami je větší pravděpodobnost práce na částečný úvazek. Pravděpodobně je tomu tak vzhledem k častější péči o rodinu – více napovědět by mohlo například rozdělení dat ještě podle věku zaměstnanců nebo věku nejmladšího dítěte v rodině. Taková data jsou rovněž dostupná.

Graf 3.2 – Podíl zaměstnaných na částečný úvazek z celkového počtu zaměstnaných v ČR ve věku 15-64 let v roce 2014

Vlastní zpracování, zdroj dat: EUROSTAT¹³⁷

¹³⁶ EUROSTAT: *LFS series – Detailed annual survey results (lfsa)* [online]. Aktualizováno 19. 6. 2014 [cit. 24. 4. 2016]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/lfsa_esms.htm>.

¹³⁷ EUROSTAT: *Part time employment as percentage of the total employment, by sex, age and citizenship (%)* [online]. Data aktualizována 24. 2. 2016 [data exportována 23. 3. 2016]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/lfsa_eppgan>.

Indikátor 2: Zaměstnanost ve věku 25-49 podle věku nejmladšího dítěte (M/Ž)

Ukazatel je vhodné sledovat vzhledem k zaměstnanosti osob stejného věku v bezdětných domácnostech, aby jasně vynikl vliv, který má rodičovství na hodnoty zaměstnanosti. Věkové vymezení 25-49 let není nejběžnější variantou pro zjišťování pracovních statistik, ale je opodstatněné. Užší rozsah intervalu pomáhá odstranit rozdíly různých zemí v běžné délce studia a věku odchodu do důchodu a umožnit vyšší srovnatelnost dat. Ta pak přesněji informují o nedostupnosti vhodných pracovních míst, protože nejsou zatížena osobami, které ještě (či už) nejsou účastníky trhu práce.¹³⁸

Graf 3.3 zobrazuje srovnání zaměstnanosti žen a mužů v České republice a EU 28 bez rozlišení, zda je osoba rodičem, dále u bezdětných osob a také v rozlišení tří skupin věku nejmladšího dítěte – mladší 6 let, od 6 do 11 let a od 12 let výše. Zobrazená data pocházejí z výběrového šetření LFS a publikuje je Eurostat. Třídění však existuje více a lze tedy zvolit příslušný zdroj podle konkrétní potřeby uživatelů dat. Statistická databáze OSN například poskytuje dělení věku na děti mladší 3 let, od 3 do 5 let, od 6 do 16 let a děti starší, ačkoli také vychází z šetření LFS.¹³⁹ Daty z prvních dvou kategorií zpřesňuje *Graf 3.4* zjištění o zaměstnanosti žen s dítětem mladším 6 let v České republice z *Grafu 3.3*. Pro obě grafická znázornění byl zvolen rok 2012, za který jsou data dostupná v obou zmíněných databázích.

Mezi Českou republikou a souhrnnými daty za Evropskou unii jsou patrné rozdíly. Zaměstnanost mužů je vždy zhruba o 5 procentních bodů vyšší v ČR než v EU 28. O mužské zaměstnanosti lze dále říci, že je vždy vyšší než zaměstnanost žen, pouze v případě bezdětnosti ji zaměstnanost žen téměř dostihuje, a to jak v ČR, tak v EU 28. Na zaměstnanost mužů nemá věk dítěte výrazný vliv, ale dá se říci, že sama existence dítěte zvyšuje mužskou zaměstnanost.

Pro ženy znamená narození dítěte naopak významný pokles zaměstnanosti. V České republice dosahovala zaměstnanost žen ve věku 25-49 let s dítětem mladším 6 let pouhých 40 % a ve srovnání se zaměstnaností bezdětných žen ve stejném věku byla nižší

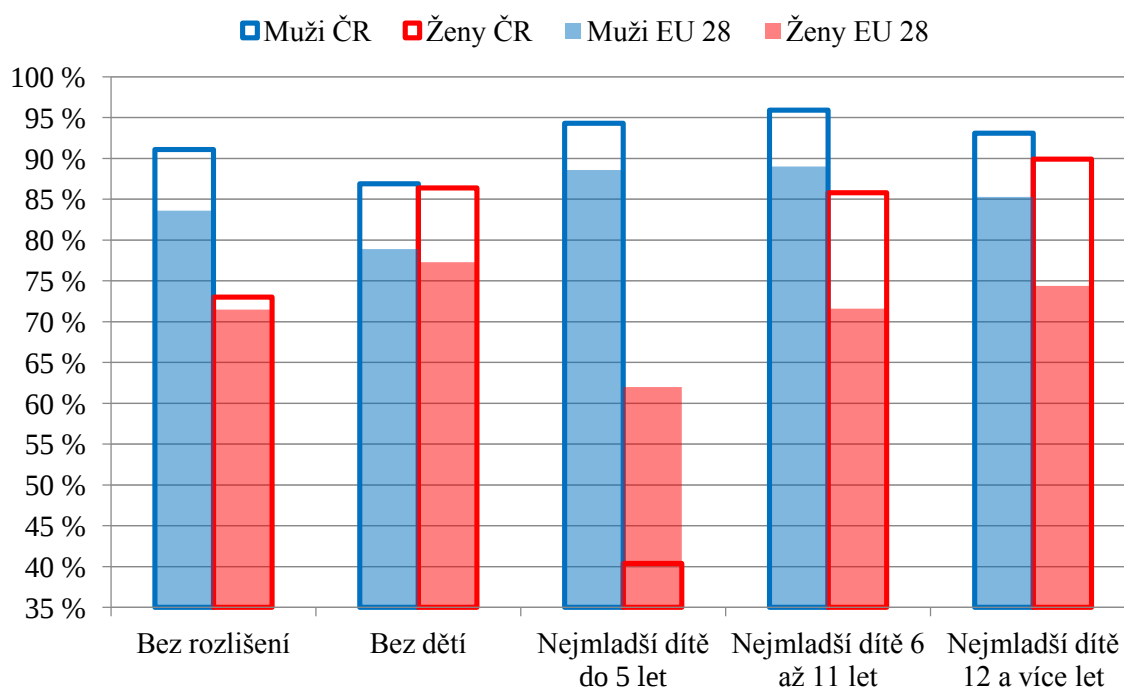
¹³⁸ RUBERY, J. et. al.: *Women and european employment*. 2. vydání. Abingdon: Routledge, 2014. ISBN 978-0-415-16985-1. Str. 14.

¹³⁹ UNECE: *Employment rate of persons aged 25-49 by age of youngest child and sex* [online]. Aktualizováno 11. 19. 2014 [cit. 25. 4. 2016]. Dostupné z: http://w3.unece.org/PXWeb2015/pxweb/en/STAT/STAT_30-GE_98-GE_LifeBalance/0101_en_GEWE_EmpRatAYC_r.px.

o 45 procentních bodů. V Evropské unii převyšovala zaměstnanost žen s nejmladšími dětmi 60 % a rozdíl oproti bezdětným byl jen zhruba 15 procentních bodů, ale i tak se jednalo o nejnižší hodnotu EU 28 mezi uvedenými kategoriemi. Nízká zaměstnanost žen v této kategorii také jednoznačně způsobuje vyšší rozdíl zaměstnanosti mužů a žen bez rozlišení věku případného nejmladšího dítěte.

Všeobecně velké rozdíly zaměstnanosti žen mezi ČR a EU 28 podle věku dítěte jsou pravděpodobně způsobeny rozdílnými zvyklostmi rodin v péči o dítě v jednotlivých zemích, jinou nabídkou služeb péče o děti a jiným legislativním pozadím. Rozdíly jsou patrnější u zaměstnanosti žen než zaměstnanosti mužů vzhledem k obecnému faktu, že péči o děti se věnují vyšší měrou matky než otcové.

Graf 3.3 – Zaměstnanost mužů a žen ve věku 25-49 let v ČR a EU v roce 2012 podle věku nejmladšího dítěte

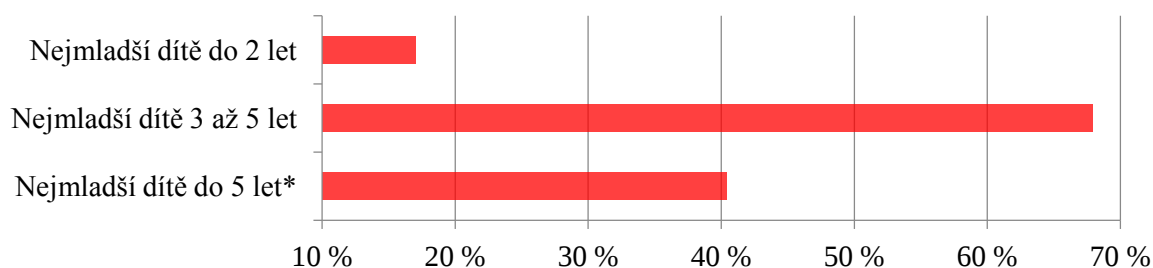

Vlastní zpracování, zdroj dat: EUROSTAT¹⁴⁰

¹⁴⁰ EUROSTAT: *Employment rate of adults by sex, age groups, educational attainment level, number of children and age of youngest child (%)* [online]. Data aktualizována 8. 2. 2016 [data exportována 25. 4. 2016]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/lfst_hheredch>.

Graf 3.4 ukazuje, že vymezení kategorie kritéria věku nejmladšího dítěte od narození do 5 let je pro dělení zaměstnanosti žen příliš dlouhý interval. Zatímco při takovém vymezení hlásí data pro ženy ve věku 25-49 let v České republice za rok 2012 zaměstnanost 40 %, při rozdělení na dva tříleté intervaly se data výrazně změnila. S nejmladším dítětem do 2 let je zaměstnaná jen necelá 1/5 žen ve věku 25-49 let – jejich zaměstnanost dosahuje hodnoty 17 %. Naopak s dalším obdobím růstu dítěte je zaměstnanost vyšší, než tvrdila hodnota širšího vymezení, a to bezmála 70 %. Je vidět, že širší vymezení může přinést zkreslenou představu o skutečnosti, přestože početně je údaj správný. Při analýze dat členěných do podobných kategorií je proto vhodné zvážit, zda je rozdělení vyhovující a ověřit, jestli není k dispozici i podrobnější členění.

Graf 3.4 – Zaměstnanost žen ve věku 25-49 let v ČR v roce 2012 podle věku nejmladšího dítěte

*Zdroj dat viz Graf 3.3.

Vlastní zpracování, zdroj dat: UNECE¹⁴¹

Indikátor 3: Dopad rodičovství na zaměstnanost (M/Ž)

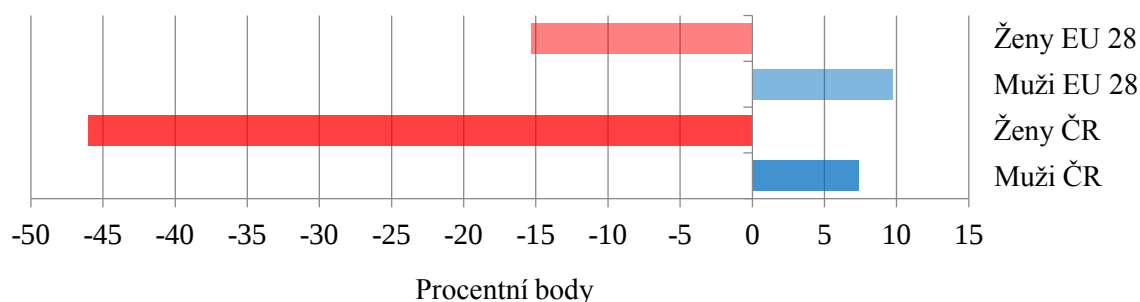
Ukazatel je vyjádřením rozdílu hodnot zaměstnanosti osob s dětmi a bez dětí. Indikátor nebyl v tomto vyjádření zařazen v seznamech jmenovaných na začátku této kapitoly, možná proto, že je odvozený z ukazatele, který je zde uveden jako *Indikátor 2*. Objevil se ale například v dokumentu¹⁴² Evropské komise hodnotícím participaci žen na trhu práce. Rozdíl je vyjádřen v procentních bodech a v grafické podobě velmi vhodně

¹⁴¹ UNECE: *Employment rate of persons aged 25-49 by age of youngest child and sex* [online]. Data aktualizována 11. 19. 2014 [data exportována 25. 4. 2016]. Dostupné z: http://w3.unece.org/PXWeb2015/pxweb/en/STAT/STAT_30-GE_98-GE_LifeBalance/0101_en_GEWE_EmpRatAYC_r.px.

¹⁴² EC: *Labour market participation of women* [online]. 26. 11. 2015 [cit. 30. 4. 2016]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/themes/2015/labour_market_participation_women_20151126.pdf.

ilustruje nerovnosti matek v mezinárodním srovnání. *Graf 3.5* obsahuje hodnoty pro muže a ženy ve věku 24-49 let v České republice a v EU 28 v roce 2012 a hodnocen je dopad v situaci, kdy nejmladšímu dítěti v rodině je méně než 6 let. Prezентuje informace, které bylo možné vyčíst už z *Grafu 3.3*, zde jsou však vyjádřeny jasněji.

Graf 3.5 – Dopad rodičovství na zaměstnanost ve věku 25-49 let v ČR a EU v roce 2012 jako rozdíl zaměstnanosti osob s nejmladším dítětem do 5 let a bez dětí

Vlastní zpracování, zdroj dat: EUROSTAT¹⁴³

Přítomnost dítěte do 6 let v domácnosti má mírně pozitivní vliv na zaměstnanost mužů a velmi záporný dopad na zaměstnanost žen, zejména v České republice. Nárůst zaměstnanosti mužů ani zdaleka nevyváží pokles zaměstnanosti žen. Zmiňovaný dokument porovnával jednotlivé země Evropské unie v roce 2014 a využíval podobnou věkovou kategorii zaměstnaných (20-49 let) a stejný věk nejmladšího dítěte jako *Graf 3.5*. Srovnání ukázalo, že situace, ve které se kromě ČR nachází ještě Slovensko a Maďarsko, nemusí být takto nepříznivá. V EU už jsou dokonce země, kde se zaměstnanost zvyšuje nejen díky otcovství, ale i mateřstvím. Graf je k dispozici v *Příloze 6* a zkratky zemí vysvětluje *Příloha 7*.

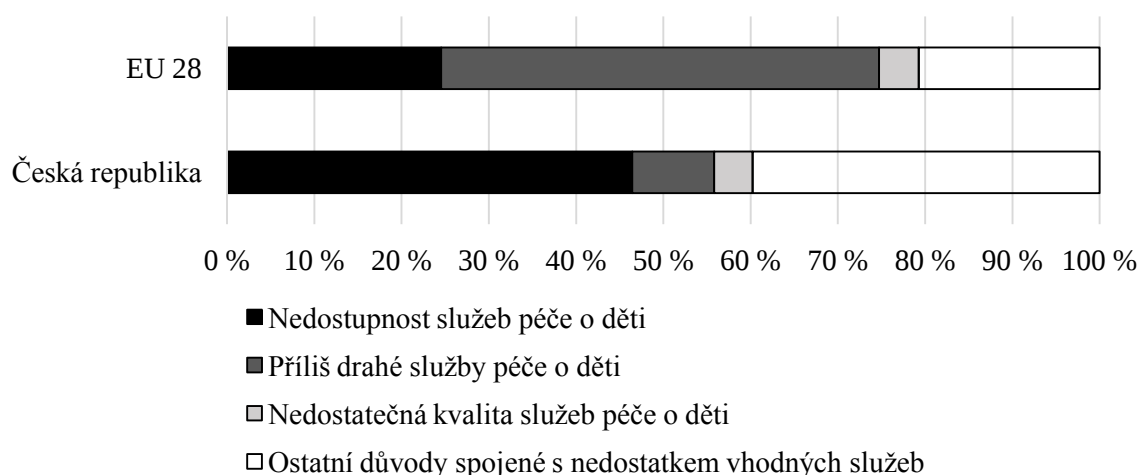
Indikátor 4: Hlavní důvody spojené s péčí o děti k nižším či žádným pracovním úvazkům (M/Ž)

Ukazatel je variací doporučeného indikátoru, který by měl sledovat důvody ekonomické neaktivity. Rozšířená formulace může pomoci označit klíčové důvody pro obecně nižší účast rodičů (nebo dalších osob starajících se o dítě v domácnosti) na trhu

¹⁴³ Stejně jako u Grafu 3.3.

práce. Data o podrobných důvodech spjatých s péčí o dítě jsou k dispozici nepravidelně – téma bylo například zahrnuto v ad hoc modulu šetření LFS v roce 2010. Otázka se týkala příslušných respondentů s dětmi do 14 let, ukazatel má tedy trochu zkreslenou vypovídací schopnost a zasloužil by si podrobnější členění podle věku nejmladšího dítěte. Ve službách péče o dítě mohou být nyní totiž podle metodiky zahrnuty například pohromadě jesle, mateřské školy i školní družiny¹⁴⁴ a podrobnější odlišení by pomohlo ještě lépe cílit nápravná opatření. Na otázku odpovídají obě pohlaví, ale ženy jsou zastoupeny mnohonásobně vyššími počty.

Graf 3.6 – Hlavní důvody žen v České republice a Evropské unii v roce 2010 způsobující, že nepracují nebo pracují pouze na částečný úvazek

Vlastní zpracování, zdroj dat: EUROSTAT¹⁴⁵

Graf 3.6 zobrazuje podíly odpovědí žen v České republice a srovnává je s podíly celé Evropské unie. Zatímco ženy z celé Evropské unie dohromady uvedly jako hlavní důvod svého sníženého nebo žádného pracovního úvazku příliš velkou cenu služeb péče o děti, u žen z České republiky převažují důvody spojené s nedostupností péče a ostatní

¹⁴⁴ EC: *Explanatory Notes for the variables of the 2010 LFS ad hoc module on Reconciliation between work and family life* [online]. 2009 [cit. 24. 4. 2016]. Dostupné z:

<<http://ec.europa.eu/eurostat/documents/1978984/6037334/Explanatory-notes-AHM-2010.pdf>>. Str. 9.

¹⁴⁵ EUROSTAT: *Main childcare related reasons for not working or working part-time (1000)* [online]. Data aktualizována 11. 6. 2015 [data exportována 21. 4. 2016]. Dostupné z:

<http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/lfso_10cnowchi>.

důvody. Nejméně zastoupeným důvodem v obou skupinách žen je nízká kvalita služeb péče o děti.

Překvapivý je vysoký podíl odpovědí v České republice zařazených do čtvrté kategorie. Jaké důvody mohou považovat ženy za „ostatní“? Nabízí se otázka, jestli byly dotazníky vyplňovány správně a některý důvod z široce vymezené první kategorie nebyl v České republice řazen do kategorie ostatní. Tuto nejistotu posiluje srovnání všeobecných podrobných vysvětlivek k dotazníku a české formulace kategorií. Všeobecné vysvětlivky uvádí, že kategorie „No childcare services available“ má být označena, pokud není péče dostupná dle potřeb rodiče. Nedostupnost přitom může být způsobena nedostatkem služeb v oblasti, nedostatkem kapacit k přijetí dítěte v jednotlivých zařízeních nebo nedostatečnou či nepříznivou provozní dobou zařízení. Popis čtvrté kategorie „Other reasons linked with the lack of suitable childcare services“ vysvětluje, že kategorie je zbytková a má být označena, pokud není zvolen ani jeden z prvních třech důvodů.¹⁴⁶

Česká oficiální formulace čtyř kategorií zní „Služby péče o dítě nejsou k dispozici“, „Služby péče o dítě, které jsou k dispozici, jsou příliš drahé“, „Služby péče o dítě, které jsou k dispozici, nejsou dostatečně kvalitní“ a „Jiné důvody související s nedostatkem vhodných služeb péče o dítě“.¹⁴⁷ Taková formulace může vést k domněnku, že první kategorie znamená naprostou absenci služeb (přínejmenším v okolí bydliště), o které by rodič měl zájem. Tuto místní absenci služeb uvádí i české metodické pokyny k modulu a kromě ní uvádějí dále pro první kategorii jen nedostupnost po delší dobu během dne¹⁴⁸ – úplně tedy pomíjí nedostupnost z kapacitních důvodů a hledisko provozní doby omezuje. Nebylo by proto překvapivé, kdyby byla srovnatelnost dat z uvedeného důvodu snížena, a dokonce je možné, že se podobná omezená srovnatelnost vyskytla i v dalších zemích zapojených do šetření.

¹⁴⁶ EC: *Explanatory Notes for the variables of the 2010 LFS ad hoc module on Reconciliation between work and family life* [online]. 2009 [cit. 24. 4. 2016]. Dostupné z:

<<http://ec.europa.eu/eurostat/documents/1978984/6037334/Explanatory-notes-AHM-2010.pdf>>. Str. 8-9.

¹⁴⁷ EVROPSKÉ SPOLEČENSTVÍ: Nařízení Komise (ES) č. 20/2009 ze dne 13. ledna 2009, kterým se přijímají specifikace modulu ad hoc pro rok 2010 o sladování pracovního a rodinného života podle nařízení Rady (ES) č. 577/98. In: *Úřední věstník L*, č. 9/7, 14. 1. 2009.

¹⁴⁸ ČSÚ: *Metodické pokyny – ad hoc modul 2010: Sladění pracovního a rodinného života* [online].

Nedatováno [cit. 24. 4. 2016]. Dostupné z:

<<http://www.ec.europa.eu/eurostat/documents/1978984/6037342/2010-LFS-questionnaires.zip>>. Složka CZ, dokument CZ_Instructions_ahm2010_CZ.doc.

I taková úskalí je potřeba mít na paměti při zajišťování statistických dat. Další zařazení modulu pro sladování pracovního a rodinného života do šetření pracovních sil je plánováno na rok 2018.¹⁴⁹ V rámci příprav by bylo vhodné překlady dotazníků zkontrolovat a případné nesrovnalosti harmonizovat. V případě této konkrétní otázky se nabízí také možnost podrobnější formulace kategorií – z šetření vyšlo najevo, že kvalita služeb péče o děti je ve většině zemí pravděpodobně dostatečná, ale mnoho žen považuje za problém různé typy nedostupnosti z první kategorie, nebo pracuje méně či vůbec z úplně jiného důvodu spojeného s péčí o děti. Detailnější rozlišení jednotlivých příčin může přinést pro praktické využití cennější informace.

Čtyři následující indikátory vycházejí ze seznamu Českého statistického úřadu, který zjišťování genderových statistik v těchto oblastech označuje za plánované. Prozatím je nelze sledovat kontinuálně, jelikož jsou data sbírána jen v nepravidelných výběrových šetřeních.

Indikátor 5: Čas věnovaný péči o dítě (M/Ž)

Indikátor 6: Čas věnovaný péči o ostatní závislé osoby (M/Ž)

Indikátor 7: Rozhodovací pozice v domácnosti (M/Ž)

Indikátor 8: Množství a způsoby trávení volného času (M/Ž)

V této chvíli se může stát provizorním zdrojem dat pro naplnění *Indikátorů* 5, 6 a 7 výběrové šetření Rodina a měnící se genderové role z Mezinárodního programu sociologického průzkumu ISSP. Šetření se po několika letech opakují a umožňují tedy kromě porovnání situace v jednotlivých šetřených zemích i srovnat základní vývoj v čase. Jejich výhoda spočívá také v tom, že o respondentech zjišťují mnoho dodatečných charakteristik včetně počtu dětí v rodině, odpracovaných hodin nebo základních údajů o partnerovi respondenta, čímž tato šetření rozšiřují možnosti interpretace získaných dat.

Česká republika se šetření zúčastnila již 3x z celkem 4 uskutečněných vln. Během nich 60 % otázek z dotazníku zůstávalo stejných a 40 % obsahovalo nová témata. Po letech

¹⁴⁹ EUROSTAT: *EU labour force survey – ad hoc modules* [online]. Nedatováno [cit. 24. 4. 2016]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/EU_labour_force_survey_-_ad_hoc_modules.

1988¹⁵⁰, 1994 a 2002 proběhl poslední průzkum v roce 2012.¹⁵¹ Část otázek zjišťovala názor respondentů na různá rodinná témata formou vyjádření úrovně (ne)souhlasu s určitým tvrzením. Témata zahrnovala mimo jiné pracující ženy, pracující matky, manželství, význam dětí pro rodiče, rodičovskou dovolenou nebo formy péče o dítě předškolního věku. Jiná část dotazníku zaznamenávala údaje o rozhodovacích zvyklostech v domácnosti a rozdělení domácích prací včetně péče o děti a další členy rodiny mezi partnery a o času, který jednotlivým činnostem věnují.¹⁵²

Výsledky šetření jsou dostupné formou mikrodát – tedy bez agregací, čímž každý řádek souboru odpovídá jednomu vyšetřnému respondentovi. Taková forma vyžaduje více práce při zpracování dat na cestě k jejich interpretaci, ale na druhé straně poskytuje širší prostor pro hledání souvislostí v datech, které by v méně podrobné formě publikování mohly zůstat skryty.

Aby bylo možné použít data k vyjádření konkrétního indikátoru z výše stanovených, je potřeba data upravit do vhodné formy. Původní dataset totiž neobsahuje odpovědi typu „o vaření se stará spíše žena“ (které by bylo možné hned sčítat), nýbrž „o vaření se stará spíše můj partner/partnerka“. Z tohoto důvodu je potřeba převést odpovědi, které jsou z hlediska pohlaví neurčité, na konkrétní vyjádření o náležitosti činnosti muži či ženě. Problematické je, že ve výběrovém vzorku se mohou vyskytovat páry tvořené osobami stejného pohlaví. Neměla by tedy být převáděna agregovaná data dle pohlaví respondenta, ale odpovědi každé jednotlivé osoby ve výsledcích šetření. V současné formě dotazníku však chybí dotaz na pohlaví partnera a usuzovat o mužském či ženském nelze plně ani z jiných otázek. Tato skutečnost prozatím limituje využití dat pro naplnění jmenovaných indikátorů. Na druhou stranu se v populaci vyskytuje pohlavně homogenních párů poměrně málo, zřejmě by tedy bylo možné tuto nedokonalost šetření i neuvažovat a jednat s daty, jako by byl partner vždy opačného pohlaví.

¹⁵⁰ Česká republika se ještě neúčastnila.

¹⁵¹ GESIS: *The final release of the ISSP 2012 on Family and changing gender roles IV (v2.0.0) is available now* [online]. 1. 9. 2014 [cit. 27. 4. 2016]. Dostupné z: <<http://www.gesis.org/en/issp/news/article/the-final-release-of-the-issp-2012-on-family-and-changing-gender-roles-iv-v200-is-available-now/>>.

¹⁵² GESIS: ZA5900: *International social survey programme: Family and changing gender roles IV – ISSP 2012* [online]. Nedatováno [cit. 27. 4. 2016]. Dostupné z: <<http://zacat.gesis.org/webview/index.jsp?object=http://zacat.gesis.org/obj/fStudy/ZA5900>>.

Pokud je v úvahu brána jen skupina ženatých/vdaných osob, kdy se v páru vyskytuje vždy žena a muž, lze na pohlaví partnera usuzovat podle pohlaví respondenta jednoznačně. Potom lze představu například o rozhodovacích pozicích v domácnosti (*Indikátor 7*) získat bez vědomí rizika zkreslení výsledků. *Tabulka 3.2* uvádí rozdělení rozhodování o péči o děti. Ve velké míře, téměř ve 3/4 případů, rozhodují manželé podobnou měrou, ale má-li jeden hlavní slovo, je to více než 6x častěji žena. Informace o rozhodovací pravomoci ženy byla získána jako součet počtu odpovědí žen, že rozhodují většinou samy, a odpovědí mužů, že většinou rozhodují jejich partnerky. Obdobně byly sečteny i další kategorie, jak indikuje barevné zvýraznění. Formulace otázek a variant odpovědí byla zvolena na základě české verze¹⁵³ dotazníku šetření.

Tabulka 3.2 – Rozdělení rozhodovacích pozic manželů v ČR v roce 2012 v otázce výchovy dětí

Otázka	Kdo rozhoduje, jak vychovávat děti?			
Varianty odpovědí	Většinou já	Většinou partner(ka)	Někdy já, někdy partner(ka)	Rozhodujeme společně
Četnosti odpovědí mužů	20	81	111	242
Četnosti odpovědí žen	126	13	98	257
Nové varianty odpovědí	Spíše žena	Spíše muž	Oba podobně	
Přepočtené četnosti	207	33	708	

Vlastní zpracování, zdroj dat: ISSP¹⁵⁴

Šetření zjišťovalo rozhodovací pozici také v otázce výběru víkendových aktivit, jak ukazuje *Tabulka 3.3*. V tomto případě opět převažuje podobná míra rozhodovací pravomoce manželů (u více než 85 % dotazovaných). V ostatních případech měly opět hlavní slovo spíše ženy, nyní však ne tak jednoznačně – rozhodovaly jen 1,5x častěji než muži.

¹⁵³ ISSP: *International Social Survey Programme: Family and Changing Gender Roles IV - ISSP 2012* [online]. Aktualizováno 29. 2. 2016 [cit. 29. 4. 2016]. Dostupné z: <<https://dbk.gesis.org/dbksearch/sdesc2.asp?no=5900>>. Soubor ZA5900_q_cz.pdf.

¹⁵⁴ Tamtéž, [Data exportována 20. 3. 2016]. Soubor ZA5900_v3-0-0.sav.zip.

Tabulka 3.3 – Rozdělení rozhodovacích pozic manželů v ČR v roce 2012 v otázce výběru společné víkendové aktivity

Otázka	Kdo rozhoduje o výběru společných víkendových aktivit?			
Varianty odpovědí	Většinou já	Většinou partner(ka)	Někdy já, někdy partner(ka)	Rozhodujeme společně
Četnosti odpovědí mužů	45	48	120	263
Četnosti odpovědí žen	76	33	145	260
Nové varianty odpovědí	Spíše žena	Spíše muž	Oba podobně	
Přepočtené četnosti	124	78	788	

Vlastní zpracování, zdroj dat: ISSP¹⁵⁵

Poslední oblastí, kde šetření hodnotilo rozhodovací pravomoce, bylo hospodaření s penězi v domácnosti. Jak ukazuje *Tabulka 3.4*, i zde měla větší moc žena a rozhodovala skoro 2,5x častěji než muž. Vyvážené rozhodovací pravomoce panovaly v domácnostech téměř 3/4 dotázaných, podobně jako v případě rozhodování o výchově dětí.

Tabulka 3.4 – Rozdělení rozhodovacích pozic manželů v ČR v roce 2012 v otázce rodinných příjmů

Otázka	Kdo hospodaří s rodinnými příjmy?				
Varianty odpovědí	S penězi hospodařím já	S penězi hospodaří partner	S penězi hospodaříme společně	S částí peněz hospodaříme společně	S penězi hospodaříme odděleně
Četnosti odpovědí mužů	35	88	275	70	7
Četnosti odpovědí žen	92	39	290	73	21
Nové varianty odpovědí	Žena	Muž	Oba podobně		
Přepočtené četnosti	180	74	736		

Vlastní zpracování, zdroj dat: ISSP¹⁵⁶

¹⁵⁵ Stejně jako u Tabulky 3.3.

¹⁵⁶ Tamtéž.

Hodnoty *Indikátorů* 5 a 6 (čas věnovaný péči o děti a péči o další závislé osoby) nelze bohužel z dat ISSP získat odděleně, ale není-li dostupný jiný zdroj, i souhrnný čas věnovaný péči v rodině je vhodné zjišťovat. Přílišná časová zátěž péčí (nebo jinou domácí prací) jednoho partnera by mohla mít negativní vliv až na jeho celkovou životní spokojenost. Mimo *Indikátory* 5, 6 a 7 je možné z šetření Rodina a měnící se genderové role čerpat informace i pro další ukazatele, které se nedají snadno naplnit častěji zjišťovanými daty:

Indikátor 9: Čas ženy strávený neplacenými pracemi vzhledem k času, který na ně vydá partner

Indikátor 10: Čas strávený domácími pracemi (M/Ž)

Indikátor 11: Celková pracovní zátěž (M/Ž)

Pro výpočet *Indikátorů* 9 a 11 by bylo potřeba věnovat dostatek času úpravě proměnných. Hledané hodnoty by se získaly aritmetickými operacemi nad původními proměnnými na úrovni jednotlivých respondentů, jak ilustruje následující zjednodušené schéma.

Indikátor 9 = Čas, který neplacené práci věnuji já / Čas, který neplacené práci věnuje partner (v případě, že je respondentem žena)

Indikátor 9 = Čas, který neplacené práci věnuje partner / Čas, který neplacené práci věnuji já (v případě, že je respondentem muž)

Indikátor 11 = Obvyklý týdenní počet odpracovaných hodin v placených zaměstnáních + Obvyklý týdenní počet hodin věnovaných péči o členy rodiny + Obvyklý týdenní počet hodin věnovaných domácím pracem

Indikátor 9 může nabývat více variant a vypovídat o čase věnovaném domácím pracem a péči o členy rodiny dohromady, nebo i oběma aktivitám zvlášť. Oba indikátory lze plnit daty i za partnera, pokud připustíme dříve zmiňované riziko mírného zkreslení výsledků vzhledem k nejistému pohlaví partnera, nebo pokud vyhodnotíme údaje o partnerovi jen pro manželské páry. V případě *Indikátoru 11* pak získáme na základě odpovědí 1 respondenta představu o 2 členech populace. Rovněž je nutné ošetřit správné zacházení s hodnotami v proměnných. Část čísel je totiž zástupného charakteru a tak je

potřeba indikovat, které hodnoty vyjadřují odpovědi typu non response, nebo převést určitý kód na číselné vyjádření. Například v případě počtu hodin, které strávil partner neplacenými pracemi, znamená kód 96 nulový počet odpracovaných hodin. V této souvislosti se nabízí také myšlenka, že je potřeba ověřit, jak případný program zpracovávající data vyhodnotí dělení nulou, které z matematického pohledu není proveditelné.

Sociologický ústav Akademie věd ČR, vykonavatel šetření ISSP v České republice, částečně doplňuje rodinnou genderovou statistiku také průzkumy veřejného mínění CVVM. Naposledy se uskutečnila na počátku roku 2016 šetření Postoje českých občanů k manželství a rodině a Názory veřejnosti na roli muže a ženy v rodině.

První z uvedených šetření přineslo mimo jiná poznání představu o názorech občanů ohledně plánování rodičovství. Jako ideální věk matky pro narození prvního dítěte uvedlo 39 % respondentů věk 24 nebo 25 let. Vždy okolo 10 % dotazovaných pak za ideální označilo věky 22-23, 26-27, 28-29 a 30-31 let. Ideální věk muže pro narození prvního dítěte je vyšší než u žen a podle 32 % dotázaných je to 30-31 let. Spodní hranice častěji jmenovaných věkových intervalů byla 24-25 let, horní 34-35 let.¹⁵⁷

Velmi důležitým zjištěním je skutečnost, že občané České republiky dlouhodobě považují za ideální počet dětí v rodině 2 děti – takto od roku 2004 vypovídaly vždy téměř 3/4 respondentů. 3 děti považovala za ideální obvykle necelá 1/5 dotázaných a osob, které uvádějí jako ideální počet 1 dítě, nebyla ani 1/10.¹⁵⁸ Graf 3.7 na následující straně zobrazuje srovnání ideálního počtu dětí v rodině a skutečnosti reprezentované podílem rodinných domácností s dětmi podle počtu dětí. Protože se v dlouholeté časové řadě údaje o názorech občanů ani o počtu dětí v rodinách významně neliší, není překážkou srovnání daných ukazatelů v jiných letech. Porovnání ukazuje, že ačkoli se za ideální stav považují dvě děti v rodině, realita je jiná a převažují rodiny s jedním dítětem. Tato skutečnost přináší zprávu o tom, že zřejmě rodiče nemají pro výchovu více dětí v současné době ideální podmínky a v rodinách existuje potenciál pro zvyšování počtu vychovávaných dětí. Zlepšování podmínek, pravděpodobně zejména skrze sladování rodinného a pracovního

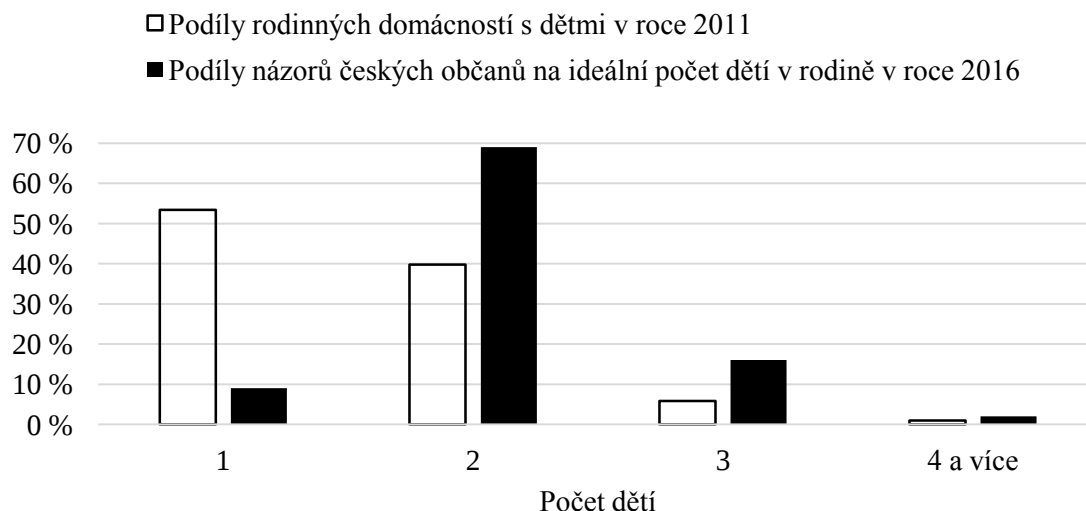
¹⁵⁷ ČADOVÁ, N.: *Postoje českých občanů k manželství a rodině – únor 2016, tisková zpráva* [online]. 15. 2. 2016 [cit. 28. 4. 2016]. Dostupné z:

<http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7524/f3/ov160315a.pdf>. Str. 2-3.

¹⁵⁸ Tamtéž, str. 2.

života nebo po finanční stránce, by mohlo vést až ke zvýšení plodnosti a pomáhat zmírnit důsledky stárnutí populace.

Graf 3.7 – Srovnání názorů občanů ČR na ideální počet dětí v rodině se skutečným obvyklým počtem dětí v rodině v ČR

Vlastní zpracování, zdroj dat: CVVM¹⁵⁹, ČSÚ¹⁶⁰

Druhé uvedené šetření zjišťovalo názory občanů na rozdělení vykonávání různých aktivit mezi partnery v rodině. Ženy oproti mužům častěji uváděly, že by se aktivitě měli věnovat oba partneři s výjimkou finančního zajištění domácnosti, které by měl zajistit muž. Muži častěji než ženy přisuzovali ženám nakupování potravin, péči o děti a uklízení.¹⁶¹ Z časového hlediska dochází od roku 2007 ke zvyšování zastoupení názoru, že o profesní kariéru by měli usilovat oba partneři a méně je naopak přisuzována tato aktivita čistě mužům – velikost změny je zhruba 15 procentních bodů.¹⁶² Je vhodné ještě poznamenat, že

¹⁵⁹ ČADOVÁ, N.: *Postoje českých občanů k manželství a rodině – únor 2016, tisková zpráva* [online]. 15. 2. 2016 [cit. 28. 4. 2016]. Dostupné z:

<http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7524/f3/ov160315a.pdf>. Str. 2.

¹⁶⁰ ČSÚ: *Demografická příručka – 2014* [online]. 24. 11. 2015 [cit. 28. 4. 2016]. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-prirucka-2014>>. 3-3 Rodinné domácnosti podle počtu dětí podle výsledků sčítání lidu 1961-2011.

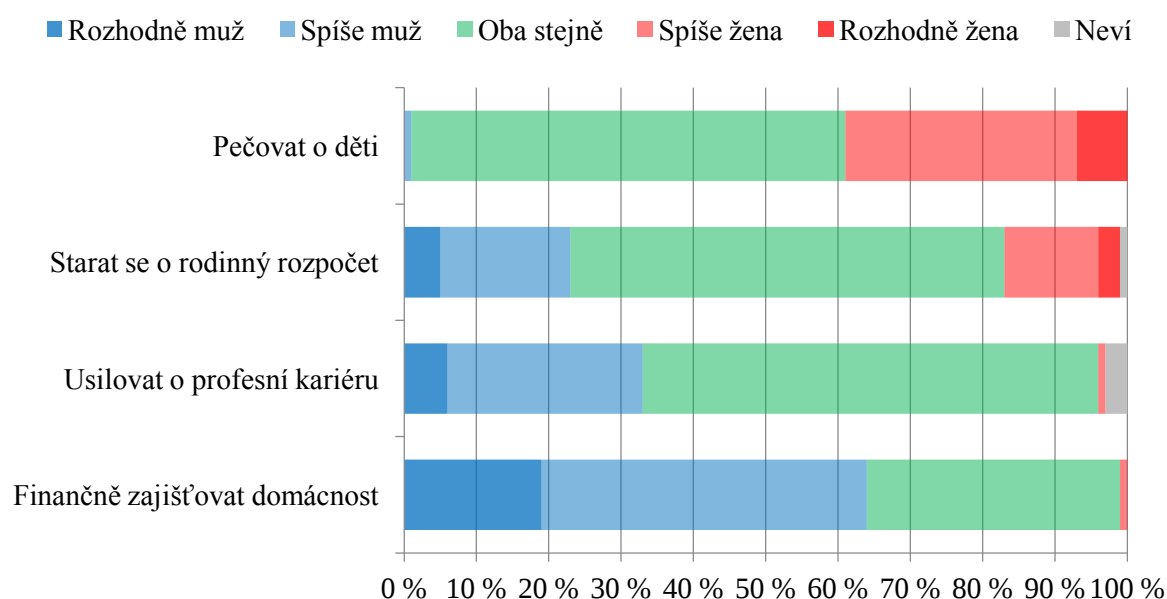
¹⁶¹ ČERVENKA, J.: *Názory veřejnosti na roli muže a ženy v rodině – únor 2016, tisková zpráva* [online]. 15. 3. 2016 [cit. 28. 4. 2016]. Dostupné z:

<http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7523/f3/ov160315b.pdf>. Str. 3.

¹⁶² Tamtéž, str. 7.

zjišťování názoru respondentů bylo zaměřeno na rodiny obecně, v rodinách šetřených osob tak mohlo panovat i jiné rozdělení rolí. Poměry názorů u vybraných činností zobrazuje *Graf 3.8*.

Graf 3.8 – Názor veřejnosti v ČR v roce 2016 na roli muže a ženy v rodině jako poměr odpovědí na otázku, kdo by se měl v rodině věnovat uvedeným aktivitám

Vlastní zpracování, zdroj dat: CVVM¹⁶³

Nepříznivá je skutečnost, že v České republice prozatím neprobíhá důkladné šetření využití času (Time Use Survey), zejména s ohledem na domácí práce a péči. Narozdíl od jiných průzkumů zjišťuje šetření typu Time Use Survey využití času osob obvykle formou deníkových záznamů, což umožňuje zachytit i simultánně prováděné aktivity a žádnou činnost osob díky tomu nepodhodnotit.¹⁶⁴ Výhoda této unikátní charakteristiky by měla převážet nad nevýhodou spočívající v časové náročnosti a nákladnosti realizace takového šetření.

¹⁶³ ČERVENKA, J.: *Názory veřejnosti na roli muže a ženy v rodině – únor 2016, tisková zpráva* [online]. 15. 3. 2016 [cit. 28. 4. 2016]. Dostupné z:

<http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7523/f3/ov160315b.pdf>. Str. 2.

¹⁶⁴ OECD: *Time use as a transformative indicator for gender equality in the post-2015 agenda* [online]. Březen 2014 [cit. 29. 4. 2016]. Dostupné z:

<https://www.oecd.org/dev/poverty/Time%20use%20final_2014.pdf>.

Indikátor 8 týkající se volného času by mohl dojít naplnění ze stejných zdrojů. Program ISSP zjišťoval využití volného času v šetření Volný čas a sporty, které zatím proběhlo jen v roce 2007.¹⁶⁵ Stejně tak CVVM se věnovalo tématu volný čas, naposledy v roce 2010.¹⁶⁶ Množství a způsob trávení volného času ale nemá takový dopad na ekonomiku, jaký mohou mít jiné oblasti lidského života, a dlouhé rozestupy jednotlivých zjišťování proto nejsou tolik problematické.

Indikátor 12: Podíl dětí ve formální péči podle věku

Indikátor 13: Zákonná délka placené mateřské, otcovské a rodičovské dovolené

Bylo by nevhodné zapomenout na statistiky, které neinformují přímo o rodičích, ale přesto jsou důležité pro snižování rozdílů mezi muži a ženami, protože pomáhají například doplnit představu o podmínkách k harmonizaci rodinného a pracovního života. Pro tyto *Indikátory 12 a 13* platí více než u jiných, že je pro správnou interpretaci nutná znalost i dodatečných informací. Nabídka služeb péče o děti se může mezinárodně značně lišit a finanční zajištění či další úpravy dovolených spojených s rodičovstvím jsou také závislé na konkrétních zemích. *Graf 3.9* uvádí pro představu účast dětí v pečovatelských a předškolních zařízeních v evropských zemích v roce 2012. Rozlišeny jsou přitom míry participace dětí ve věku 0-2 roky a 3-5 let.

Nízké hodnoty účasti dětí v zařízeních péče o děti nebo předškolních zařízeních mohou na jednu stranu znamenat, že se rodiče rozhodují dítě do nich z osobních důvodů neumístit, na druhou stranu může být hodnota nízká kvůli skutečnosti, že nejsou zajištěny dostatečné kapacity daných zařízení, není vyhovující provozní doba, zařízení jsou příliš daleko a podobně. Samozřejmě může vysvětlení záviset také na obou těchto faktorech. Tak je tomu pravděpodobně i v případě velmi nízké participace dětí ve věku 0-2 let v České republice. Formálních zařízení pro péči o tak malé děti není mnoho a navíc jsou matky

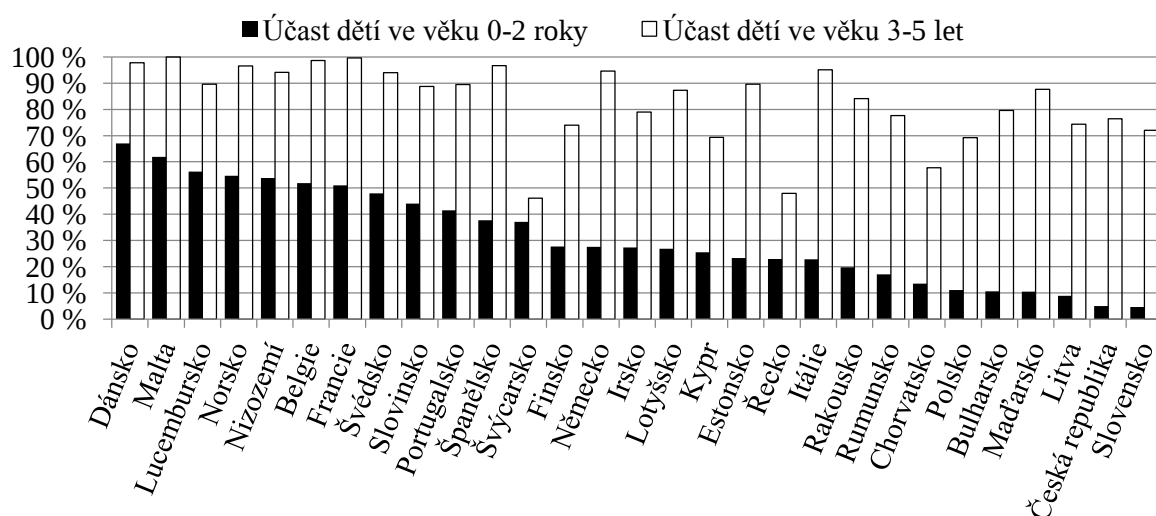
¹⁶⁵ GESIS: *Leisure time & sports* [online]. Aktualizováno 23. 9. 2015 [cit. 27. 4. 2016]. Dostupné z: <<http://www.gesis.org/en/issp/modules/issp-modules-by-topic/leisure-time-sports/>>.

¹⁶⁶ ŠAMANOVÁ, G.: *Volný čas* [online]. 14. 1. 2010 [cit. 27. 4. 2016]. Dostupné z: <<http://cvvm.soc.cas.cz/zdravi-volny-cas/volny-cas>>.

tradičně zvyklé zůstat s dítětem doma i několik let, tím spíš, pokud se jim brzy narodí i další dítě.¹⁶⁷

Problematické je nejasné vymezení indikátoru v souvislosti se sběrem dat. Jsou-li data získávána ze statistik o zařízeních, nemusí být vždy dobře ošetřen vyčerpávající sběr dat a definice formální péče se mohou lišit. Jiným způsobem, jakým mohou být počty dětí ve formální péči získávány, jsou výběrová šetření, kdy jsou data shromažďována z druhé strany – od rodičů. Výsledky jsou přitom OECD publikovány pohromadě v jedné tabulce, aniž by bylo upozorněno na tyto rozdíly, které jsou podrobně popsány jen v metodických vysvětlivkách obsažených v jiném dokumentu¹⁶⁸. Až ten informuje, v jakých zemích byly využity statistické záznamy, v jakých výběrové šetření a kdy zajistil data specializovaný úřad.

Graf 3.9 – Účast dětí 0-2 roky a 3-5 let v zařízeních péče o děti a v předškolních zařízeních v roce 2012 ve vybraných evropských zemích

Vlastní zpracování, zdroj dat: OECD¹⁶⁹

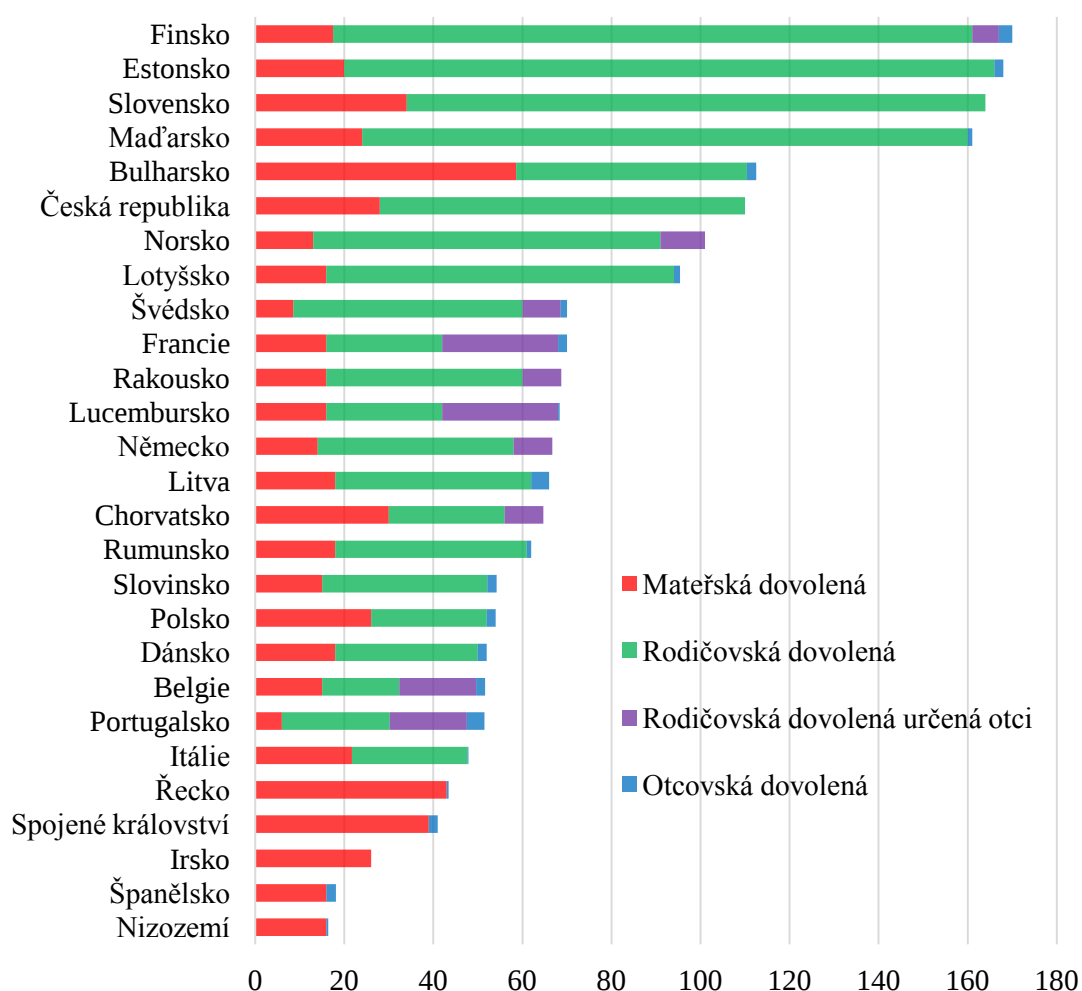
¹⁶⁷ JONÁŠOVÁ, K. – FRÝDLOVÁ, P. – SVOBODOVÁ, L.: *Mateřská dovolená nebo rodičovský čas? Zkušenosti sedmi českých matek, které pracují a vychovávají své děti v jiných zemích EU*. Praha: Gender Studies o.p.s., 2012. 48 stran. ISBN 978-80-86520-47-6. Str. 5

¹⁶⁸ OECD: *PF3.2 Enrolment in childcare and pre-school* [online]. Aktualizováno 17. 9. 2015 [cit. 1. 5. 2016]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/els/soc/PF3_2_Enrolment_childcare_preschool.pdf>. Str. 5.

¹⁶⁹ OECD: *OECD Family database* [online]. (c) 2016 [cit. 30. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/els/family/database.htm#labour_market>. PF3.2 Enrolment in childcare and pre-school.

Možná by bylo vhodné zvážit rozdělení *Indikátoru 12* právě z hlediska sběru dat a místo obecného podílu dětí ve formální péči informovat na jedné straně o podílu rodičů, které dítě v daném věku umisťují do zařízení péče o děti (zdrojem by se stala výběrová šetření, která už nyní data zjišťují) a na druhé straně o využití kapacit těchto zařízení dětmi daného věku. V druhém případě by data vycházela ze záznamů zařízení.

Graf 3.10 – V týdnech vyjádřená délka placené mateřské, otcovské a rodičovské dovolené ve vybraných zemích Evropy v roce 2015

Vlastní zpracování, zdroj dat: OECD¹⁷⁰

¹⁷⁰ OECD: *OECD Family database* [online]. (c) 2016 [cit. 1. 5. 2016]. Dostupné z: http://www.oecd.org/els/family/database.htm#labour_market. PF2.1 Key characteristics of parental leave systems.

Graf 3.10 ilustruje rozmanitost evropských zemí v počtech týdnů placené mateřské, otcovské a rodičovské dovolené. Informuje i o týdnech z rodičovské dovolené, které jsou specificky vyhrazeny pro otce – ty pak nejsou zahrnuty v celkovém počtu týdnů rodičovské dovolené. Mateřská dovolená se obecně vztahuje k týdnům kolem porodu, otcovská k několika týdnům po porodu a rodičovská na předchozí dvě obvykle navazuje.¹⁷¹

Otcovská dovolená bývá zatím krátká, pokud ji země vůbec poskytují. Nejdelší nabízí Litva a Portugalsko (4 týdny), následuje Finsko (3 týdny). Prozatím není běžné ani přisuzovat část rodičovské dovolené výhradně otci – nejdelší období je 26 týdnů v případě Lucemburska a Francie. Mateřská dovolená trvá obvykle kolem 20 týdnů a poskytují ji všechny země, zatímco placená rodičovská dovolená neexistuje v Řecku, Spojeném království, Irsku, Španělsku ani Nizozemí.

K různým způsobům členění dat je pro úplnost potřeba dodat, že Evropská hospodářská komise OSN navrhuje podle doporučení Mezinárodní organizace práce sledovat vybrané indikátory „v rodinném kontextu“, což znamená rozdělení dat do čtyř kategorií:

- a) osoba není v partnerském vztahu, nemá dítě mladší 17 let
- b) osoba není v partnerském vztahu, má dítě mladší 17 let
- c) osoba je v partnerském vztahu, nemá dítě mladší 17 let
- d) osoba je v partnerském vztahu, má dítě mladší 17 let

Přitom se nerozlišuje, zda se jedná o manželský pár nebo nesezdané soužití.¹⁷² Mezi vybranými indikátory doporučenými pro toto členění jsou i takové, které v této kapitole již byly uvedeny, například zaměstnanost nebo podíl zaměstnaných na částečný úvazek. Někdy takové rozlišení stačí, jindy je ale vhodné volit podrobnější kategorie, jak ukázal rozbor indikátorů v této kapitole.

Indikátorů by jistě bylo možné nalézt nebo vymyslet i více. Ty hlavní, pokrývající základní aspekty rodinné problematiky genderových statistik, již byly uvedeny a pro účely této diplomové práce postačí.

¹⁷¹ OECD: *PF2.1 Key characteristics of parental leave systems* [online]. Aktualizováno 28. 2. 2016 [cit. 1. 5. 2016]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/els/soc/PF2_1_Parental_leave_systems.pdf>. Str. 1-2.

¹⁷² UNECE: *Indicators of gender equality* [online]. 2015 [cit. 28. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/stats/publications/2015/ECE_CES_37_WEB.pdf>. Str. 85.

3.3 Kontext rodinné politiky

Při analýze genderových statistik není vhodné omezovat výběr dat pouze na běžné statistické zdroje. Pro správné pochopení problému je nutné analyzovat data v souvislostech a prozkoumat tedy i údaje o příslušném zázemí předmětu analýzy. V předchozích kapitolách bylo několikrát poukázáno na skutečnost, že jedním z významných genderových rozdílů je nižší participace žen na trhu práce. Významným faktorem způsobujícím tuto nerovnost je rodičovství, které nejenže snižuje zaměstnanost žen, ale také vede k vyššímu zapojení žen do neplacené práce v domácnosti.¹⁷³ Pro zlepšení situace v zemích, kde je zaměstnanost žen pečujících o dítě obzvláště nepříznivá, je zejména vhodné zkoumat genderové statistiky a další údaje v mezinárodním srovnání za účelem ověření, která opatření k nápravě se osvědčila a za jakých podmínek. Dodatečnými údaji mohou být v tomto případě například související zákony upravující podmínky vyplácení a délku rodičovské dovolené nebo informace o dostupných formách služeb péče o malé děti – o jejich typech, provozní době, kvalitě, kapacitách, geografickém rozmístění v dané zemi či oblasti a podobně.

Důležité je, aby případná opatření rodinné politiky byla účelná. Obvykle je rodina zejména pro svou reprodukční funkci uznávána jako základní instituce společnosti, a v tomto směru podporována.¹⁷⁴ Tvůrci rodinné politiky by však měli ke své práci přistupovat tak, aby rodinám přinášeli řešení, která jim umožní žít tak, jak chtějí, nikoli přednostně prosazovat vlastní záměry.¹⁷⁵ Je proto důležité naslouchat potřebám rodin. I v tomto případě mohou genderové statistiky pomoci, příkladem byl v *Kapitole 3.2* prezentovaný důvod matek pro nízkou nebo žádnou účast na trhu práce. V České republice by bylo také vhodné zabudovat do průzkumu veřejného mínění CVVM v oblasti rodinných témat rovněž kvótu zohledňující rodinnou situaci osob, nebo toto hledisko alespoň

¹⁷³ EC: *Strategy for equality between women and men – 2010-2015*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2011. 40 stran. ISBN 978-92-79-16981-6. Str. 8.

¹⁷⁴ PIEPENBURG, H.: Rodina ve světle hodnotových změn. Překlad Alena Povolná. In *Rodina a společnost*. Sborník projevů z česko-německé konference pořádané dne 22. května 2014 v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR. 1. vydání. Praha: IDEÁL, 2014. 108 stran. ISBN 978-80-86995-28-1. Str. 67.

¹⁷⁵ KELLE, B.: Je tradiční rodina výběhový model? Překlad Antonín Rozkopal. In *Rodina a společnost*. Sborník projevů z česko-německé konference pořádané dne 22. května 2014 v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR. 1. vydání. Praha: IDEÁL, 2014. 108 stran. ISBN 978-80-86995-28-1. Str. 97.

zahrnout vhodným způsobem do dotazníku. V současnosti rozlišuje kvótní způsob výběru respondentů pro šetření pouze kraj a velikost místa bydliště, pohlaví, věk a vzdělání¹⁷⁶ a otázky zjišťující rodinný stav či počet dětí se v dotaznících nevyskytly. Přitom by současní, budoucí či minulé rodiče malých dětí mohli mít na daná témata odlišné názory, potenciálně důležité pro chystaná opatření.

Poslední šetření *Názory občanů na vybraná opatření v rodinné politice* proběhlo v únoru 2016. Výsledky informují o tom, jak občané v České republice vnímají starost vlády o situaci rodin s dětmi a o jejich postojích ke konkrétním opatřením rodinné politiky. Spokojeno se starostí vlády o rodiny s dětmi bylo 47 % dotazovaných, stejný podíl byl však nespokojen. Kladně odpovídali spíše vysokoškolsky vzdělaní lidé, záporně pak spíše ženy a lidé deklarující špatnou životní úroveň. Z časového hlediska má spokojenost dlouhodobě kolísavý trend a většinou převažuje podíl osob nespokojených s postojem vlády. V posledních čtyřech letech byl zaznamenán klesající směr nespokojenosti a je možné, že šetření v dalším roce přinese poprvé převážení názoru občanů k vyššímu podílu spokojených než nespokojených.¹⁷⁷

Z konkrétních nabízených opatření rodinné politiky, které by bylo potenciálně možné zavést, byla kladně hodnocena všechna. Podporu pružné pracovní doby nebo částečných úvazků pro rodiče s dětmi by rozhodně uvítalo 51 % respondentů a 40 % by bylo „spíše pro“ zavedení tohoto opatření. Zavedení otcovské dovolené, definované jako „týden placeného volna pro otce, který mohou čerpat po narození dítěte“¹⁷⁸, rozhodně vítá 46 % dotázaných a „spíše“ 38 %. Z takto stanovené definice není bohužel patrné, zda je nutno čerpat volno ihned po porodu, nebo později (zřejmě s nějakým limitem věku dítěte). Výsledek šetření může být vzhledem k této skutečnosti mírně zkreslený. Další potenciální opatření, vícerychlostní rodičovskou dovolenou, kdy kratší dovolená znamená vyšší příspěvek v jednotlivých platbách a naopak, by rozhodně přijalo 31 % osob a „spíše“ 41 %.¹⁷⁹

¹⁷⁶ PILECKÁ, J.: *Názory občanů na vybraná opatření v rodinné politice – únor 2016, tisková zpráva* [online]. 14. 3. 2016 [cit 10. 4. 2016]. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7522/f3/es160314.pdf.

¹⁷⁷ Tamtéž, str. 1-2.

¹⁷⁸ Tamtéž, str. 3.

¹⁷⁹ Tamtéž, str. 3.

Otcovská dovolená je už v mnoha zemích zavedená, jak informuje například publikace Mezinárodní organizace práce *Mateřství a otcovství v práci – Právo a praxe ve světě* z roku 2014,¹⁸⁰ a obecně je více zapojený muž do role pečovatele a pomocníka v domácnosti žádaný, přinejmenším v evropských zemích.¹⁸¹ Není divu – vyšší zapojení otce může pomoci sejmout část břemene z matky a poskytnout jí větší prostor k postupnému návratu na trh práce. Jak bylo řečeno dříve, vyšší účast žen na trhu práce je v současné době jedním z klíčových mezinárodních cílů společnosti. Současně mají i muži chuť zapojovat se více do rodinného života a často jsou nespokojeni, je-li jejich zaměstnání příliš časově náročné.¹⁸²

Využití otcovské dovolené sebou může přinést i změnu ve vnímání tradičních genderových rolí v rodině, a to zejména, pokud je akceptováno velkým množstvím otců. Učebnice *Gender a společnost* popisuje: „Společnost si zvyká na to, že muž pečuje o dítě; nikdo nekomentuje volbu celodenní péče o dítě popř. domácnost jako „ztrátu mužství“ a neprojevuje podivení nad „zničenou kariérou“. Muž na rodičovské dovolené se učí poznávat a uznávat domácí práci, péči o dítě a výchovu dítěte jako jakoukoli jinou náročnou práci.“¹⁸³

Koncept mateřské, otcovské a rodičovské dovolené se v jednotlivých zemích často liší a souvisí i s dalšími prvky – například s dostupností formální péče o děti nebo tradičními zvyklostmi. V dnešní době vzhledem k možnosti relativně volného pohybu po Evropě nepřináší informace o situaci jednotlivých zemí pouze zákony, statistiky a podobné formální zdroje, nýbrž získávají a veřejnosti předávají zkušenosti o výchově dětí v cizích zemích i samy matky.

Graf 3.11 představuje srovnání zaměstnanosti žen s věkem nejmladšího dítěte 0-2 roky ve vybraných Evropských zemích v roce 2014. Následující odstavce uvádějí dodatečné informace o možnostech rodin ve vybraných zemích, které mohou mít vliv

¹⁸⁰ ILO: *Maternity and paternity at work – Law and practice across the world*. Ženeva: Mezinárodní úřad práce, 2014. 193 stran. ISBN 978-92-2-128630-1. Str. 52.

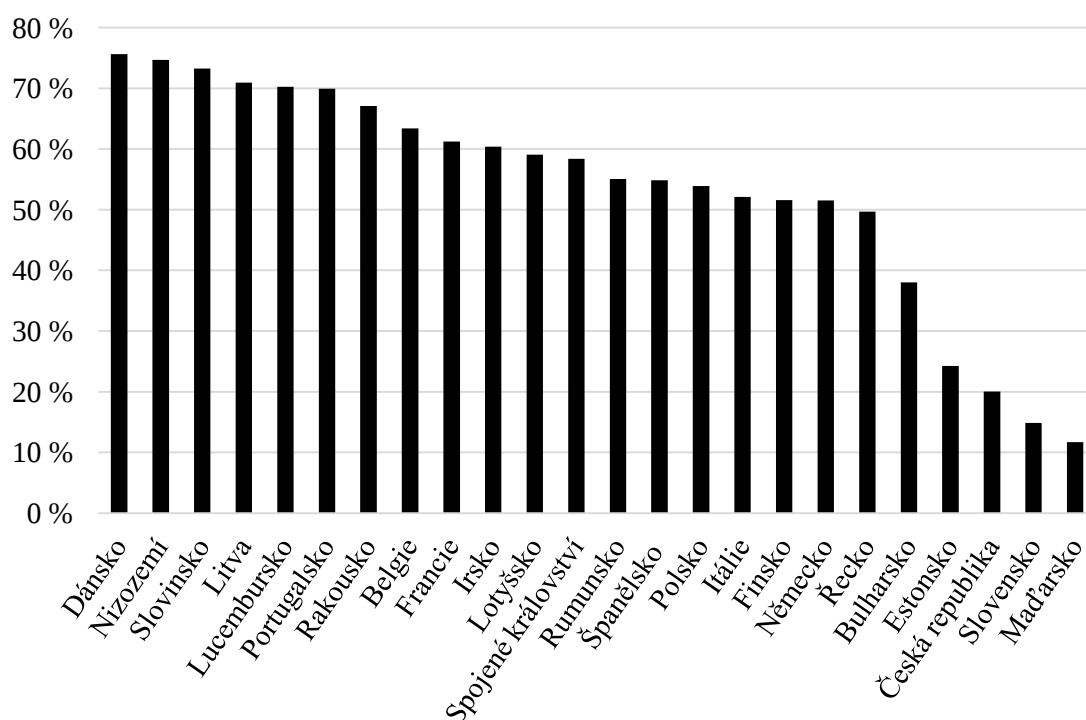
¹⁸¹ BECKER, KATHARINA S. – SCHNEIDER, NORBERT F.: *Fatherhood in times of gender transformation – European perspectives*. In *Fatherhood in late modernity*. Opladen, Berlín, Toronto: nakladatelství Barbara Budrich, 2012. 323 stran. ISBN 978-3-86649-375-9. Str. 249.

¹⁸² MAŘÍKOVÁ, H. (ed.) – KRÍŽKOVÁ, A. – VOHLÍDALOVÁ, M.: *Živitelé a živitelky – reflexe a praxe*. 1. vydání. Praha: SLON, 2012. 303 stran. ISBN 978-80-7419-100-8. Str. 108.

¹⁸³ VALDROVÁ, J.: *Gender a společnost*. 1. vydání. Ústí nad Labem: SLON, 2006. 236 stran. ISBN 80-7044-808-3. Str. 76.

mimo jiných oblastí právě na hodnoty zobrazené v *Grafu 3.11*. Záměrem není dopodrobna rozebírat rodinné politiky různých zemí, jako spíše představit různé praktiky, které mohou mít pozitivní vliv na zaměstnanost žen s dětmi a tím i pomáhat vyrovnávat příležitosti žen a mužů. Z tohoto důvodu byly využity k zisku informací publikace z dřívějších let, aniž by bylo nutné provést kontrolu, zda je stav stále platný.

Graf 3.11 – Zaměstnanost žen ve věku 15-64 let s nejmladším dítětem ve věku 0-2 roky ve vybraných evropských zemích v roce 2013

Vlastní zpracování, zdroj dat: OECD¹⁸⁴

Nejvyšší zaměstnanost matek s nejmenšími dětmi panuje v Dánsku, kde je obvyklé, že žena stráví na mateřské i jen půl roku až 1 rok, protože od půl roku věku dítěte je pro ně garantované místo v zařízení formální péče. Rozšířené jsou v Dánsku mikrojesle, kdy si matka-vychovatelka vezme do domácí péče dvě až tři děti dalších matek. Dánsko rovněž umožňuje prodloužení konce rodičovské dovolené z 5 na 10 týdnů, pokud matka tou dobou

¹⁸⁴ OECD: *OECD Family database* [online]. (c) 2016 [cit. 1. 5. 2016]. Dostupné z: http://www.oecd.org/els/family/database.htm#labour_market. LMF1.2 Maternal employment.

nastoupí do zaměstnání na poloviční úvazek. Otcové se obecně více angažují v péči o dítě a jsou i vychovateli ve školkách.¹⁸⁵

Druhou pozici v *Grafu 3.11* zaujalo Nizozemí, které podle *Grafu 3.10* neposkytuje žádnou placenou rodičovskou dovolenou. Zato je v zemi pozitivní situace s ohledem na poskytování částečných pracovních úvazků – využívají jich obecně zhruba 3/4 žen. Děti navštěvují jesle už od 3 měsíců věku a ve 4 letech začínají chodit do školy.¹⁸⁶

Ve Francii jsou mateřské školy více pedagogické a pracovat zde mohou i učitelé, kteří vystudovali učitelství pro první stupeň základní školy. Děti mají místo ve školce zhruba od 3 let garantované. V jeslích však takové kapacity nejsou a navštěvuje je jen asi 1/3 dětí.¹⁸⁷ Ve Francii může pracovat také mateřská asistentka se státem potvrzenou akreditací, která je jakousi oficiální formou chůvy.¹⁸⁸

V Německu je široká nabídka školek – existují státní, církevní, soukromé i neziskové. Rodičovská dovolená je nazývána „rodičovským časem“, a pokud se otcové zapojí minimálně v délce 2 měsíců, celková doba rodičovské dovolené je prodloužena. Německo také umožňuje odečíst z daní část výdajů na péči o dítě mimo domov, pokud oba rodiče pracují.¹⁸⁹

V České republice byla poměrně nedávno zavedena péče o dítě v dětské skupině. Pečovatel musí umožnit péči o dítě v rozsahu minimálně 6 hodin denně a dětská skupina musí být evidována na Ministerstvu práce a sociálních věcí.¹⁹⁰ Díky tomu se zřejmě tato forma péče o děti promítne v ČR i do genderových statistik. Služba se poskytuje dětem od 1 roku do zahájení povinné školní docházky mimo domácnost dítěte a v jedné dětské skupině smí být najednou maximálně 24 dětí.¹⁹¹ Další zlepšení v dostupnosti péče o dítě by

¹⁸⁵ JONÁŠOVÁ, K. – FRÝDLOVÁ, P. – SVOBODOVÁ, L.: *Mateřská dovolená nebo rodičovský čas? Zkušenosti sedmi českých matek, které pracují a vychovávají své děti v jiných zemích EU*. Praha: Gender Studies o.p.s., 2012. 48 stran. ISBN 978-80-86520-47-6. Str. 9-10.

¹⁸⁶ Tamtéž, str. 39-40.

¹⁸⁷ Tamtéž, str. 35-36.

¹⁸⁸ PALONCÝOVÁ, J. et al.: *Systém denní péče o děti do 6 let ve Francii a v České republice*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i., 2013. 208 stran. ISBN 978-80-7416-119-3. Str. 189.

¹⁸⁹ JONÁŠOVÁ, K. – FRÝDLOVÁ, P. – SVOBODOVÁ, L.: *Mateřská dovolená nebo rodičovský čas? Zkušenosti sedmi českých matek, které pracují a vychovávají své děti v jiných zemích EU*. Praha: Gender Studies o.p.s., 2012. 48 stran. ISBN 978-80-86520-47-6. Str. 29-31.

¹⁹⁰ MPSV: *Dětské skupiny* [online]. Aktualizováno 19. 8. 2015 [cit. 1. 5. 2016]. Dostupné z: <<http://www.mpsv.cz/cs/19908>>.

¹⁹¹ MPSV: *Péče o dítě v dětské skupině* [online]. Nedatováno [cit. 1. 5. 2016]. Dostupné z: <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/21382/pece.pdf>>.

mohlo přinést zavedení mikrojeslí pro děti ve věku od 6 měsíců do 4 let, kde by byly děti v kolektivu maximálně 4 vrstevníků a měly tak zajištěnou individuální vzdělávací péči. Odborně způsobilí pečovatelé by přitom směli pečovat až o 2 vlastní děti, které by se taky započítávaly do využití kapacity mikrojeslí. Mikrojesle by měly být otevřené minimálně 8 hodin denně 5 dní v týdnu. Tento koncept se bude v roce 2016 začínat testovat.¹⁹²

Podobných příkladů různých druhů péče je mnoho a v případě zájmu se o nich lze snadno informovat v různých publikacích na internetu i mimo něj, ať už jsou zaměřené na konkrétní zemi nebo srovnávají situaci mezinárodně.

¹⁹² MPSV: *Pilotní ověření péče o nejmenší děti v mikrojeslích* [online]. Aktualizováno 22. 4. 2016 [cit. 1. 5. 2016]. Dostupné z: <<http://www.esfcr.cz/vyzva-127-opz>>. Příloha č. 1 – Specifické podmínky výzvy

ZÁVĚR

Diplomová práce *Ekonomická a sociální statistika genderovým pohledem* se zabývala rodinným okruhem genderových statistik. Cílem práce bylo pokračovat v záměru poskytnout provázanou představu o potřebě genderových statistik a navázat v tomto směru na práci Ing. Barbory Stanislavové, která ve své diplomové práci z roku 2013 rozebrala obecné přístupy k měření genderových nerovností a vybrané genderové prvky na trhu práce.

Potřeba sledovat genderové statistiky vychází z existence nerovností mezi muži a ženami v různých oblastech života. Nerovnosti vycházejí z tradičních genderových rolí a převládajících stereotypů, které mohou lidem nepřímo bránit například ve svobodné volbě mezi druhy povolání nebo mezi povoláním a péčí o dítě. Při neobvyklé volbě by se lidé vzhledem ke stereotypnímu smýšlení okolí mohli setkat s neporozuměním nebo i diskriminací.

Jednotlivé vlády i mezinárodní organizace obvykle zastávají názor, že nerovnosti brání celkovému rozvoji ekonomiky. Příkladem je nevyužitý potenciál ženské pracovní síly. Ženám brání ve vyšší účasti na trhu práce například nedostatek zařízení péče o malé děti nebo jejich nevyhovující kvalita či provozní doba, neochota zaměstnavatelů poskytovat částečné úvazky a jiné flexibilní formy práce nebo nedostatečné zapojení partnera v péči o děti a domácnost.

Aby bylo možné takové nerovnosti mezi muži a ženami postupně stírat, je potřeba je v první řadě identifikovat a dostatečně přesně změřit. K tomu slouží právě genderové statistiky, ať se jedná o data tříděná dle pohlaví, nebo jiné genderově senzitivní údaje. Při navrhování konkrétních opatření k nápravě je nutné opět využít genderové statistiky a ověřovat, jestli opatření budou mít pozitivní dopad na situaci mužů a žen ve sledované oblasti. Později najdou genderové statistiky uplatnění i ve zpětném hodnocení úspěšnosti zavedeného opatření.

Protože jsou nerovnosti přítomny ve všech oblastech života a genderových statistik je mnoho, není snadné analyzovat je v rozsahu diplomové práce najednou. Tato diplomová práce se zaměřila na průzkum genderové problematiky a zhodnocení indikátorů genderových statistik v rodinné oblasti.

V Kapitole 1.1 byly nejprve představeny hlavní pojmy genderové problematiky spojené s nerovným postavením mužů a žen ve společnosti a kde to bylo možné, vycházela definice z ekonomického pohledu. Kapitola 1.2 rozvinula některé pojmy uvedené v Kapitole 1.1 a ilustrovala skutečnost, že někdy může být vhodné nahlédnout i do publikací jiných vědních oborů za účelem vytvoření co nejpřesnější (a tedy komplexní) představy o tom, proč rozdíly mezi muži a ženami vůbec existují a kde je vhodné je redukovat.

Kapitola 1.3 přinesla zprávu o současných záměrech mezinárodních organizací v případě vyrovnávání postavení mužů a žen. Vycházela z dokumentů Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, Organizace spojených národů a Evropské unie. V dokumentech byl identifikován apel na provádění kvalitního genderového mainstreamingu a posilování mezinárodního sdílení zkušeností a příkladů dobré praxe. Z hlediska rodinné problematiky byla zdůrazňována potřeba podpory sladování rodinného a pracovního života, vyššího zapojení otců ve výchově dětí a oceňování domácích neplacených prací. Opomenuta nezůstala ani nutnost pravidelně shromažďovat a analyzovat relevantní statistická data a zdokonalovat soustavy indikátorů využívaných při rozhodování v praxi.

Další část práce byla zaměřena na genderovou problematiku v České republice. Kapitola 2.1 především informovala o vládní strategii pro prosazování rovnosti mužů a žen v příštích letech, jejíž součástí je i rozšiřování genderových statistik – například sběrem dat o využívání flexibilních forem práce nebo o návratu mužů a žen po rodičovské dovolené ke stejnému zaměstnavateli. Také vysvětlila principy genderového mainstreamingu a rozpočtování. Kapitola 2.2 představila Gender Studies, o.p.s., Sociologický ústav Akademie věd ČR, v. v. i. a Genderovou expertní komoru ČR jako nevládní instituce aktivní na poli genderové problematiky. Kapitola 2.3 blíže definovala genderovou statistiku v souvislosti s Českým statistickým úřadem a představila dvě hlavní publikace s genderovou problematikou vydávané ČSÚ – Ženy a muži v datech a Zaostřeno na ženy a muže.

Ve třetí kapitole byly představeny vybrané ukazatele genderových statistik spojené s rodinnou problematikou. Kapitola 3.1 představila nový způsob měření genderové (ne)rovnosti vyvinutý v Evropské unii a tedy vhodný zejména pro srovnávání členských

zemí. Index genderové rovnosti využívá mnohem více vstupních dat než podobné indexy a kromě celkového postavení mužů a žen hodnotí míry nerovnosti i v mnoha dílčích oblastech. V úvahu přitom bere kromě rozdílů mezi muži a ženami i celkovou situaci v dané oblasti, takže záporné skóre indexu může být způsobeno i vlivem nepříznivých podmínek v zemi pro rovné postavení mužů a žen.

Kapitola 3.2 rozebrala 13 vybraných indikátorů genderových nerovností v rodinné oblasti. Ukazatele byly doplněny grafickou prezentací vybraných dat včetně podrobných komentářů. Řádný průzkum dat a jejich metodických vysvětlivek odhalil některá rizika nesprávné interpretace dat a možná omezení mezinárodního srovnávání. Identifikovány byly i některé nedostatky ve vymezení ukazatelů a jejich snížená vypovídací schopnost. U některých indikátorů byly navrženy možnosti zlepšení jejich vymezení nebo způsobu sběru dat. Kapitola 3.3 pak doplnila předchozí části práce poukázáním na důležitost analýzy genderových statistik v širším kontextu – v rodinné oblasti například zjišťováním informací o dostupných formách péče o děti nebo o vymezení rodičovské dovolené.

Cíl stanovený v úvodu této diplomové práce byl úspěšně naplněn. Práce přinesla informace o současném stavu a směru vývoje genderových výzkumů spjatých s ekonomikou jak v České republice, tak v Evropě a představila jednotlivé kroky vlád či organizací v kontextu rodinné problematiky. Představeny a podrobeny rozboru i kritice byly vybrané indikátory genderových statistik se zdůrazněním důležitosti sběru dat pro takové statistiky. S využitím konkrétních aktuálních dat z rodinné oblasti genderové statistiky tato diplomová práce ilustrovala, že analýza genderových statistik je nezbytná při naplňování snah o prosazování genderové rovnosti, protože může přinést odpovědi na mnohé důležité otázky. Formulace klíčových otázek a jejich uspokojivé zodpovězení je však již úkolem jiných osob. Tato diplomová práce jim může posloužit jako základní rozcestník a informační zdroj pro provedení genderové analýzy.

Práce může rovněž přispět k osvětě v tématu prosazování snah o vyrovnávání příležitostí pro muže a ženy a využívání genderových statistik. Genderové nerovnosti se vyskytují v mnoha oblastech lidského života – kromě trhu práce a rodinné oblasti existují významné rozdíly například ve školství, ať z pohledu učitelů, žáků nebo výukových materiálů. Tato oblast by se kromě jiných mohla stát náplní další diplomové práce na téma Ekonomická a sociální statistika genderovým pohledem.

Seznam zdrojů

tištěná literatura

- [1] BECKER, KATHARINA S. – SCHNEIDER, NORBERT F.: *Fatherhood in times of gender transformation – European perspectives*. In *Fatherhood in late modernity*. Opladen, Berlín, Toronto: nakladatelství Barbara Budrich, 2012. 323 stran. ISBN 978-3-86649-375-9.
- [2] CURRAN, DANIEL J. – RENZETTI, CLAIRE M.: *Ženy, muži a společnost*. Překlad Lukáš Gjurič et al. 1. české vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2003. 642 stran. ISBN 80-246-0525-2.
- [3] EC: *Barcelona objectives*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2013. 41 stran. ISBN 978-92-79-29898-1.
- [4] EC: *Strategic engagement for gender equality 2016-2019*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2016. 48 stran. ISBN 978-92-79-53430-0.
- [5] EC: *Strategy for equality between women and men – 2010-2015*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2011. 40 stran. ISBN 978-92-79-16981-6.
- [6] EIGE: *Evropský institut pro rovnost žen a mužů – stručně*. Úřad pro publikace Evropské unie, 2015. 15 stran. ISBN 978-92-9218-613-5.
- [7] EIGE: *Gender Equality Index 2015 – Measuring gender equality in the European Union 2005-2012*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2015. 189 stran. ISBN 978-92-9218-691-3.
- [8] EVROPSKÉ SPOLEČENSTVÍ: Nařízení Komise (ES) č. 20/2009 ze dne 13. ledna 2009, kterým se přijímají specifikace modulu ad hoc pro rok 2010 o sladování pracovního a rodinného života podle nařízení Rady (ES) č. 577/98. In: *Úřední věstník L*, č. 9/7, 14. 1. 2009.
- [9] FOLTYSOVÁ, M. – PAVLÍK, M. – SIMERSKÁ, L.: *Rozpočtování z hlediska rovnosti žen a mužů*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo financí za podpory Ministerstva práce a sociálních věcí, 2004. 78 stran. ISBN 80-85045-14-1 (MF), 80-86552-90-X (MPSV).
- [10] ILO: *Maternity and paternity at work – Law and practice across the world*. Ženeva: Mezinárodní úřad práce, 2014. 193 stran. ISBN 978-92-2-128630-1.
- [11] JÍLEK, J. – MORAVOVÁ, J.: *Ekonomické a sociální indikátory: Od statistik k poznatkům*. 1. vydání. Praha: FUTURA, 2007. ISBN 978-80-86844-29-9.
- [12] JONÁŠOVÁ, K. – FRÝDLOVÁ, P. – SVOBODOVÁ, L.: *Mateřská dovolená nebo rodičovský čas? Zkušenosti sedmi českých matek, které pracují a vychovávají své děti v jiných zemích EU*. Praha: Gender Studies o.p.s., 2012. 48 stran. ISBN 978-80-86520-47-6.
- [13] KELLE, B.: Je tradiční rodina výběhový model? Překlad Antonín Rozkopal. In *Rodina a společnost*. Sborník projevů z česko-německé konference pořádané dne 22.

května 2014 v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR. 1. vydání. Praha: IDEÁL, 2014. 108 stran. ISBN 978-80-86995-28-1.

[14] MAŘÍKOVÁ, H. (ed.) – KŘÍŽKOVÁ, A. – VOHLÍDALOVÁ, M.: *Živitelé a živitelky – reflexe a praxe*. 1. vydání. Praha: SLON, 2012. 303 stran. ISBN 978-80-7419-100-8.

[15] OAKLEY, Ann: *Pohlaví, gender a společnost*. Překlad Milena Poláčková a Martin Poláček. 1. české vydání. Praha: Portál, 2000. 176 stran. ISBN 80-7178-403-6.

[16] OECD: *2015 OECD Recommendation of the council on Gender Equality in Public Life*. Paříž: OECD Publishing, 2016. ISBN 978-92-64-25282-0.

[17] PALONCYOVÁ, J. et al.: *Systém denní péče o děti do 6 let ve Francii a v České republice*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i., 2013. 208 stran. ISBN 978-80-7416-119-3.

[18] PETERSON, J.: What's in a number? Gender bias and ideology in economic statistics. *The Social Science Journal*, 1993, roč. 30, č. 3, str. 285-290. ISSN 0362-3319.

[19] PIEPENBURG, H.: Rodina ve světle hodnotových změn. Překlad Alena Povolná. In *Rodina a společnost*. Sborník projevů z česko-německé konference pořádané dne 22. května 2014 v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR. 1. vydání. Praha: IDEÁL, 2014. 108 stran. ISBN 978-80-86995-28-1.

[20] RITSCHELOVÁ, I.: Indikátory pro Agendu 2030. *Statistika & My*, 2016, roč. 6, č. 03, str. 4-5. ISSN 1804-7149.

[21] RUBERY, J. et. al.: *Women and european employment*. 2. vydání. Abingdon: Routledge, 2014. ISBN 978-0-415-16985-1.

[22] SCOTT, M.: Když se se ženami počítá: genderové rozpočtování jako nástroj pro vytvoření skutečné rovnosti žen. In: *Rovné příležitosti žen a mužů ve městech a obcích – Jak začít? Sborník z konference*. 2. vydání. Praha: Fórum 50 %, 2015. 72 stran. ISBN 978-80-904447-5-1.

[23] STANISLAVOVÁ, B.: *Ekonomická a sociální statistika genderovým pohledem*. Praha, 2013. 86 stran. Diplomová práce na Fakultě informatiky a statistiky Vysoké školy ekonomické v Praze na Katedře ekonomické statistiky. Vedoucí diplomové práce Jaroslav Sixta.

[24] TOMSOVÁ, T.: *Česká společnost 21. století z pohledu genderové statistiky*. Praha, 2013. 100 stran. Diplomová práce na Fakultě informatiky a statistiky Vysoké školy ekonomické v Praze na Katedře demografie. Vedoucí diplomové práce Jitka Langhamrová.

[25] VALDROVÁ, J.: *Gender a společnost*. 1. vydání. Ústí nad Labem: SLON, 2006. 236 stran. ISBN 80-7044-808-3.

[26] WAGNEROVÁ, A.: Úvodem. In *Pečuj a vypečeme tě: zpráva o neplacené práci v ČR*. 1. vydání. Praha: Gender Studies, o.p.s., 2012. 79 stran. ISBN 978-80-86520-45-2.

[27] WICHTERLOVÁ, L.: Předmluva. In *Pečuj a vypečeme tě: zpráva o neplacené práci v ČR*. 1. vydání. Praha: Gender Studies, o.p.s., 2012. 79 stran. ISBN 978-80-86520-45-2.

- [28] COE: *Gender budgeting* [online]. 2005. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/12462/GenderBudgeting-report2005_En.pdf.
- [29] COŽP UK: *Co jsou to indikátory* [online]. Nedatováno. Dostupné z: <https://www.czp.cuni.cz/czp/index.php/cz/oddeleni-indikatoru-environmentalni-udrzitelnosti/12-co-jsou-to-indikatory>.
- [30] CVVM: *Kdo jsme* [online]. Nedatováno. Dostupné z: <http://cvvm.soc.cas.cz/onas/kdo-jsme>.
- [31] ČADOVÁ, N.: *Postoje českých občanů k manželství a rodině – únor 2016, tisková zpráva* [online]. 15. 2. 2016. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7524/f3/ov160315a.pdf.
- [32] ČERVENKA, J.: *Názory veřejnosti na roli muže a ženy v rodině – únor 2016, tisková zpráva* [online]. 15. 3. 2016. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7523/f3/ov160315b.pdf.
- [33] ČSÚ: *Demografická příručka – 2014* [online]. 24. 11. 2015. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-prirucka-2014>.
- [34] ČSÚ: *Doporučené genderové indikátory* [online]. Nedatováno. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/11296/23211594/ukazatele31.pdf/0fc30eef-c7bc-410e-abfd-646cba808079>.
- [35] ČSÚ: *Gender: Genderové statistiky – Úvod* [online]. Aktualizováno 31. 3. 2015. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/gender/2-gender_uvod.
- [36] ČSÚ: *Gender: Historie – Historie genderové problematiky v rámci ČSÚ* [online]. Aktualizováno 29. 2. 2016. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/gender/gender_hist-historie_genderove_problematiky_v_ramci_csu.
- [37] ČSÚ: *Gender: Odkazy – Odkazy na další zdroje dat a informací z oblasti genderu* [online]. Aktualizováno 26. 2. 2016. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/gender/gender_odkazy-odkazy_na_dalsi_zdroje_dat_a_informaci_z_oblasti_genderu.
- [38] ČSÚ: *Gender: Základní pojmy* [online]. Aktualizováno 29. 2. 2016. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/gender/gender_pojmy.
- [39] ČSÚ: *Metodické pokyny – ad hoc modul 2010: Sladění pracovního a rodinného života* [online]. Nedatováno. Dostupné z: <http://www.ec.europa.eu/eurostat/documents/1978984/6037342/2010-LFS-questionnaires.zip>.
- [40] ČSÚ: *Zaměstnanost a nezaměstnanost podle výsledků VŠPS – Metodika* [online]. Aktualizováno 3. 2. 2016. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/zam_vsps.
- [41] ČSÚ: *Zaostřeno na ženy a muže – 2015* [online]. 31. 12. 2015. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zaostreno-na-zeny-a-muze-2015>.

- [42] ČSÚ: *Zaostřeno na ženy a muže – 2015: 5. Sociální zabezpečení* [online]. 31. 12. 2015. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/csu/czso/5-socialni-zabezpeceni>>.
- [43] ČSÚ: *Ženy a muži v datech – 2011* [online]. 30. 12. 2011. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/csu/czso/zeny-a-muzi-v-datech-2011-sxljrgas83>>.
- [44] ČSÚ: *Ženy a muži v datech – 2014* [online]. 31. 12. 2014. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/csu/czso/zeny-a-muzi-v-datech-2014-ksmwktemht>>.
- [45] EC: *Commission staff working document accompanying the Strategy for equality between women and men 2010-2015* [online]. 21. 9. 2010. Dostupné z: <[http://www.europarl.europa.eu/registre/docs_autres_institutions/commission_europeenne/sec/2010/1080/COM_SEC\(2010\)1080_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/registre/docs_autres_institutions/commission_europeenne/sec/2010/1080/COM_SEC(2010)1080_EN.pdf)>.
- [46] EC: *Explanatory Notes for the variables of the 2010 LFS ad hoc module on Reconciliation between work and family life* [online]. 2009. Dostupné z: <<http://ec.europa.eu/eurostat/documents/1978984/6037334/Explanatory-notes-AHM-2010.pdf>>.
- [47] EC: *Glossary* [online]. Aktualizováno 24. 9. 2015. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/justice/glossary/index_en.htm>.
- [48] EC: *Labour market participation of women* [online]. 26. 11. 2015. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/themes/2015/labour_market_participation_women_20151126.pdf>.
- [49] EC: *Sdělení komise – Evropa 2020, Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění* [online]. 3.3. 2010. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC2020&from=CS>>.
- [50] EIGE: *Gender Equality Index – About* [online]. (c) 2016. Dostupné z: <<http://eige.europa.eu/gender-statistics/gender-equality-index/about#about-why>>.
- [51] EIGE: *Gender Equality Index – Czech Republic* [online]. (c) 2016. Dostupné z: <<http://eige.europa.eu/gender-statistics/gender-equality-index/2012/country/CZ>>.
- [52] EIGE: *Scores of the Gender Equality Index and its domains and subdomains* [online]. Data importována 13. 10. 2015. Dostupné z: <http://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/indicator/gei_scores_gei_core_scores_subdom>.
- [53] EIGE: *What is gender mainstreaming?* [online]. (c) 2016. Dostupné z: <<http://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/what-is-gender-mainstreaming>>.
- [54] EU: *EU-28 and candidate countries* [online]. Aktualizováno 1. 1. 2015. Dostupné z: <<http://publications.europa.eu/code/pdf/370000en.htm>>.
- [55] EUROSTAT: *Employment rate of adults by sex, age groups, educational attainment level, number of children and age of youngest child (%)* [online]. Data aktualizována 8. 2. 2016. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/lfst_hheredch>.
- [56] EUROSTAT: *EU labour force survey – ad hoc modules* [online]. Nedatováno. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/EU_labour_force_survey_-_ad_hoc_modules>.

- [57] EUROSTAT: *LFS series – Detailed quarterly survey results (from 1998) (lfsq)* [online]. Aktualizováno 19. 6. 2014. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/lfsq_esms.htm.
- [58] EUROSTAT: *Main childcare related reasons for not working or working part-time (1000)* [online]. Data aktualizována 11. 6. 2015. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/lfsa_10cnowchi.
- [59] EUROSTAT: *Part time employment as percentage of the total employment, by sex, age and citizenship (%)* [online]. Data aktualizována 24. 2. 2016. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/lfsa_eppgan.
- [60] FHS UK: *Knihovna Gender Studies* [online]. Nedatováno. Dostupné z: <http://gender.fhs.cuni.cz/KGS-12.html>.
- [61] GEK: *Mise a hodnoty* [online]. Nedatováno. Dostupné z: <http://www.gekcr.cz/o-nas/mise-a-hodnoty/>.
- [62] GEK: *Služby* [online]. Nedatováno. Dostupné z: <http://www.gekcr.cz/sluzby/>.
- [63] GESIS: *Leisure time & sports* [online]. Aktualizováno 23. 9. 2015. Dostupné z: <http://www.gesis.org/en/issp/modules/issp-modules-by-topic/leisure-time-sports/>.
- [64] GESIS: *The final release of the ISSP 2012 on Family and changing gender roles IV (v2.0.0) is available now* [online]. 1. 9. 2014. Dostupné z: <http://www.gesis.org/en/issp/news/article/the-final-release-of-the-issp-2012-on-family-and-changing-gender-roles-iv-v200-is-available-now/>.
- [65] GESIS: *ZA5900: International social survey programme: Family and changing gender roles IV – ISSP 2012* [online]. Nedatováno. Dostupné z: <http://zacat.gesis.org/webview/index.jsp?object=http://zacat.gesis.org/obj/fStudy/ZA5900>.
- [66] GS: *Aktivita* [online]. (c) 2008. Dostupné z: <http://genderstudies.cz/aktivita/>.
- [67] GS: *Historie Gender Studies, o.p.s.* [online]. Aktualizováno 18. 3. 2013. Dostupné z: <http://genderstudies.cz/gender-studies/historie.shtml?x=237046>.
- [68] GS: *Kdo jsme* [online]. Aktualizováno 1. 9. 2009. Dostupné z: <http://genderstudies.cz/gender-studies/kdo-jsme.shtml>.
- [69] GS: *Podporuji nás* [online]. Aktualizováno 22. 10. 2015. Dostupné z: <http://genderstudies.cz/gender-studies/podporuji-nas.shtml>.
- [70] ISSP: *International Social Survey Programme: Family and Changing Gender Roles IV - ISSP 2012* [online]. Aktualizováno 29. 2. 2016, verze 3.0.0 ZA5900. Dostupné z: <https://dbk.gesis.org/dbksearch/sdesc2.asp?no=5900>.
- [71] MPSV: *Dětské skupiny* [online]. Aktualizováno 19. 8. 2015. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/19908>.
- [72] MPSV: *Péče o dítě v dětské skupině* [online]. Nedatováno. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/21382/pece.pdf>.

- [73] MPSV: *Pilotní ověření péče o nejmenší děti v mikrojeslích* [online]. Aktualizováno 22. 4. 2016 [cit. 1. 5. 2016]. Dostupné z: <<http://www.esfcr.cz/vyzva-127-opz>>.
- [74] OECD: *OECD Family database* [online]. (c) 2016. Dostupné z: <http://www.oecd.org/els/family/database.htm#labour_market>.
- [75] OECD: *PF2.1 Key characteristics of parental leave systems* [online]. Aktualizováno 28. 2. 2016 [cit. 1. 5. 2016]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/els/soc/PF2_1_Parental_leave_systems.pdf>.
- [76] OECD: *PF3.2 Enrolment in childcare and pre-school* [online]. Aktualizováno 17. 9. 2015. Dostupné z: <http://www.oecd.org/els/soc/PF3_2_Enrolment_childcare_preschool.pdf>.
- [77] OECD: *Time use as a transformative indicator for gender equality in the post-2015 agenda* [online]. Březen 2014 [cit. 29. 4. 2016]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/dev/poverty/Time%20use%20final_2014.pdf>.
- [78] OSN: *Cíle udržitelného rozvoje (SDGs) 2015-2030* [online]. Nedatováno. Dostupné z: <<http://www.osn.cz/osn/hlavni-temata/cile-udrzitelneho-rozvoje-sdgs-2015-2030/>>.
- [79] OSN: *Zpráva ze čtvrté světové konference o ženách* [online]. Nedatováno. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/12427/Peking-1995_1.pdf>.
- [80] PILECKÁ, J.: *Názory občanů na vybraná opatření v rodinné politice – únor 2016, tisková zpráva* [online]. 14. 3. 2016. Dostupné z: <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7522/f3/es160314.pdf>.
- [81] SDSN: *Indicators and a monitoring framework for the sustainable development goals – Launching a data revolution* [online]. 12. 6. 2015. Dostupné z: <<http://unsdsn.org/wp-content/uploads/2015/05/150612-FINAL-SDSN-Indicator-Report1.pdf>>.
- [82] SOÚ AV: *O časopisu* [online]. (c) 2012. Dostupné z: <<http://www.genderonline.cz/cs/page/9-o-casopisu>>.
- [83] SOÚ AV: *O ústavu* [online]. (c) 2015. Dostupné z: <<http://www.soc.cas.cz/o-ustavu>>.
- [84] ŠAMANOVÁ, G.: *Volný čas* [online]. 14. 1. 2010. Dostupné z: <<http://cvvm.soc.cas.cz/zdravi-volny-cas/volny-cas>>.
- [85] ŠPONDROVÁ, P. et. al.: *Metodika hodnocení dopadů na rovnost žen a mužů pro materiály předkládané vládě ČR* [online]. Duben 2015. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/Metodika-PO-OPONENTURE.pdf>>.
- [86] ŠTĚPÁNOVÁ, M.: *O časopisu* [online]. Nedatováno. Dostupné z: <<http://zpravodaj.feminismus.cz/cz/o-casopisu>>.
- [87] UN: *About the Global gender statistics programme* [online]. (c) 2014. Dostupné z: <<http://unstats.un.org/unsd/gender/about.html>>.
- [88] UN: *Gender statistics* [online]. Aktualizováno 3. 6. 2015. Dostupné z: <<http://genderstats.un.org/>>.

- [89] UN: *Gender statistics manual – Integrating a gender perspective into statistics: Bringing gender issues into statistics* [online]. Aktualizováno 14. 5. 2013. Dostupné z: <http://unstats.un.org/unsd/genderstatmanual/Chapter-2-Sitemap.ashx>.
- [90] UN: *Gender statistics manual – Integrating a gender perspective into statistics: Users and uses of gender statistics* [online]. Aktualizováno 21. 5. 2015. Dostupné z: <http://unstats.un.org/unsd/genderstatmanual/Users-and-uses-of-gender-statistics.ashx>.
- [91] UN: *Gender statistics manual – Integrating a gender perspective into statistics: What are gender statistics* [online]. Aktualizováno 1. 5. 2015. Dostupné z: <http://unstats.un.org/unsd/genderstatmanual/What-are-gender-stats.ashx>.
- [92] UN: *Provisional proposed tiers for global SDG indicators* [online]. 24. 3. 2016. Dostupné z: <http://unstats.un.org/sdgs/files/meetings/iaeg-sdgs-meeting-03/Provisional-Proposed-Tiers-for-SDG-Indicators-24-03-16.pdf>.
- [93] UN: *Sustainable development goals – Home* [online]. (c) 2016. Dostupné z: <http://unstats.un.org/sdgs/>.
- [94] UN: *Sustainable development goals – IAEG-SDG, Membership* [online]. (c) 2016. Dostupné z: <http://unstats.un.org/sdgs/iaeg-sdgs/members/>.
- [95] UN: *Sustainable development goals – IAEG-SDGs, Inter-agency Expert Group on SDG Indicators* [online]. (c) 2016. Dostupné z: <http://unstats.un.org/sdgs/iaeg-sdgs/>.
- [96] UN: *Sustainable development goals – IAEG-SDGs – Metadata compilation* [online]. (c) 2016. Dostupné z: <http://unstats.un.org/sdgs/iaeg-sdgs/metadata-compilation/>.
- [97] UNECE: *Employment rate of persons aged 25-49 by age of youngest child and sex* [online]. Aktualizováno 11. 19. 2014. Dostupné z: http://w3.unece.org/PXWeb2015/pxweb/en/STAT/STAT_30-GE_98-GE_LifeBalance/0101_en_GEWE_EmpRatAYC_r.px.
- [98] UNECE: *Indicators of gender equality* [online]. 2015. Dostupné z: http://www.unece.org/fileadmin/DAM/stats/publications/2015/ECE_CES_37_WEB.pdf.
- [99] ÚJČ AV: *Internetová jazyková příručka* [online]. (c) 2008-2016. Dostupné z: http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=gender_1.
- [100] ÚŘAD VLÁDY ČR: *Vládní strategie pro rovnost žen a mužů v České republice na léta 2014-2020* [online]. 2014. Dostupné z: http://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Projekt_Optimalizace/Strategie-pro-rovnost-zen-a-muzu-v-CR-na-leta-2014-2020.pdf.
- [101] ÚŘAD VLÁDY ČR: *Zpráva o možnostech optimalizace sběru dat k hodnocení naplňování principů rovnosti žen a mužů* [online]. 2014. Dostupné z: http://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Projekt_Optimalizace/Zprava-o-moznostech-optimalizace-sberu-dat-k-hodnoceni-naplnovani-principu-rovnosti-zen-a-muzu.pdf.
- [102] VLÁDA ČR: *Rada vlády pro rovnost žen a mužů* [online]. (c) 2009-2016. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/uvodni-stranka-rady-vlady-pro-rovne-prilezitosti-zen-a-muzu-121632/>.

Seznam grafů

Graf 2.1	34
<i>Průměrný měsíční počet příjemců rodičovského příspěvku v krajích ČR v roce 2010</i>	
Graf 2.2	35
<i>Průměrné měsíční počty příjemců rodičovského příspěvku v ČR v období 2010-2014</i>	
Graf 3.1	42
<i>Skóre vybraných indikátorů indexu genderové rovnosti v zemích EU z měření v roce 2012</i>	
Graf 3.2	45
<i>Podíl zaměstnaných na částečný úvazek z celkového počtu zaměstnaných v ČR ve věku 15-64 let v roce 2014</i>	
Graf 3.3	47
<i>Zaměstnanost mužů a žen ve věku 25-49 let v ČR a EU v roce 2012 podle věku nejmladšího dítěte</i>	
Graf 3.4	48
<i>Zaměstnanost žen ve věku 25-49 let v ČR v roce 2012 podle věku nejmladšího dítěte</i>	
Graf 3.5	49
<i>Dopad rodičovství na zaměstnanost ve věku 25-49 let v ČR a EU v roce 2012 jako rozdíl zaměstnanosti osob s nejmladším dítětem do 5 let a bez dětí</i>	
Graf 3.6	50
<i>Hlavní důvody žen v České republice a Evropské unii v roce 2010 způsobující, že nepracují nebo pracují pouze na částečný úvazek</i>	
Graf 3.7	58
<i>Srovnání názorů občanů ČR na ideální počet dětí v rodině se skutečným obvyklým počtem dětí v rodině v ČR</i>	
Graf 3.8	59
<i>Názor veřejnosti v ČR v roce 2016 na roli muže a ženy v rodině jako poměr odpovědí na otázku, kdo by se měl v rodině věnovat uvedeným aktivitám</i>	
Graf 3.9	61
<i>Účast dětí 0-2 roky a 3-5 let v zařízeních péče o děti a v předškolních zařízeních v roce 2012 ve vybraných evropských zemích</i>	
Graf 3.10	62
<i>V týdnech vyjádřená délka placené mateřské, otcovské a rodičovské dovolené ve vybraných zemích Evropy v roce 2015</i>	
Graf 3.11	67
<i>Zaměstnanost žen ve věku 15-64 let s nejmladším dítětem ve věku 0-2 roky ve vybraných evropských zemích v roce 2013</i>	

Seznam tabulek

Tabulka 1.1	21
<i>Priority strategie Evropa 2020</i>	
Tabulka 2.1	25
<i>Vybrané problémy z oblasti genderových nerovností v současné ČR</i>	
Tabulka 2.2	26
<i>Vybrané indikátory Vládní strategie pro rovnost žen a mužů 2014-2020</i>	
Tabulka 3.1	39
<i>Vybrané indikátory indexu genderové rovnosti</i>	
Tabulka 3.2	54
<i>Rozdělení rozhodovacích pozic manželů v ČR v roce 2012 v otázce výchovy dětí</i>	
Tabulka 3.3	55
<i>Rozdělení rozhodovacích pozic manželů v ČR v roce 2012 v otázce výběru společné víkendové aktivity</i>	
Tabulka 3.4	55
<i>Rozdělení rozhodovacích pozic manželů v ČR v roce 2012 v otázce rodinných příjmů</i>	

Přílohy

Příloha 1

Postup hodnocení dopadů na rovnost mužů a žen v materiálech předkládaných vládě ČR

Příloha 2

Tabulka hodnocení dopadů na rovnost žen a mužů vládního návrhu zákona o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů

Příloha 3

Příjemci rodičovského příspěvku v krajích ČR podle pohlaví v období 2010-2014

Příloha 4

Skóre vybraných hodnot zemí EU z indexu genderové rovnosti v roce 2012

Příloha 5

Seznam indikátorů popisovaných v Kapitole 3.2

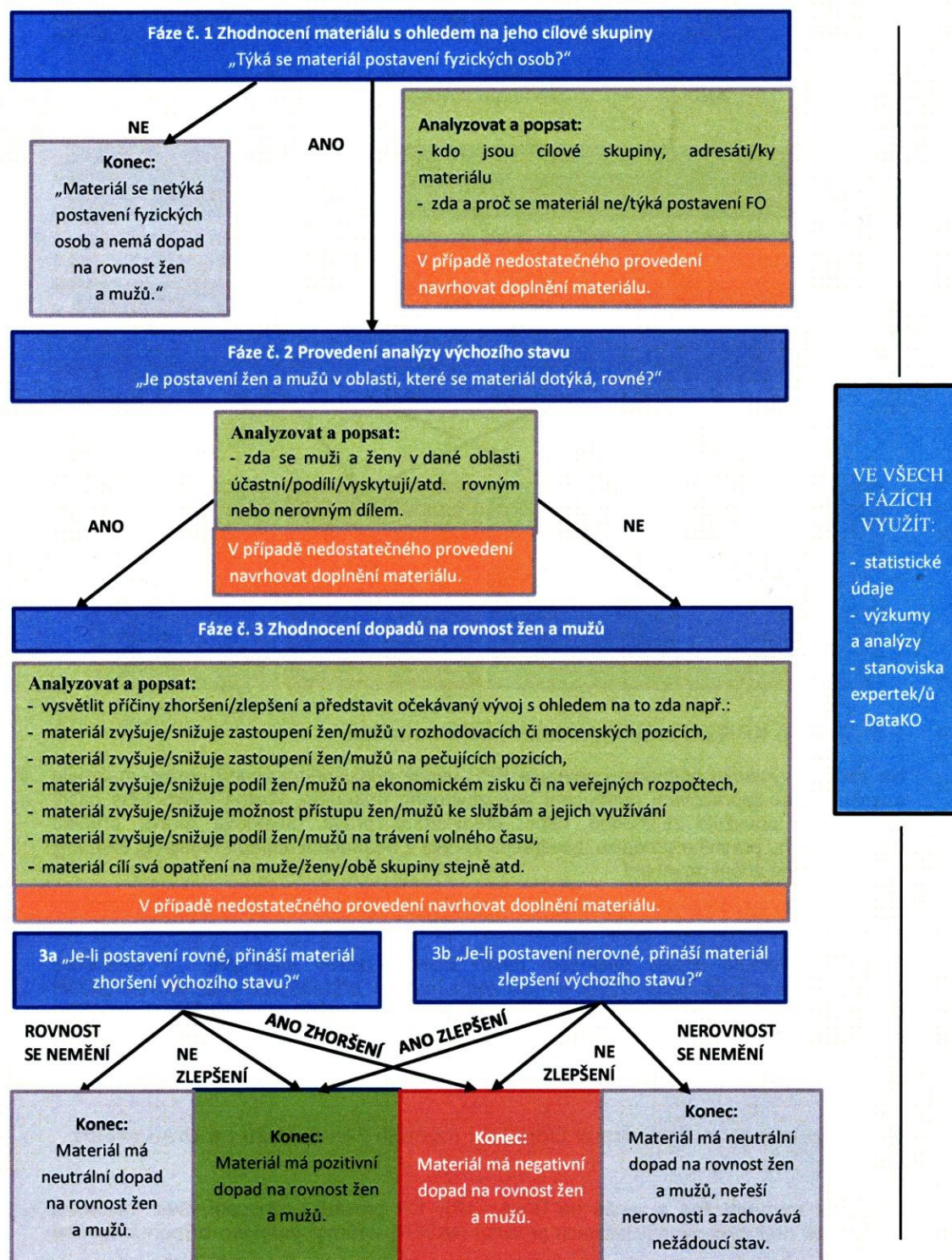
Příloha 6

Dopad rodičovství na zaměstnanost osob ve věku 20-49 let v Evropské unii v roce 2014 jako rozdíl zaměstnanosti osob s nejmladším dítětem do 5 let a bez dětí

Příloha 7

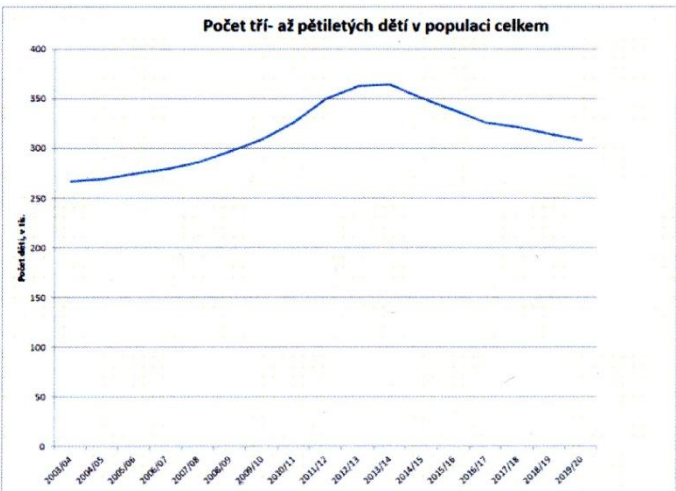
Seznam doporučených zkratk zemí používaných v publikacích EU

Příloha 1 – Postup hodnocení dopadů na rovnost mužů a žen v materiálech předkládaných vládě ČR

Zdroj: [85], str. 9.

Příloha 2 – Tabulka hodnocení dopadů na rovnost žen a mužů vládního návrhu zákona o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů

Název a jednací číslo materiálu	
Vládní návrh zákona o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů.	
Stručný popis materiálu	
Návrh přináší možnost zřízení dětské skupiny jako varianty k jiným službám péče o dítě. Návrh zákona reguluje tuto oblast, stanovuje povinnosti zřizovatele (jako fyzické i právnické osoby), podmínky, za nichž je služba poskytována, kontrolu i sankce, definuje nároky na vzdělání pracovníků a pracovníc.	
1. Týká se materiál postavení fyzických osob?	
x ANO	☐ NE
	Hodnocení
	Materiál se netýká postavení fyzických osob a nemá dopad na rovnost žen a mužů.
Popis a odůvodnění dopadu na fyzické osoby	
Primární zaměření na rodiče a fyzickou osobu/právnickou osobu pečující o dítě se ve své podstatě týká především žen. Poskytovatelem služby může být fyzická i právnická osoba. Dle Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR funguje v současnosti 46 jeslí. Rozšíření možností péče o nejmladší děti skrze dětskou skupinu je vítané, neboť reaguje na růst populace dětí ve věku 3 až 5 let a počet nevyhovění v žádosti o zařazení dítěte do MŠ (v roce 2011 bylo nevyhovění 40 000, v loňském roce již 60 000).	
 Počet tří- až pětiletých dětí v populaci celkem Graf 1 – počet dětí v populaci, Zdroj dat: Český statistický úřad	
Lze očekávat, že vzhledem k povinnostem odborného vzdělání (vzdělání všeobecné sestry,	

zdravotnického asistenta, ošetřovatele, porodní asistentky, zdravotnického záchranáře, sociálního pracovníka, pracovníka v sociálních službách, učitele mateřské školy, profesní kvalifikace chůvy pro děti do zahájení povinné školní docházky, lékaře, psychologa ve zdravotnictví, klinického psychologa a vychovatele) bude tato pozice zastávána především ženami. Tímto bude mít dopad na jejich vyšší uplatnění na trhu práce. Tato oblast není v materiálu zmiňována, **navrhují proto její doplnění.**

Změna souvisejících zákonů, zejména Zákona o daních vytváří prostor pro slevu za umístění dítěte, což je motivačním prostředkem pro zřizování dětských skupin, ale také k rozvoji benefitů zaměstnanců/kyň. Slevu může čerpat rodič – jak muž, tak žena, vždy však pouze jeden z rodičů.

2. Je postavení žen a mužů v oblasti, které se materiál dotýká, rovné?

☐ ANO → 3a

☒ NE → 3b

Analýza a popis výchozího stavu

Profesionální péče o děti je především doménou žen. To je zvláště patrné, pokud se jedná o nejmenší děti. Učitelky v mateřské školce jsou z 99 % ženy (dle publikace Školství pod lupou 2010 bylo zastoupení mužů – učitelů v MŠ – v období let 2006–2010 kolem hodnoty 0,2 % i níže). Oblast péče je definována jako ženská sféra (viz např. Carol Gilligan).

Přestože se v posledních letech stále více mužů zapojuje do péče o děti, hlavní břemeno zůstává na ženách. Zapojení mužů je minimální, v roce 2012 se jednalo o 5200 mužů pobírajících rodičovský příspěvek (cca 1,5 % rodičovských příspěvků míří k mužům, to však nemusí znamenat, že muž je hlavní pečující osobou o dítě). Cca 98 % příjemkyň rodičovského příspěvku jsou ženy a také ony vykonávají péči o děti.

Trh práce je horizontálně i vertikálně genderově segregovaný (statistiky ČSÚ, Ženy a muži v datech). Muži mají nepřerušovanou pracovní kariéru, zatímco ženy řeší sladění práce a osobního/rodinného života velmi často. Zaměstnanost žen s dítětem do 12 let je v porovnání s ženami bez dětí výrazně nižší.

Postavení žen a mužů je jak v oblasti péče, tak v oblasti trhu práce nerovné.

3a. Je-li postavení žen a mužů v dané oblasti rovné, přináší materiál zhoršení výchozího stavu?

☐ ANO

Materiál přináší zhoršení.

☐ NE

Materiál přináší zlepšení.

☐ NE

Postavení žen a mužů se nemění.

3b. Je-li postavení žen a mužů v dané oblasti nerovné, přináší materiál zlepšení výchozího stavu?

☒ ANO

Materiál přináší zlepšení.

☒ NE

Postavení žen a mužů se nemění.

☐ NE

Materiál přináší zhoršení.

Hodnocení

Materiál má negativní dopad na rovnost žen a mužů.	Materiál má pozitivní dopad na rovnost žen a mužů.	Materiál má neutrální dopad na rovnost žen a mužů.	Materiál má pozitivní dopad na rovnost žen a mužů.	Materiál má neutrální dopad na rovnost žen a mužů, neřeší však stávající nerovnosti a tím přispívá k zachování nežádoucího stavu.	Materiál má negativní dopad na rovnost žen a mužů.
Analýza a popis případných změn materiálu					
Navrhovaný materiál bude dopadat především na ženy, jakožto většinové pečovatelky. Rozšíření možností péče o dítě umožní ženám větší flexibilitu na poli pracovním, neboť získají větší možnost zajistit kvalitní péči o děti skrze novou službu, a tak bude umožněna jejich větší participace na trhu práce. V důvodové zprávě se argumentuje taktéž dosažitelností služby jak pro uživatele/ky, tak pro poskytovatele/ky a tím pádem i dopadem do oblasti sladování péče o rodinu a dítě. Zaměření na zvýšení participace žen na trhu práce je pouze v souvislosti s rodičovstvím, nikoliv v souvislosti s vytvořením nových příležitostí zaměstnání v oblasti péči o dítě v dětské skupině. Ženám, které jsou většinově zastoupeny v profesi pečovatelky, zvláště pečovatelek o malé děti, se rozšíří pracovní možnosti. Rozšíří se trh práce, což může mít pozitivní dopady na vyšší zaměstnanost žen. Uplatnitelnost žen v pomáhajících profesích je vysoká a definované požadavky na péči o dítě v dětské skupině tuto možnost ještě rozšiřují. Tuto oblast doporučuji dále rozpracovat. V souvislosti s výše řečeným má materiál pozitivní dopad na rovnost žen a mužů. Zaměření na rodiče je však genderově slepé a ignoruje skutečnost, že pečující jsou především ženy a muži primární pečovatelé nejsou. Je nutné konstatovat, že větší zapojení mužů do péče není nijak řešeno a postavení mužů v oblasti péče o děti nadále zůstává nerovně rozložené. Doporučuji proto genderovou dimenzi zdůraznit s možností zvážení incentiv na podporu pečující role mužů, či naopak cílenějším zaměřením na podporu žen. Pokud bude takto materiál doplněn, celkově hodnotím „Materiál má pozitivní dopad na rovnost žen a mužů.“ V opačném případě je nutné konstatovat, že i přes zavedení nové služby péče o děti, se postavení žen a mužů nevyrovná, zůstane nadále nerovné, pouze bude ukotvené v jeho větší institucionální podpoře (podporovaná zodpovědnost žen za sladování péče o rodinu a profesní život, i o kvalitní a dostupnou péči pro děti). V tom případě „materiál má neutrální dopad na rovnost žen a mužů, neřeší však stávající nerovnosti a tím přispívá k zachování nežádoucího stavu.“ V souvislosti s tímto hodnocením Vás žádám o zaslání odůvodnění Vašeho postupu.					
Další poznámky a připomínky					
Návrh zákona nepočítá s ukotvením již existujících lesních školek a tak opomíjí skutečnost, že takto fungují. Navíc za posledních pět let jich vzniklo více jak 120 a poskytují péči 2000 dětem.					

Zdroj: [85], str. 14-16.

Příloha 3 – Příjemci rodičovského příspěvku v krajích ČR podle pohlaví v období 2010-2014

SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ						SOCIAL SECURITY						
5 - 7. Příjemci rodičovského příspěvku podle pohlaví												
Parental allowance recipients by sex												
Pramen: Ministerstvo práce a sociálních věcí (OkStat)						Source: Ministry of Labour and Social Affairs (OkStat)						
Územní jednotka (trvalé bydliště příjemce) Territorial unit - Region (permanent residence of the recipient)	Průměrný měsíční počet příjemců rodičovského příspěvku za rok Average monthly amount of parental allowance recipients											
	2010			2012			2013			2014		
	ženy Women	muži Men	celkem Total	ženy Women	muži Men	celkem Total	ženy Women	muži Men	celkem Total	ženy Women	muži Men	celkem Total
Hl. město Praha	36 590	653	37 243	35 104	737	35 841	33 996	743	34 739	32 948	746	33 694
Středočeský kraj	42 454	586	43 040	40 275	575	40 850	38 742	585	39 327	36 768	597	37 365
Jihočeský kraj	19 810	273	20 083	18 000	226	18 226	17 287	234	17 521	16 412	263	16 675
Plzeňský kraj	17 734	274	18 008	15 804	234	16 038	14 991	220	15 211	14 084	227	14 311
Karlovarský kraj	10 081	228	10 309	8 379	214	8 593	7 828	212	8 040	7 336	171	7 507
Ústecký kraj	27 493	456	27 949	24 468	470	24 938	22 957	475	23 432	21 485	458	21 943
Liberecký kraj	14 590	223	14 813	12 882	192	13 074	12 177	196	12 373	11 548	173	11 721
Královéhradecký kraj	17 387	262	17 649	15 339	233	15 572	14 487	230	14 717	13 869	218	14 087
Pardubický kraj	15 999	221	16 220	14 441	219	14 660	13 812	201	14 013	13 182	183	13 365
Kraj Vysočina	15 650	172	15 822	13 994	179	14 173	13 334	166	13 500	12 683	158	12 841
Jihomoravský kraj	36 096	465	36 561	33 440	434	33 874	32 153	445	32 598	30 762	452	31 214
Olomoucký kraj	19 929	290	20 219	17 622	281	17 903	16 703	279	16 982	15 843	284	16 127
Moravskoslezský kraj	38 232	683	38 915	33 720	597	34 317	31 804	539	32 343	29 876	510	30 386
Zlínský kraj	17 250	219	17 469	15 473	180	15 653	14 656	171	14 827	13 818	181	13 999
Ostatní	2 219	441	2 660	2 487	530	3 017	2 632	554	3 186	2 783	497	3 280
Celkem ČR / CR, total	331 514	5 446	336 960	301 428	5 301	306 729	287 559	5 250	292 809	273 397	5 118	278 515
Pozn.: Počet příjemců je dán počtem řádně vyplacených dávek za sledované období bez ohledu na okamžik výplaty.												
Note: The number of recipients is given by number of paid allowances for the reference period regardless the moment of payment.												

Zdroj: [42], vlastní úpravy

Příloha 4 – Skóre vybraných hodnot zemí EU z indexu genderové rovnosti v roce 2012

Index genderové rovnosti		Domácí práce a vaření		Péče o děti či vnoučata		Možnost 1-2 hodin volna		Přepočtená zaměstnanost		Délka pracovního života	
Rumunsko	33,7	Slovensko	12,7	Bulharsko	24	ČR	21,3	Řecko	50,1	Malta	59,3
Slovensko	36,5	Řecko	13,1	Řecko	29,1	Německo	27,6	Itálie	51	Itálie	63,2
Portugalsko	37,9	Chorvatsko	16	Rumunsko	31,4	Slovensko	28,2	Chorvatsko	52,8	Řecko	69
Řecko	38,3	Bulharsko	16,2	Polsko	31,7	Chorvatsko	33,1	Malta	53,1	Maďarsko	69,9
Bulharsko	38,5	ČR	16,7	Rakousko	35,6	Francie	35,3	Španělsko	59,5	Chorvatsko	71,2
Chorvatsko	39,8	Itálie	16,9	Litva	37,8	Litva	37,4	Nizozemí	60	Rumunsko	72,3
Litva	40,2	Rumunsko	19,6	Finsko	39	Řecko	42,1	Belgie	60,5	Lucembursko	72,8
Itálie	41,1	Kypr	21,5	Slovensko	40,7	Estonsko	42,9	EU 28	64,9	Polsko	73
Maďarsko	41,6	Polsko	22,1	ČR	41,5	Slovinsko	43,7	Maďarsko	65,1	Belgie	73,3
Polsko	43,7	Malta	22,1	Německo	42,2	Itálie	47	Irsko	65,1	Slovensko	73,8
ČR	43,8	Maďarsko	24,8	UK	43,4	Polsko	48,9	Německo	65,5	Irsko	74,6
Kypr	44,9	Portugalsko	30,3	Kypr	44,3	EU 28	49	UK	68,2	Bulharsko	75,1
Malta	46,8	Rakousko	30,5	Francie	45,7	Lucembursko	49,1	Polsko	69,2	ČR	76,6
Lotyšsko	46,9	Německo	30,7	Chorvatsko	48,2	Belgie	49,2	Rakousko	69,4	Španělsko	79,5
Estonsko	49,8	Litva	34,6	EU 28	49	Španělsko	51,3	Francie	69,4	Slovinsko	79,5
Rakousko	50,2	Francie	35	Švédsko	52	Maďarsko	54,4	Lucembursko	69,9	EU 28	79,7
EU 28	52,9	EU 28	36,5	Irsko	55	Bulharsko	55,1	Portugalsko	70,5	Kypr	80,3
Španělsko	53,6	Slovinsko	36,6	Lucembursko	55,1	Rakousko	55,6	Slovensko	70,8	Francie	80,6
Lucembursko	55,2	Lucembursko	41	Slovinsko	55,1	Lotyšsko	56,1	Bulharsko	70,8	Litva	83,3
Německo	55,3	Belgie	46,8	Malta	59,1	Portugalsko	58,1	Rumunsko	71,2	Rakousko	84,6
Francie	55,7	Španělsko	53,7	Španělsko	59,2	Finsko	61,9	ČR	74	Lotyšsko	86
Irsko	56,5	Nizozemí	55,3	Belgie	60,2	Rumunsko	62,4	Slovinsko	75,3	Portugalsko	86,3
Slovinsko	57,3	Irsko	58,4	Itálie	63,9	Irsko	62,5	Lotyšsko	75,7	Německo	86,3
UK	58	Finsko	61,4	Portugalsko	70,1	UK	64,9	Litva	76,3	UK	86,7
Belgie	58,2	UK	62,1	Estonsko	75,3	Malta	65,6	Dánsko	77,4	Estonsko	88,2
Nizozemí	68,5	Estonsko	66,6	Maďarsko	78,7	Kypr	67,1	Kypr	78,8	Finsko	90,6
Dánsko	70,9	Dánsko	67,7	Lotyšsko	83,3	Nizozemí	80,2	Estonsko	79	Nizozemí	91,2
Finsko	72,7	Lotyšsko	69,6	Nizozemí	85,8	Švédsko	84,1	Finsko	80	Dánsko	93,3
Švédsko	74,2	Švédsko	78,6	Dánsko	91	Dánsko	87,6	Švédsko	92,4	Švédsko	96,9

Zdroj: [52], vlastní zpracování, UK = Spojené království

Příloha 5 – Seznam indikátorů popisovaných v Kapitole 3.2

Indikátor 1: Podíl zaměstnaných na částečný úvazek (M/Ž)

Indikátor 2: Zaměstnanost ve věku 25-49 podle věku nejmladšího dítěte (M/Ž)

Indikátor 3: Dopad rodičovství na zaměstnanost (M/Ž)

Indikátor 4: Hlavní důvody spojené s péčí o děti k nižším či žádným pracovním úvazkům (M/Ž)

Indikátor 5: Čas věnovaný péči o dítě (M/Ž)

Indikátor 6: Čas věnovaný péči o ostatní závislé osoby (M/Ž)

Indikátor 7: Rozhodovací pozice v domácnosti (M/Ž)

Indikátor 8: Množství a způsoby trávení volného času (M/Ž)

Indikátor 9: Čas ženy strávený neplacenými pracemi vzhledem k času, který na ně vydá partner

Indikátor 10: Čas strávený domácími pracemi (M/Ž)

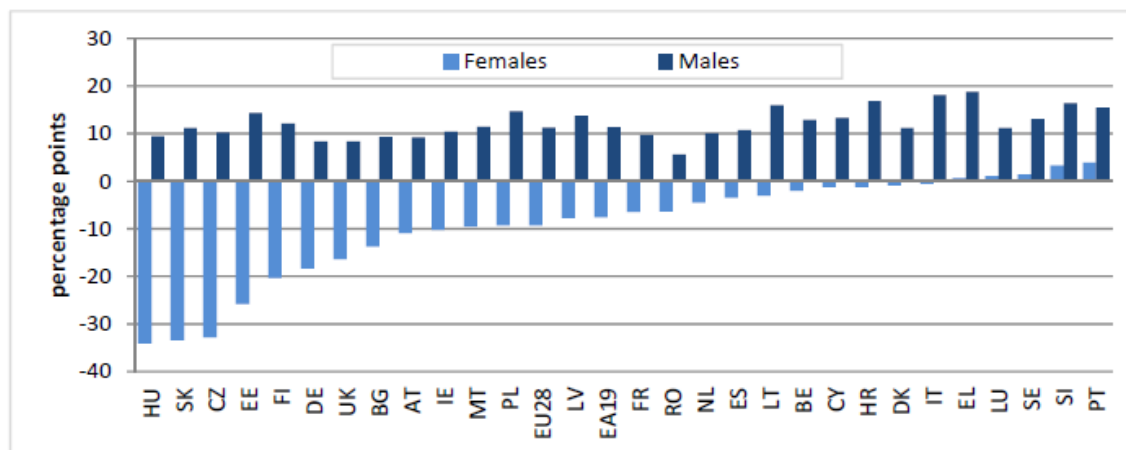
Indikátor 11: Celková pracovní zátěž (M/Ž)

Indikátor 12: Podíl dětí ve formální péči podle věku

Indikátor 13: Zákonná délka placené mateřské, otcovské a rodičovské dovolené

Příloha 6 – Dopad rodičovství na zaměstnanost osob ve věku 20-49 let v Evropské unii v roce 2014 jako rozdíl zaměstnanosti osob s nejmladším dítětem do 5 let a bez dětí

Figure 3: Employment impact of parenthood in 2014

Note: the figures show the difference in percentage points between employment rate of adults, aged 20-49, with a child less than 6 years and without children, by gender. Source: Eurostat, LFS

Zdroj: [48], str. 4.

Příloha 7 – Seznam doporučených zkratk zemí používaných v publikacích EU

AT	Rakousko	EE	Estonsko	IE	Irsko	PL	Polsko
BE	Belgie	EL	Řecko	IT	Itálie	PT	Portugalsko
BG	Bulharsko	ES	Španělsko	LT	Litva	RO	Rumunsko
CY	Kypr	FI	Finsko	LU	Lucembursko	SE	Švédsko
CZ	Česká republika	FR	Francie	LV	Lotyšsko	SI	Slovinsko
DE	Německo	HR	Chorvatsko	MT	Malta	SK	Slovensko
DK	Dánsko	HU	Maďarsko	NL	Nizozemí	UK	Spojené království

Vlastní zpracování, zdroj informací: EU¹⁹³

¹⁹³ EU: *EU-28 and candidate countries* [online]. Aktualizováno 1. 1. 2015 [cit. 30. 4. 2016]. Dostupné z: <<http://publications.europa.eu/code/pdf/370000en.htm>>.